

H.SCHWANENFLÜGEL

18 05

19 05

Hans Christian Andersen

DET SCHUBOTHESESKE FORLAG

HANS CHRISTIAN
ANDERSEN

OPLAG: 1250 EKSPL.

H. SCHWANENFLÜGEL
HANS CHRISTIAN
ANDERSEN
ET DIGTERLIV

KØBENHAVN
DET SCHUBOTTHESKE FORLAG
J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG

1905

«DET HAR ZOMBIEN GJORT»

TIL MIN HUSTRU

MED TAK FOR 25 AAR

MIT Hjem, mit Hjem, mit kære Hjem!
Mit Bedste her paa Jord!
Mens Tiden iled rastløs frem,
Du fostred i Dit stille Gem
en Kærlighed, saa klar og rén,
en ægte Ædelstén.

Min kære Hustru! det var Dig,
som skænked mig hin Skat.
Den blussed som en Flamme ej;
som Stjerneblink den viste Vej
og ledte gennem Nattens Gys
mig med sit sikre Lys.

Og kom jeg træt, og uden Mod
fra Dagens Strid og Støj,
da venligt i vor Dør Du stod
og hilste mig saa mild og god,
saa Sorgen fra mit Hjerte gled,
og det fik atter Fred.

O *Trofasthed*, et Ord, der blev
til Spot en troløs Tid:
i Dag en Pagt man underskrev,
i Morgen man den sønderrev.
O Trofasthed! Du Tidens Savn,
Du blev min Hustrus Navn.

Vor Tid tit gjorde Mand til Pjalt
og Kvinde fræk og vild.
Om Dig, min Hustru ej det gjaldt,
Du *Kvinden* blev i Et og Alt:
en Sjæl énfoldet, barnlig from,
en mild og kærlig Dom.

Velsignet være Du mit Hjem!
hun var Din gode Aand.
Lad Tiden stille Pragtgods frem;
Du hused i Dit stille Gem
den Skat, jeg kun kan glædes ved:
en *Kvindes Kærlighed*.

H. S.

I. DET UNGE MENNESKE

1805—28

DET maa have været lige i Begyndelsen af 1820'rne. Da kunde man ved Middagstid udfør Springvandet i Kongens-Have, hvor Børnene tumlede sig, se en opløben, mager 16aars Knøs sidde paa en af Bænkene og fortære en Smule Hvedebrød. Hans Ansigt var langt og gammelagtigt, hans Haar, der tjavsede ned under Kasketten, fylldigt, men vanrøgtet. Paa begge Sider af den store fremstaaende Næse kikkede bag brede Laag to livlige Øjne frem. Over Ansigtet foer Skygger af de forskelligste Sjælsstemninger, snart glade og venlige, naar han betragtede Børnenes Leg, snart drømmende-fantastiske, naar han blev borte i sig selv — snart bedrøvede. Af Omgivelserne var der vist kun Faa, som lagde Mærke til ham. Der kom saa mange fattige Drenge i Rosenborg Have; og fattig var denne stakkels, uskønne Yngling: Ærmerne paa den graa, slidte Frakke kunde knap naa de magre Haandled; de gule Nankins-Bukser gik ikke meget længere ned end til over Midten af Skinnebenene, Støvlerne maatte man helst lade være at se paa. — Saa forladt denne Dreng syntes, var han dog ikke ganske ubekendt i Hovedstaden.

Den smukke, unge Bibliotheksamanuensis *Just Mathias Thiele*, der allerede havde vundet et Navn som Digter og Fortolker af Baggesens Gaade, og som var en velkommen Gæst i Hovedstadens bedste Selskab, sad en Sommerdag

1820 i »al æsthetisk Comfort« ved sit Skrivebord med Ryggen vendt mod Døren. Det bankede. Lidt efter at han havde raabt »Kom ind!«, vendte han sig i Stolen og saa nu hin besynderlige Dreng staa ved Døren med et dybt, theatralsk Buk ned mod Gulvet. Sin Kasket kastede han fra sig ved Døren, gik et Par Skridt frem, gentog sit dybe Buk og begyndte med et pathetisk Udttryk i sin Stemme saalunde: »Maa jeg have den Ære at udtale mine Følelser for Skuepladsen i et Digt, jeg selv har skrevet«. Uden at afvente Svaret fra den Tiltalte, som sad sært overrasket ved denne Fremtoning, begyndte han nu at deklamere Scener af Oehlenschlägers »Hagbarth og Signe«; en Forestilling, hvori han selv overtog alle Rollerne. Thiele sad stum og ventede paa en Mellemakt, der kunde skaffe ham Lejlighed til et Spørgsmaal og Svar. Men forgæves: »Forestillingen førte ham fra den ene Scene i *den Tragedie* til en anden Scene i *den Komedie*«, og da Deklamatoren til sidst var kommen til en Epilog, som han selv havde skrevet, sluttede han atter med dybe Buk, som stod han for et Theaterpublikum, greb sin Kasket og var nede ad Trapperne, inden han, der havde modtaget det sælsomme Besøg, kunde faa spurgt, hvad han skyldte »Æren« deraf. — Siden fik Thiele at vide, at »det var en Dreng, der var løbet fra Odense for at komme til Theatret. Og nu erindrede han, at hans Ven, Komponisten Weyse, havde fortalt om en mærkelig begavet Dreng, som han og Flere havde lovet at interessere sig for, og for hvem Professor Guldberg havdeaabnet en maanedlig Subskription. Deraf forklaredes det Hele«. Thiele var mellem Subskribenterne, og Drengen gik nu saaledes omkring for at takke for den mod ham udviste Velgerning.

Det unge Menneske var fra Odense, fra de livlige *Fynboers Land, Landet*, der i den tidlige Middelalder provinsieligt og retsligt var knyttet til Jylland; men hvis Beboere

i Sind og Tale ere Jyderne saa ulige, som Danske kunne være hinanden: hvor lidt ligner dog den haarde, mørke, stærkt aspirerede jyske Mundart den hurtige, lyst klingende fynske med dens Tilbøjelighed til at blødgøre alle haarde Konsonanter. Saa smilende og haveagtigt Fyns Land er, saa venligt og imødekommennde er Folket: i Lyst til Adspredelser kommer det de fornøjelsessyge Københavnere nær. Kvinderne ere vakre, elskværdige og lade sjældent en Mand sukke længe. Om hin Drengs Moder gjaldt det i hvert Tilsfælde: før ham havde hun en uægte født Datter; hun havde ikke kunnet modstaa en Don Juan af en Pottemagersvend. Og hvad Drengen angaar, saa naade han lige at blive født i lovligt Ægteskab; thi hun bar han under sit Hjerte, inden Trolovelse fandt Sted mellem hende og hans Fader. Det er sandsynligt, at den 22aarige Skomagersvend *Hans Andersen* kun giftede sig med den 15 Aar ældre *Anne Marie Andersdatter*, fordi der siden Slutningen af Aaret 1801 havde været Kæresteri imellem dem. Der inaatte iles med Brylluppet, hvis hendes Smule »Ære« skulde reddes: hun vilde ikke anden Gang skænke et Barn Livet, hvis Fader hun ikke havde været i Brudeseng med. To Maaneder efter Brylluppet, d. 2 April 1805 Kl. 1 om Morgenens bragte hun da et Drengebarn til Verden i det fattige Hus i *Hans Jensens Straede* i Odense. — Hvad har hun tænkt paa, den stakkels Moder, da hun holdt sin lille grimme Unge — men dog hendes Hjertes Barn — i sine Arme? Alt Godt og Velsignet, kunne vi vide, har hun ønsket for ham og over ham. Men at han skulde blive den berømte Mand, han blev, har selv en forløst Kvindes overstrømmende Fantasi umuligt kunnet forestille hende.

Thi Du har alt begrebet det, min Læser! Denne lille Nysøgte, der senere udviklede sig til den lange nødlidende Knøs, vi saa i Rosenborg Have, han skulde blive Din, min, vor og Alles Barndomsglæde og Beundring, han skulde

blive den geniale Æventyrdigter med det europæiske Navn,
Hans Christian Andersen. —

Det er ikke vanskeligt at se, hvilke Egenskaber vor Diger har taget i Arv efter sine Forældre. I hans fædrene Slægt var der Sindssyge. Farsaderen var vanvittig, og Faderen har været en eksalteret Person. I Skomagerlavet har han ikke bekymret sig om at blive optaget, men er blevet »Frimester«. Til sidst lod han (af Lyst til at komme ud i Verden og i Haab om at vinde krigerske Lavrbær) sig hverve til Soldat. Men det gik ham som tusend Andre ved de første Skridt paa denne Bane: hans Forhaabninger knustes, hans Helbred tilsattes; han kastedes paa Sottesengen og døde under forvirret Tale og Hallucinationer. Sønnen har dog uden Tivil Ret, naar han i sin Selvbiografi kalder Faderen »en begavet Mand«. Ikke enhver Skomager paa hin Tid vilde have fundet Smag i den Læsning, som skal have udgjort hans Yndlingslekture. Og Aspirationer har han haft: han har ønsket at komme op over sin Stand og kun fundet lidet Behag i Omgang med Jævninge. Den Bornertes ængstelige Underkastelse under kirkelige Dogmer har han ikke kendt: han tænkte rationelt baade om Kristus og Naturfænomenerne. — — Af en hel anden Art maa Moderen have været: hendes Karakter har baaret Svaghedens Mærke. Det Trodsige, som kommer frem hos Faderen (naar man danner sig hans Billede efter Sønnens Beskrivelse), har været hende aldeles fremmed: en vis ensfoldig Fromhed og noget Blødt, Hjertensgodt har udgjort hendes Naturels bedste Side: men at hun i nogen som hielst Retning skulde have besiddet Evner, kan der vist næppe være Tale om. Senere ville vi atter komme tilbage til hende. Foreløbig skal kun bemærkes, at Sønnen har givet hende i to forskellige Opfattelser: Hyrdens Hustru paa den romerske Campagne i »Improvisatoren« og Christians Moder *Marie* i »Kun en Spillemand«. I den

sidste optræder hun som en ret almindelig Almueskvinde. Kun den Skildring ville vi citere, hvor Marie anden Gang staar Brud; den turde være historisk: »Hendes Haar var som den fineste Silke. Dog at hun som Enke ej vilde være hueklædt, men prange med sit kunne Haar, det viste Stolthed, mente man. Hele Brudgommens Familie havde da ogsaa meget imod hende; hun bragte jo ingen Ting med i Huset uden en lang Dreng«. — Mere sympathetisk er hun under Navnet *Domenica* fremstillet i »Improvisatoren«: »En gammelagtig Kone, hvis hele Klædning var en grov Særk, for Resten med nøgne Arme og Ben og Haaret ganske løst kom mig i Møde«. (Her har vi den fattige Vaskekone fra Odense). »Hun overvældede mig med Kys og Kærtregn, og havde hendes Mand været tavs« (Andersens *Stifflader*) »var hun des mere talende.« Senere, da den lille Antonio er blevet optaget i den højadelige Familie i Rom, besøger Domenica sin forдумis Plejesøn i Patricierens Palads. Han følger hende paa Vejen til det gamle Hjem, og hun er sært bedrøvet ved Afskeden: skal hun aldrig mere se sin kære Dreng?» Blanke Gulve og brogede Tæpper skal Din Fod nu betraede, det har gamle Domenica ikke. Men Du var altid et godt Barn! Du vil vedblive at være det og aldrig glemme mig og min stakkels Mand. O Gud, endnu kunde en Ret stegte Kastanjer gøre Dig lyksalig! Du kunde sidde og puste til Gløderne, og jeg kunde se Guds Engle i Dine Øjne, naar Ilden blussede, og de fattige Kastanjer stegte! — men saa glad bliver Du vel aldrig mere ved saa lidet en Gave«. Man sammenligne hermed Brevet fra Andersens Moder, da hun trode, at han satte Foden paa det første Trin af Højhedens Stige, og med Urette mente sig forglemt af ham: »Aldrig har jeg nægtet Dig Noget, selv om det var vanskeligt at bringe til Veje. Og den Gang kunde Du ogsaa let for-

nøjes: da var Du tilfreds med en Ret Kartofler. Gud, Hans Christian! de Dage kan Du saa rent glemme.«

Fra *Moderen* har vor Digter da arvet det bløde Sind, det let bevægelige Hjerte, som tit kunde løbe af med sin Besidder, men ogsaa en vis Svaghed i Karakteren og den Klejnmodighed, der ikke saa sjældent kommer frem hos ham; dertil noget Feminint, der berører os ubehageligt, naar vi beskæftige os med hans Liv og hans Værker. Fra *Faderen* har han taget det urolige Sind i Arv og sin tit uregerlige Fantasi. Ligesom Faderen plages han til Stadighed af Rejselyst. Da denne er kommen tilbage fra sin uheldsvangre Soldaterfærd, hvorunder han ikke naade længere end til Holsten, siger han til sin 10aarige Søn: »Gud véd, om Du nogen Sinde kommer saa langt ud? Men det maa Du. Husk det Hans Christian!« Fra Faderen har han endvidere arvet sin aldrig dæmpede Attraa efter at komme fremad og opad; og hans Geni har gjort denne Stræben fuldt berettiget. Og endelig har han arvet Faderens Uafhængighedslyst. Hvor meget H. C. Andersen har sat Pris paa at blive ligestillet med og anset af Kolleger, aldrig har han kunnet høje sig for Poesiens traditionelle Regler eller finde sig i Digterlavets Tvang. Han var og blev *en fri Mester*.¹ —

Saa fattigt og tarveligt et Hjem, som H. C. Andersens, har ingen af den danske Poesis mange betydelige Mænd haft i deres Barndom. Og dog har han sikkert været et lykkeligt Barn. Han, som hele sit Liv trængte saa stærkt til sine Medmenneskers Kærlighed og Interesse; han, som nok holdt af at være Enegenstand for sine Omgivelser Opmærksomhed og Omsorg; han har i fuldt Maal nydt Alt dette fra sine Forældres Side. Har den Madlyst, som er egen for Børn, ikke altid kunnet tilfredsstilles — hvil-

¹ Provinssarkivar for Fyn, G. L. Wad har i Personalhistorisk Tidskrift 4 R. V leveret en Artikel om H. C. Andersens Fremdeforhold der turde være et Monster paa personalhistorisk Undersøgelse.

ket jeg slutter af, at han, den første Gang han var i Theatret, ved Synet af de mange Mennesker udbrød: »Aah! havde vi saa mange Fjerdinge Smør, som her er Folk, hvor skulde jeg da spise!« — Sult har han aldrig lidt. Med Klæderne er det gaaet, som det kunde: som oftest stak de bare Fødder i et Par Træsko; Skomageren har ikke haft Raad til at sy Lædersodtøj til sin Søn; først til sin Konfirmation fik han ny Støvler, i hvilken Anledning hans Hjerle svulmer af Stolthed. Men i sine Drømmie og Fantasier har han ejet en Rigdom som ingen anden Dreng, og denne har Forældre og Jævninge været nødte til at lade uantastet, saa længe han holdt den for sig selv. Et ejendommeligt Træk af dette stærke Fantasiliy har han formentlig opbevaret i »Kun en Spillemand« I, Kap. 11's Slutning: »En Dag sad han ensom paa Marken og sandt paa ved Gærdetorne at sammenhæste Blomster og Blade, saa at de dannede menneskelige Skikkeler. Et lille Skræppelblad var Damens struttende Skørt, lange røde Blomster dannede Armene, en vild Rose var Ansigtet. Mændene derimod havde Ben og Arme af Fugleribber. Vejbredbladet var deres grønne Jakke. Det saa virkelig ud af Noget! Han stillede dem op rundt om en Trærod og betragede hele Selskabet. — Midt under denne Leg blev han afbrudt af den kluge Kone fra K., hun, hans Seerske og Læge, kom for at plukke Bukkeblade og skære Angelikerod. Hun saa paa Dukkerne: »Ih, hvad er det, Du der har gjort?« spurgte hun. »Det er jo Menneskespøgelser! Men Sjæl har Du dog ikke kunnet give dem! Hvad vil Du nu svare dem paa Dommens Dag, naar de anklage Dig, fordi de kun blev Legemer?« Hun rystede paa Hovedet og forlod ham; men hendes Ord: »de vil kræve en Sjæl af Dig!« vare trængte dybt ind i hans Fantasi. — Jo mere han saa paa sine Dukker, des ængsteligere blev han; rive dem itu, vovede han ikke. Da rykkede han en Græstørv op,

gravede et Hul, lagde dem alle derned og Græstørven ovenpaa. Nu vare de begravede. Men hele Natten drømte han derom: han syntes de smaa Blomster-Mænd og Koner kom til hans Seng, hoppede op paa den og sagde: »Du skal give os en Sjæl!« Hans Drøm forekom ham at være Virkelighed; men han turde ikke fortælle Nogen den. Næste Dag gik han hen til det Sted, hvor Græstørven laa, og løftede den op. Blomsterne var visne og sammenkrympede. Han tog dem op, bredte dem ud, saa godt det lod sig gøre, lagde dem paa et stort Skræppeblad, læste et *Fadervor* derover og satte dem ud paa Aaen, hvor da det grønne Dødningeskib sejlede afsted. Nu kunde de ikke komme tilbage og forskräkke ham. — Slige Tvangstanker, et stærkt modtageligt Sinds og en mægtig Fantasy Fostre, ere saare karakteristiske for visse udprægede poetiske Naturer og vordende Digtere.

Saadanne Digteremner tiltrækkes ikke straks af Poesien som saadan. Det Tryllei, der for den Voksne kan hefte ved den trykte Bog, er dem endnu halv ukendt: Hjernens Forestillingsbilleder ere endnu for svage og blegc; de forlange deres Fantasy sat i Bevægelse af det Udvortes og Sanselige. I Reglen søger de da til *Theatret*, hvor Illusionen straaler med Virkelighedens Skin. Aleksander Petofi maatte gøre Fiasko paa Brædderne, inden man kunde fortælle ham, at han var Ungarns første Digter; Oehlenschläger blev Skuespiller, inden han kunne skabe vor nyere Poesi; fra Joh. Ludvig Heibergs Marionetttheater udgik hans første romantiske Dramaer. — Saaledes ogsaa H. C. Andersen: hans Smule Dukketheater var hans Lyst og Glæde. En skikkelig Kone, Praesten *Bunkeflods Enke*, som venligt havde modtaget Drengen i sit stille Hjem, maatte lære ham at sy, for at han kunde sy Dragter til sine Theaterdukker. Han udkastede Planer til ikke mindre end 25 Tragedier og Komedier, hvilke han (heldigvis) beholdt i sit Hoved; men Titlerne kunde han dog ikke bare sig for at opskrive

paa den blanke Side af Faderens Afregningsbog. Af de Komediebøger, som han kunde faa fat paa, lærte han ved Hjælp af sin udinærkede Hukommelse hele lange Scener udenad og deklamerede dem for de snavsede Vægge i Familiens lille Tørvehus. Eller han agerede hele Dage foran Spejlet i Stuen med et Forklæde paa Skuldrer som Ridderkappe. Moderen, der ikke forstod dette Væsen, forbød ham det, og da det ikke hjalp, gav hun ham Ris: »Drennen maatte jo være gal!« sagde hun. Saa betroede han sig til sine Jævnaldrende mellem de andre fattige Drenge. Men her blev det endnu værre. Med Hujen og Hyl forfulgte de ham en Dag gennem Gaderne: »Hurra for gale Christian! Se ham der, Kommedieskriven!«¹ — Som et jaget Dyr for Staklen afsted og skjulte sig skælvende i sine Forældres Stue, hvor han bad til Vorherre om at frelse ham for hans Forfølgere. Siden den Tid fik han Sky for sine Jævninge, og til Konfirmation vilde han ikke gaa sammen med dem.

Men i den stille By, Odense den Gang var, maatte et saa ekstraordinært Drengesænomen nødvendigvis tildrage sig Opmærksomhed udenfor sin Standskreds. Paa den Tid levede i Fyns Stiftsstad en Søn af den bekendte Statsminister *Høegh-Guldberg*. Han var bleven Oberstløjtnant ved de fynske Dragoner, havde udmærket sig i Slaget ved Sehested, stod den Gang i sin kraftigste Alder og var alle Dage en stolt Officer og en ridderlig Karakter. Men da han saa vel som hans Brødre af den lærde Fader havde faaet en lerd Opdragelse, ragede han ogsaa ved sin civile Dannelse frem i sin Etat. Den lille Andersen kom denne Mand for Øje; og hvor mangelfulde og forvirrede Drengens Præstationer end vare, saa han dog snart, at det ikke var nogen almindelig Skomagerson, han her havde for sig. Straks fik han den Tanke, at Drengen burde studere. Han

¹ Jvnfr. »Kun en Spillemand« I, S. 80.

søgte at faa Prins Christian, Fyns Guvernør, til at interesser sig for denne Plans Udførelse, og i dette Øjemed præsenterede han sin Protegé for den æsthetisk dannede Fyrste. Men denne maa ikke have fundet Behag i »det lille Geni«: han raadede ham til heller at lære et Haandværk, f. Eks. Drejerprofessionen. Fuldstændig nedslaaet forlod Drengen »Odense Slot«: »Lære et Haandværk! det raabte de Alle paa — det vilde hans Moder ogsaa have ham til«. Hun havde set, hvor flittig han syde paa sit Dukketøj, og sluttede derfra, at der stak en flink Skrædder i ham: »Ja, Hans Christian! kunde Du blive en fin Skrædder som Mester Stegman oppe i Korsgade!« — Ogsaa Byens ansete Borger, Oluf Bagers Åtling, *Bogtrykker Iversen* raadede ham til det Samme; men Drengen skal med saa rørende Naivetet have udbrudt: »Nej, det var da den største Synd!«, at den gamle Mand aldrig senere kunde glemme det. —

Nej, han var saa sikker paa, at Gud vilde forhjælpe ham til noget helt Andet. I Aaret 1818 havde kongelige Skuespillere givet Sommerforestillinger i Odense. Man talte ikke om Andet, og dette gjorde Epoke i Drengens Liv. Han saa op til Skuespillerne »som vare de jordiske Guder«, hjalp Plakatbæreren at distribuere Theaterprogrammer mod at erholde nogle faa: han slugte dem og studerede Personlisten op og ned. Ja (da naturligvis Skuespillerne ikke i Provinsbyen har kunnet være kræsne med Hensyn til Statister) han fik endog Lov til at optræde som Page og Hyrde paa Scenen. Nu tvivlede han ikke længer om, hvad det var for en Bane, der skulde føre ham til Ære og Berømmelse: *Til det kgl. Theater i København skulde han.* — Da han Søndagen efter Paaske 1819 var blevet konfirmeret i St. Knuds Kirke — han var den eneste Proletarsøn mellem alle de Fornemmes Børn — lod han sin

Moder ingen Ro, før hun tillod ham at drage til Hovedstaden for at forsøge sin Lykke.

-- --

Den 6te Septbr. 1819; den glemte H. C. Andersen aldrig. Det var en Mærkedag i hans Liv.

Da var det, at han første Gang saa Københavns Taarne og Spir fra Frederiksberg Bakke. Her, hvor den lille Oehlenschläger for en Menneskealder siden havde bundet sin Barneslæde bagved Bøndernes Køretøjer, her steg nu hans yngre, mindre lykkelige Digterbroder af Rejsevognen og traskede (saa naiv og ukendt med Verden, som det er muligt for et ungt Menneske paa 14 Aar) gennem den store Park, den lange Allé, over Vesterbro, der den Gang med sine landlige Omgivelser laa udensfor Byens Port. — »Ja saaledes maa det være i en stor Stad«, tænkte Drengen, der kom fra Provinsen: »Hvilket Liv, hvilken Bevægelse i Gaderne!« Det var noget Andet end det stille Odense »Alle Mennesker var som Blodet i en Febersyg i den stærkeste Bevægelse. Folk stimede i Sidegaderne, Soldater joge forbi som vare de Stafetter, der bragte Ilbud til det kongelige Sommerslot. Østergade var spærret af Mennesker. Vilde Skrig løde; Ruder klirrede; Skud knaldede. »Hep! Hep!« raabte en sammenløben Hob, medens Husarer med dragne Sabler trængte ind paa den.« — Den unge Provinsboer var kommen lige op i de Jødespektakler, der fandt Sted i København i Begyndelsen af det svundne Aarhundrede¹. — Da han havde summet sig lidt og lagt fra sig den lille Byldt Klæder, hans Moder havde pakket sammen til ham, ilede han straks til Maalet for alle sine Ønsker, *det kongelige Theater*. Med Nysgerrighed betragtede han den graa Bygning fra alle dens Sider. En Mand kom hen til ham

¹ Jvnfr. »Kun en Spillemand« II, Kap. 8.

og tilbød ham en Billet. Han takkede mange Gange og greb efter den, idet han betragtede den som en Gave, der blev rakt ham i Venlighed. Men han fik snart Andet at vide, da Billetsjoveren jog ham bort med grove Skældsord: Manden trode, han vilde gøre Nar ad ham.

Det er nu bekendt, hvorledes den unge Andersen søgte ved Hjælp af et Anbefalingsbrev fra Bogtrykker Iversen i Odense at introducere sig hos en af Ballettens daværende Celebriteter, Mdm. Schall: Kunsterinden kendte hverken Odense eller Bogtrykker Iversen. Og da den fattige Dreng hoppede om paa Gulvet for at vise hende, hvorledes han kunde danse »Cendrillon«, ansaa hun ham for gal. Man ved, hvorledes han ved et ubegribeligt Held kom til det kongelige Theaters ny Syngemester, Italieneren *Siboni*, netop da denne havde et udvalgt Selskab af danske Komponister og Forfattere til Middag. Hvorledes han gjorde et stærkt sympathetisk Indtryk paa *Siboni* og hans Gæster; og hvorledes disses kunstneriske Fantasi, yderligere sat i Bevægelse ved Værtens syldte Bægre, godt fandt sig til Rette med den unge Æventyrers naivt romantiske Aspirationer. *Baggesen*, der ogsaa var til Stede og aabenbart instinktmæssig har følt, at Noget af ham selv her gik igen, udtalte med profetisk Klarsyn, at noget Overordenligt stak i den Knægt, og tilraabte ham: »Bliv nu ikke forfængelig, naar Publikum tilklapper Dig Bifald!« Det er rørende at sé den gamle Digter, der netop paa hin Tid følte sig dybt saaret af den Mand, han, staaende paa Aarhundredets Tærskel, havde skænket sin danske Lyra, og som han nu maatte vige for, forfulgt af hans blinde Beundrereres Steningsraab, — at se ham, inden han drager af Lande, give en ny Aladdin Indvielsens Daab.

Dog, der var endnu langt frem, inden Drengen skulde føle Lampen i sin Haand: foreløbig maatte han følge Fejtagelsernes vildsomme Omveje, hvad der saa hyppig er

Geniernes Skæbne, inden de finde sig selv. — Siboni giver ham nu *Sangundervisning*. Men hans Stemme taber sig, da han træder ind i Overgangsaldren, og han paa Grund af store legemlige Savn er underkastet svære Forkølelser. Derpaa frekventerer han *Danseskolen* under *Dahlén*; men hans magre, ranglede Krop viser sig i Længden uskikket til at fyldestgøre selv de maadeligste Fordringer til en Figurant. Professor *Frederik Guldberg*, der, ligesom forhen Broderen i Odense, venligt tager sig af ham, formaar den geniale Holbergfremstiller *Lindgren* til at give ham Instruktion i *Skuespillerfaget*. Men Kunstneren ryster til sidst paa Hovedet og siger: »Ja, Vorherre maa vide, hvad det er, De skal være; — Skuespiller er det ikke«. Atter bliver han optaget i Syngeskolen under *Krossing*, da hans Stemme, for hvis smukke Soprantoner han er bleven rost som lille Dreng, har vundet i Omsang og Velklang. Men paa Korprøverne bliver han chikaneret og mishandlet af raa Kanimerater, der putte ham Snus i Mundens og give ham Kindheste, naar han truer med at klage til Direktionen. — Stakkels Fyr! hans Stilling har været alt Andet end misundelsesværdig. — Dog, selv om han tit ikke uden Grund har følt sig sønderknust og fortvivlet, saa har Livet, Modet og Haabet til andre Tider saaledes opfyldt ham, at Verden har syntes ham skøn at leve i. Og uagtet han har maattet tage til Takke med højst tarvelige Logier i *Holmens Gade*, hvor de gemeneste af prostituerede Kvinder omsværme ham, og skønt han er Husfælle med holdte Fruentimmer, saa bevares han dog i sin Uskyldsstand og i sin Rénhed: han *aner* ikke, hvilke uhumske Orgier der opføres rundt om ham. — Sjældent har en Yngling levet saa sædeligt midt i al den Utugtighed, et Hovedstadsliv nødvendigvis fører med sig, som den 17-aarige H. C. Andersen levede i København.

En anset Kritiker har sagt, at *Naivetet* er et Grundtræk i det danske Folks Karakter, og henviser til dets Literatur.

Deri har han næppe Ret. Muligvis kan det danske Folk mindst af alle europæiske kaldes naivt. Dette fremgaar ogsaa af den Kendsgerning, at Ordet af de Fleste anvendes ens-tydigt med »*dum*«. Udttrykker Begrebet: usløret Oprigtighed, troskyldig Aabenhjertighed, indtagende Enfold, da vil man kun holde Børn dette til Gode. Selv uforbeholdne Menings-udtalelser af en Ældre blive, om end Lejligheden kræver dem, anse for »*taktløse*«. Man ynder at veje sine Ord saa længe, til de tabe i Vægt; og de halve Sandheder høre med til den selskabelige Samtales Konveniens. Den »*klog Tavshed*« gælder i den Grad for Bevis paa aandelige Evner, at den endogsaa med Held anvendes af Taaber, hvis Selvopholdelsesdrift har givet dem Færtan af, hvad der har Kurs i Samfundet. Man mindes Kaalunds fortræffelige Epigram:

»Naar Du er dum,
da vær blot stum,
men med en kritisk Mine —
straks gyser hver,
som til Dig ser,
og tænker: Død og Pine!

Det var netop det, den unge Andersen havde ondt ved. »Ethvert Menneske, der talte vœlligt til ham«, mente han værdig til sin fulde Tillid og betrode sig aabenhjertigt til ham. Man begriber, hvorledes han blev skuffet, haanet og grint af. — Imidlertid er der dog altid Enkelte, der ikke følge almindelig Uskik; de tiltrækkes netop af slige Ingenu-Naturer: dels tilfredsstilles deres Selvfølelse ved, at de optræde som Beskyttere, dels røres de virkelig ved denne simple Enfold. Andersen fandt en saadan Mand, der tog ømt paa hans syge Forsængelighed og i Stedet for haardt at nedtræde det umodne Talents Spirer (hvad Fr. Guldberg gjorde), skænkede dem venlig Røgt. Denne Mand var den i sin Tid søgte Prædikant, Holmens Provst *Gutfeld*, en over-

fladisk Rationalist og en Skøntaler med Tendens til Ord-gyderi, men ingenlunde uden Hjerte. Hvorledes Andersen har gjort hans Bekendtskab, omtaler han ikke i Selvbiografien; men sikkert nok er det, at da Gutfeld havde hørt ham deklamerende foredraget¹ sit poetiske »Ungdomsforsøg«, *Tragedien »Alfsol«*, udtalte han sig i saadanne Lovord om den unge Forfatter, at denne blev ganske varm om Hjertet. Thi han var i den senere Tid ved en Ytring af Fru Rahbek², der var fremsat i Spøg, men som han opfattede i dyb Alvor, kommen paa den Tanke, at det ikke var paa Scenen, han skulde vinde sin Berømmelse, men som *Digter*.

Gutfeld lod det imidlertid ikke blive ved Ord, men indsendte hin Tragedie med en Anbefaling til Theaterdirektionen. Den blev forkastet som et umodent Arbejde. Men Gutfeld greb Lejligheden til at anbefale Forfatteren til de to Theaterdirektører, Rahbek og Collin. Han har antagelsesvis forestillet dem, at der burde gives hans unge Protegé Lejlighed til at erhverve sig den Dannelse, uden hvilken selv det største Geni umuligt kan udvikle sig. Rahbek havde ikke fundet Behag i Andersen, da han en Gang mødte ham i Bakkehusets Have; men Anbefalingen fra den Ven, som han i sine Erindringer omtaler paa saa sympathetisk en Maade, tør have gjort sin Virkning. — Ogsaa Collin laante Gutfeld Øre. Og dette var til Andersens store Held. Her traf han den rette Mand. Ikke saa sært, at vor Digter i sin Selvbiografi og sine Breve atter og atter nævner Collin med Hengivenhed og dyb Tak-nemlighed; thi virkelig tør det betragtes som en Guds Styrelse, at han netop mødte *ham* paa det første Stykke af sin farlige Livsbane. —

Collin hører til de mange Navne, der prydte Frederik VI's

¹ At det er sket paa den Vis, slutter jeg af Brev Nr. 2 i Sml. af A.s Breve.

² En af A.s Velynderinder, *Geheimraadinde Colbjørnsen*, bode disse Somre i samme Hus som Fru R.

Regering, og han staar i disses første Række. Han var af jysk Aftamning og forenede i sig alt det Fortrinlige, der karakteriserer hans Landskabsfæller, medens han var fri for deres Skavanker. Jævn og rolig, uden Fagter og Lamentationer gik han med sejg Energi frem mod sine Formaal. Aldrig var han ledig, aldrig savnede han Tid til at gøre noget Stort og Godt. Man kan ikke gennemblade hans Tidsalders Literatur uden at træffe paa hans Virksomheds Spor eller Ytringer af Taknemlighed fra den og den, der i Oprigtighed følte sig ham forbunden. Der er Mange, der have Lyst til at spille Forsyn for Andre, og som i deres Skrøbelighed gøre en ret komisk Figur; men hvis det ikke er formasteligt at tale om »menneskeligt Forsyn«, da har *Jonas Collin* været det for Hundreder. Han er en sjælden ædel Skikkelse i vor nyere Historie, en skøn Type paa dansk-kristelig Humanitet, som den udviklede sig ved det forrige Aarhundredskifte. Skønt han opnaade de højeste Embedsstillinger, levede han dog som en hæderlig Smaaborger fra vore Dage i anstændig Tarvelighed. Altid havde han Sky for at trænge sig frem og gøre sig vigtig. Hellere opgav han Noget af den ham tilkommende Værdighed end han, ved at holde paa den, skulde standse en god Sags Fremme.

Det var denne Mand, der greb til og rakte den unge Andersen en hjælpende Haand, da han ikke var langt fra at lide Skibbrud paa Livets vilde Hav. Naar vi i »Kun en Spillemann«¹ læser om den stakkels »Christian« Nød, da kunne vi være overbeviste om, at vi her have et livagtigt Billede af Andersens egne Forhold paa hin Tid: »— — Han maatte se ordenlig ud, og derfor børstede han og syde selv paa sit Tøj. Kom der en hvid Traad til Syne, da blev den straks farvet med Blæk. Støvlerne sydes sammen med Naal og Traad; at Saalerne vare hullede, gjorde

¹ II, 114.

Intet, naar kun Overlæderet saa helt ud. Hans Bevægelser vare kejtede, og de blevet det endnu mere; thi snart var der et lille Hul, der maatte skjules, snart huskede han pludselig paa, at Kjolen ikke taalte nogen dristig Armbevægelse: han lod det hellere se ud som Mangler ved hans Person, end at man skulde mærke hans Armod.«

Collin udvirkede nu hos Frederik VI, at der tilstodes Andersen en Sum til et Ophold i Slagelse, og hos Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler, at han fik fri Undervisning i Byens Latinskole. Til at bestride Omkostningerne ved det Første var hin Understøttelse knap nok; men det maa dog betragtes som en særlig Naade, at den blev given i en Periode, hvor Statens Finanser endnu led under den store Bankerot for 9 Aar siden, og den var næppe heller bleven tilstaaet, hvis Collin ikke havde haft Kongens Øre i den Grad, som han havde. Den stakkels Knøs var da ogsaa som himmelfalden over, at han nu skulde i »den latinske Skole«. — »Skriv kun usorbeholdt til mig, om hvad De behøver, og hvorledes det går Dem!« sagde hans Velgører til ham, da han anden Gang aflagde ham Besøg for at takke ham af sit fulde Hjerte. — Og Collin holdt, hvad han lovede: Andersen har tit nok fortalt os, at det Collinske Hus blev ham et andet Hjem og »Conferensraadens« hans anden Fader. Men hvad han ikke kunde fortælle os, men som vi nu godt se, det var, at denne ædle Mand skaffede Ligevægten til Veje i hans svingende, urolige Sjæleliv, og at han ved sit brave Jævnsind og sin aldrig svigtende Sympathi var den moralske Ballast i hans Digterskib, naar det atter og atter i sin letflyvende Sejlads truedes af usorudsete, ondsindede Kastevinde. Mange ere ikke de betydelige danske Mænd, der skænkede Andersen det loyale og inderlige Venskab, som han stedse saa højlig trængte til; men mellem disse Faas Navne kan *Jonas Collins* mindst undværes.

Saa kom da Hans Christian Andersen til *Slagelse*. Han var den Gang $17\frac{1}{2}$ Aar. Vi kunne vel nok skønne det Indtryk, Byen og dens Indbyggere kan have gjort paa *ham*, der kom fra Hovedstaden, som endnu den Gang var Intelligenzens Centrum og med Rette hævdede Førsterangen mellem Landets Stæder. Slagelse var og er en ret livlig Smaastad, omgivet af bølgeformet Jordsmon og et stort, frugtbart Opland. De aandelige Interesser kunne naturligvis ikke have den Betydning som i København; men Befolkningen har altid haft Trang til muntre Adspredelser, Festligheder og Dilettantkomedier. Siden vor nuværende Statsforfatning blev indført, har der i Slagelse mer end i mange andre danske Byer med samme Indbyggerantal rørt sig et aldrig hensyget politisk Liv. — Andersen har da ogsaa, enkelte Mishagsytringer i Selvbiografiens fraregnet, uden Tvivl befundet sig vel i den lille sjællandske Købstad. Han kom til at bo hos *Enkesru Henneberg* paa *Bredgade* (det nuværende Nr. 29) ikke langt fra, hvor den gamle Byport havde staat. Huset, hvor Fru Henneberg bode til Leje, var endnu at se for 2 Aar siden; da brændte det. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at hun, i Forhold til det Honorar der betaltes, har ydet sin unge Logerende en ham uvant Pleje og Omhu. Andersen omtaler altid i sine Breve¹ sit Ophold hos Fru Henneberg som meget behageligt; og da han c. 50 Aar efter traf Pianisten Henneberg ved en Fest i Musik-konservatoriet, »greb han dennes Haand med begge sine, og med en Hengivenhed og Varme, der grænsede til Enthusiasme,« omtalte han sin slaglosianske Værtinde i den Formening, at hun var en nær Frænde af den Mand, Gade nys havde forestillet ham.

Det lille Hus ved Siden af Fru Hennebergs Bolig, som staar endnu og er mærket Nr. 27, ejedes den Gang af en

¹ Se Etatsraad Collins Sml.

Præsteenke, *Fru Lange*. Hun havde tre Døtre, af hvilke den ene i hvert Tilfælde maa have tiltalt det unge Digteremne; thi med hende passiaredes han over Plankeværket, der adskilte Smaahaverne; hende deklamerede han sine Vers for; og til hende afskrev han sine ungdommelige Poe-sier. Og her gør virkelig Andersens Instinkt for Menneske-værd ham Ære; thi sjælden har han kunnet træffe nogen mere fin og nobel Kvindenatur. Senere blev hun gift med Bøssemager *Jessen*, som hun bragte sin Moders lille Enke-sæde i Medgift. Han var en begavet Mand og kyndig i sit Fag, men døde tidlig. Nu sad hun tilbage med 4 smaa Børn og ejede med Undtagelse af Huset saa godt som Intet. Men hun oprettede en Pogeskole, som hun bestyrede med stor Dygtighed og megen Samvittighedsfuldhed. I denne haarde Kamp for Eksistensen bevarede hun, sin nervøse Konstitution og sit noget heftige Temperament til Trods, hele den kvindelige Adel, der var hende medfødt, og som naturligvis først ret kom til Syne, naar hun, Smaakaars-fruen, en sjælden Gang optraadte udenfor Privatlivets Ene-mærker. — Frk. Langes Veninde var *Dorothea Snitker*, en Datter af den gamle Hører ved Latinskolen, Snitker. Hun var jævnaldrende med Andersen og forlovet med den sjældent begavede unge Student Vendelbo i Sorø. Men da denne til Sorg for Alle, som kendte ham, afgik ved Døden, blev hun senere gift med Pastor Lindegaard¹ til Slaglille og Bjernede. Tør man slutte fra hendes Udseende som ældre, da hun var fuldt optaget af at sørge for sit Hus, sine Børn og sin højst svagelige Mand, saa har hun som 18aars ung Pige med sin lille, spinkle, fine Figur, de venlige, blaa Øjne og det svagtkrøllede lyse Haar været en ret indtagende Blondine. Andersen læste sine Lektier i Tysk og Fransk sammen med hende. Han satte megen Pris paa hende,

¹ Omtalt i Abrahams' Meddelelser om sit Liv, 1ste Afsnit.

kalder hende i sine Breve¹ »den gode Pige« og sendte hende sine Bøger, da han var optraadt som Forfatter.

Mellem de Familier i Slagelse, hvem Andersen jævnlig har gæstet, men som han lige saa lidt som de Ovennævnte har faaet Plads til at omtale i Selvbiografien, maa vist nok ogsaa den rige Købmand *Jonas David* nævnes². Denne Mand var begyndt som en af hin Tids omstrejfende Sjakkerjøder, der, svedende under sin Tværskæ, paa Landevejen anraabte Godtfolk om Lov til at »age med«. Senere samlede han sig en Formue og byggede et af de mest anselige Stenhuse i Slagelse med Butik for Manufakturvarer. Til Huset hørte en udstrakt Have, der gav ham Lejlighed til at drive et storartet Smugleri. Bygningen staar endnu, kun lidt forandret i sit Indre, paa Hjørnet af Bred- og Bjergbygade. Hos denne Jødefamilie, som talte 3 Sønner og 5 Døtre, deklamerede den lange Latinskolediscipel sine Digte. Og naar Bogtrykkerdrenge hos Bogtrykker Magnus kom for at hente sit Herskab hos Svogerens, lyttede han med naiv Andagt til den unge Rhapsodes Recitationer.

En naturskøn Omegn har Slagelse egenlig ikke: den store Skov, der strækker sig lige til Sorø, ligger en Fjerdningvej fra Byen. Vilde Andersen i sin knap tilmaalte Fritid foretage en Spaseretur, gik han ud til »Hvilehøj«, hvor det simple Trækrucifiks Vaar og Sommer staar omgivet af højt Græs og et Blomsterflor, der er vokset i den Muld, Bonden af from Sky aldrig vover at berøre med sit Plovjern. Eller han spaserede ud til Stedet for det gamle Klosterslot *Antvorskov*, der dog allerede da var vandaliseret af Finansraad Koës. — Men om Søndagene og i de smaa Ferier vandrede han paa sin Fod til Sorø. Her besøgte han Ingemann, hvem han, da denne endnu var bosat i København, skriftlig havde henvendt sig til og venlig var

¹ Collins anf. Sml.

² Se den gamle Typografs skriftlige Udtalelse til A. i Collins Sml.

bleven modtaget af. Nu, da Ingemann var bleven Lektor ved Sorø Akademi og havde giftet sig med sin Ungdomsbrud, blev han gæstfrit modtaget af det unge Ægtepar. Man kan begribe, at der mellem *Ingemann*, hans *Hustru* og *Andersen* maatte opstaa et sympathetisk Forhold, der vedvarede et helt Liv igennem. Thi Grundstemningen i disse Menneskers Liv var den samme, om end det Instrument, de behandlede, havde flere Oktaver eller dybere Toner hos den Ene end hos den Anden. — I Akademiets smukke store Have, hvor Andersen naturligvis gerne færdedes, mødte han en Dag en Gymnasiast, der næsten var lige saa lang som han selv. Soraneren gik hen til ham og hilsted: »Hr. Andersen! — Ikke sandt — Jeg hedder *Carl Bagger* — De er Digter; det er jeg ogsaa.« Og hermed var da et nyt Venskab sluttet, som aldrig blev brudt. Ikke fordi her som hist Sjælenes Grundstemning var ens, men fordi *den ny Tid* havde sat sit Mærke paa disse to unge Mænd, om den end skuldeaabenhænge sig i forskellig Aand hos hver.

I de store Ferier, Sommer og Jul, siktede Andersen Lejlighed til at besøge sin gamle Fødeby *Odense* og *København*. Begge Steder, se vi af hans Breve, er han bleven venlig modtaget af gamle Velyndere og ny Bekendte. Under et Hovedstadsbesøg modtaget han sin Yndlingsforfatter *Walter Scotts* Romaner i Forarering af *Prinsesse Caroline*, hvem han tidlig er bleven anbefalet af Hofdame, *Frk. Colbjørnsen*. Selv *Oehlenschläger*, Digterkongen, lukker sin Dør op for Digterdilettanten, forærer ham sine ny Bøger, tillader ham at læse sine Vers for ham og skænker det spirende, men usikre Talent sin Opmuntring. — — Som sagt: Alt i Alt har Andersen haft det godt i Slagelseaarene. Kunde Bekymringer for de nødvendige Klædningsstykker nu og da volde ham triste Timer — thi han vilde alle Dage gjerne se pæn ud — saa blev disse Ængstelser som Regel snart afhjulpne ved *Collins* Foranstaltninger. — Hvad var det da, som

gjorde, at den unge Andersen ikke ret kunde nyde den lykkelige Foraandring i sine usle Kaar saa vel som Udsigten til at rykke op i den Statsborgerklasse, hvortil han forhen ikke var regnet? Hvor af kom det, at han saa ofte paa Navnet *Slagelse* lavede Rimet *Plagelse*. Var blot hans altid hurtig skistende Luner Aarsag heri? — Nej *Skolegangen* bar Skylden.

Slagelse lærde Skole havde under den agtværdige og lærde Mag. Peder Wøldike faaet et godt Navn. Mellem flere velbegavede Disciple vare de 3 mærkelige Digttere: *Baggesen*, *Chr. Hvid Bredahl* og *Ingemann* udgaaede fra hans Skole. Senere var den gaaet tilbage. Den syntes dog at skulle faa et Opsving, da Overlærer *Jeppe Qvistgaard* forestod den under en Rektorkavance. Den gamle Skolebygning ved St. Mikkels Kirke var bleven erklæret for ubrugelig, og Skolen henflyttet til Bredgade i en forhenværende Købmmandsgaard¹. Her fik den i Modsætning til sit gamle Lokale lyse og rummelige Klasseværelser, og Qvistgaard sorgede for, at Legepladsen beplantedes med smukke Linde-træer og paa Bekostning af hans egen Have udvidedes saaledes, at ingen daværende Latinskole havde dens Mage. Det var i denne Skole Andersen blev indsat som Elev². Bedst for ham og for Skolen i det Hele, om Qvistgaards Konstitution som Rektor var gaaet over til fast Ansættelse. Thi denne Mand, der var bondefødt Jyde, men som med stor Dygtighed havde arbejdet sig frem til lerd Student og udmærket theologisk Kandidat, besad i hele sit sindige, beherskede og vennesæle Væsen sjeldne Betingelser for at være Pædagog. Men han opnaade først Rektoratet, efter at Andersen havde forladt Slagelse Skole, og maatte i Meis-

¹ En ny Bygning er nu oprejst her, hvor »Slagelseposten« har Kontor.

² Det er urigtigt, naar der paa den lille Marmortavle, Slagelse Byraad har indsat paa Sidemuren af den gl. Bygning, staar anført, at A. har gaaet i Skole her. Derimod har man glemt at nævne den filosofiske Historiker *Tyge Rothe*, der blev Student herfra 1744.

lings Tid underordne sig denne. De øvrige Lærerkræfter var ikke betydelige, nogle endog under Lavmaalet. — *Snitker*, en gammel jysk Student, der i Ingemanns Skoletid havde været en livlig Lærer, var nu over de halvhundred Aar og trættet i Skolens Trædemølle. Han blev Andersens Lærer i *Dansk* og ærgrede sig undertiden over sin lange Elevs fantastiske Sidespring i Besvarelsen af Stilopgaver: »Hvad er det nu for noget Sludder, Du har lavet her!« kunde han gnavent tilraabe ham, idet han holdt hans Stilebog i Vejret, saa den hang ned som Laser mellem hans Pege- og Tommelfinger. Hvad Andersen end kan have lært hos Snitker: et fast Grundlag for god dansk Retskrivning har han ikke faaet lagt. — Adjunkt *Andersen*, Lærer i *Historie* og *Geografi*, var vel en flittig og kundskabsrig Mand, hvor om hans Haandbog i Historie bærer Vidne; men han blev altfor tit hængende i Detailler, og det nødvendige Overblik over Begivenhederne skaffede han ikke Eleverne. Dertil kom, at den ellers godsindede Mand kunde blive saa heftig, at han ikke var langt fra at optræde som Tyran. — Adjunkt *Andresen*, Lærer i *Mathematik*, var en kraftig Skikkelse og besad udmærkede Evner; men han blev driksfældig og var snart tabt baade for Skolen og Samfundet. — *Torst*, Lærer i *nyere Sprog*, var ikke alene en tarvelig Faglærer, men mistede i den Grad Holdningen lige overfor uvorne eller opsætsige Elever, at Disciplinen i hans Klasse (i hvert Tilfælde efter H. C. Andersens Tid) kunde udarte til lige frem Skandale.

Qvistgaard havde maattet træde tilbage for Dr. *Simon Meisling*, da denne var særlig klassisk Filolog og bekendt som en Mand med ikke almindelige Evner og ingenlunde uden Aand. Man ventede, at Skolen under ham skulde tilbagevinde sit gamle Ry, og Alt komme i god Gænge. At dette virkelig skete, er der Nogle, som have paastaaet, saaledes hans gamle Elev, Overlærer *Hundrup* og Etatsraad

Edvard Collin. Men den Sidste dømmer ikke efter Selvsyn, og Hundrup, der først efter 9 Aars Forløb blev filologisk Kandidat med »Haud«, har i sin Virksomhed som klassisk Sprogkyndig aldrig fremvist Frugterne af Meislings Undervisning. (Han forsikrer, at »han havde til Hensigt at oversætte Herodot«; men han lod sig nøje med at *udgive* en Andens Oversættelse). Hundrup stikler i sin Omtale af Meisling til sin gamle Skoleven H. C. Andersen; men der er ingen Tivl om, at dennes Fremstilling i Selvbiografiens af hans forhen-værende Rektor baade er korrekt og maadeholden. — For det Første var Meisling, hvad en Lærer for Ungdommen aldrig bør være (da det har en i høj Grad frastødende og antipathisk Virkning paa den), et Svin med Hensyn til Paa-klædning og Legemets Renlighed. N. C. Abrahams kalder Meislings »Skidenfærdighed fabelagtig« og fortæller i sine Memoirer, hvorledes han en Aften i Aaret 1820 var i Besøg hos ham og saa ham gaa ud for at lave Punsch. Da han atter kom ind, bærende Bollen, kontrasterede hans Finger-spidsers Renhed i en mærkelig Grad med hans Hænders Smudsighed: »Drikker Du af den Punsch?« hviskede en bekendt ung Mediciner, Møhl, til Abrahams. Da Meisling efter Nedlæggelsen af Rektoratet i Helsingør privatiserede i København, kom han undertiden i Besøg hos en eller anden Ven, der var bleven Præst paa Landet: han var da ved sit uforbedrelige Griseri en Skräk for den propre Husmoder. Som Åldre vakte han Opsigt i Hovedstaden ved sit altid sjofle Ydre, der stod i kuriøs Modsætning til den Rose, han almindelig havde hængende i Munden. Til sidst blev han en Gadefigur, og man kan finde ham asteget som saadan mellem københavnske Originaler. I et Vittighedsblad fra de Tider, udgivet af Studenter, nævnes mellem Aarsager til Folks Sammenstimlen: »Meisling har faaet et Par ny Støvler¹!« Dertil kom, at han var stærkt vanheldet

¹ Selv Nikolaj Krossing, der i et mere velment end velformet Digt

af Naturen, var rødhaaret og havde to ganske korte Arme, hvilken Legemsfejl han paa den snurrigste Maade søgte at skjule, f. Eks. ved at beholde Hænderne i Bukselommerne og ved at gaa med Kavaj endogsaa om Sommeren¹. Lægger man nu hertil, at han lige over for de mindre Begavede eller Forsomte var drillevorn, skændesyg og maliciøs, saa kan man begribe, hvorledes stakkels Andersen havde det i hans Tinner. »Naar han var oppe, rystede hele Bænken!« fortalte en af hans gamle Skolekammerater mig. Saaledes skælvede han under Meislings Haansord. Hørte han fejl af Spørgsmaalet i en af de græske Konjugationer og tog et Jota for et Epsilon, kunde Rektor tilraabe ham: »Tør Du fordreje Din Lærers Spørgsmaal? Din lange Rækkel! Du fortjente en Kindhest, saa Du dejsede ned ad Bænken!« — Naar saa Taarerne kom den ømtaalige Andersen i Øjnene, bad han ham »tørre dem paa en Mursten. Det kunde blive poetisk!«

Andersen maatte derfor med Grund undres over, at Meisling, som efter 3½ Aars Forløb var blevet ked af Slagelse og søgte Rektoratet i Helsingør, opfordrede ham til at følge med derhen, hvis han havde Held med hin Ansøgning, og da den bevilgedes, indbød ham til straks at flytte ind i sit Hus. Meislings Hustru fik det Hverv at overtale Andersen til denne Forandring. Hun var saa venlig mod det unge Menneske, forestillede ham, hvor godt han skulde faa det hos dem, og hvor heldigt det vilde være for hans Studiers Fremgang, om hendes Mand kunde faa Lejlighed til at give ham privat Hjælp under hans Lektielæsning, saa Andersen, i Haab om at vinde sin Rektors Gunst og komme Artiumsmaalet nærmere, gav efter og lovede at

søger at hædre M's Minde (Fædrel. 15/4 1856) siger: »Den ydre Skal var simpel, raa; det paa vor Gade Hvermand saa, og Spotteren det selv afmalte.«

¹ Abrahams anf. Sl. S. 31.

skrive til Collin om Sagen. Han vidste vel, hvor tungt det vilde falde ham at forlade Fru Henneberg, hvor han havde det baade godt og billigt; men Fru Meisling tilbød at tage ham i Kost for samme Betaling, og hendes Mand vilde koncipere en Ansøgning til Direktionen for de lærde Skoler, om han som Gratist maatte overslyttes til Helsingør. — Alt gik i Orden. I Slutningen af Oktober 1825 flyttede Andersen ind i den slaglosianske Rektorbolig. — I den første Periode af Opholdet hos Meisling synes Andersen i det Hele taget at have befundet sig vel: hans nervøse og urolige Natur trængte jo til Forandrings. Meisling har sikkert ogsaa været venlig og hjælpsom lige over for ham: samvittighedsfuldt optegner Andersen i sin Dagbog, hver Gang han har erholdt et Smil og et venligt Ord af sin Skoletyran eller befundet sig vel i hans Selskab. Har Meisling sagt en morsom Brander til en af Gæsterne ved sit Aftensbord, straks noterer den forkuede Discipel, at »han har sprudlet af Vittighed«. Ogsaa Fruen er i Begyndelsen Godheden selv, ja næsten moderøm. — Overflyttelsen til Helsingør sker under de heldigste Avspicier. Sommerrejsen gennem Sjælland begejstrar Andersen til malende Skildringer i Breve til Vänner og Velyndere. Han henrives ved Synet af den livlige Sundstad med Strandskovene og Udsigten til Kullen. Han morer sig ved den brogede Blanding af de forskelligste Nationer, der den Gang ganske anderledes end nu karakteriserede Helsingør. — Men snart slaar den glade Stemning om. »Kære Ven!« skriver han til Emil Hundrup, Hospitalslægens Søn i Slagelse, »det gaar meget daarligt. Skønt mine Skolekarakterer ere langt bedre end i Slagelse, har Meisling aldrig ytret saa megen Utilfredshed med mig som her. Aldrig har jeg følt mig saa ulykkelig, aldrig mistivlet om mig selv som nu. Jeg duer til Intet, og det kan aldrig blive bedre med mig — aldrig.« Det fremgaaer nu

af hans andre Breve¹, at han lider ilde paa Skolen og vanrøgtes i sit ny Hjem. I Klassen stirrer Meislings Øjne ondt paa ham, medens han venter hans Svar; og saa »koger Blodel op« i den stakkels Elevs Hoved, »og af Frygt for at svare galt, svarer han hen i Taaget«. Derpaa bliver han regaleret med de værste Skældsord, medens Kammeraterne haanlé. Klager han en Gang over, at der er iskoldt paa hans tarvelige Kammer, faar han ved Middagsbordet i nysankonine Læreres Nærværelse de skarpeste Irettesættelser: »Han kan ikke opnaa Mere for den usle Betaling, han yder; han (Meisling) lider endogsaa Tab ved at have ham«.

Til denne Misère kom noget Andet, som Andersen ikke mente at kunne omtale i Selvbiografien 1855; men som han hentyder til.²

Det var Fru Meislings Forhold. — »Tre Slægtled for at danne en Gentleman«; paa dette engelske Mundheld er Meisling et Paradigma: Postkarlens Søn, den jyske Hesteprangers Sønnesøn var og blev trods sine glimrende Eksaminer og sin akademiske Grad en Plebejer og Kyniker i Lader og Tænkemaade. Men hans Kone, Brændevinsmandens Datter, »overgik om muligt Manden i Svinskhed«³. Andersen har fortalt sine kvindelige Bekendte, at man ved hendes Middagsbord kunde komme til at hejse Stumper af en Karklud op af Søbemaden, og at hun hengemte Bolleerne til Suppen i Skufferne paa Sofaskabet. Hvorledes hun ellers røgtede sit husmoderlige Hverv, faar man en Forestilling om ved at gennemlæse Scener i »Kun en Spillemand«, hvor hun tydeligvis er skildret i »Madam Kneipus«. Denne »slanke Madam med flagrende, smudsige Kappebaand«, der fører Kristian gennem Entréen, hvor gammelt Snavs er skjult af nylig strøt Sand, denne Hus-

¹ Se den Collinske Saml.

² Se Udg. af 1859, S. 77.

³ Se Abrahams &c. S.

moder, som i Mandens Nærværelse agerer flittig, men lader Strikkepindene ligge og Rokken staa, naar han er ude af Stuen, og derpaa fremviser som Husflid, hvad hun har betalt en fattig Kone for at spinde og strikke — det var Andersens forhenværende Madmoder. Den Scene, hvor Mandammen i dyb Negligé kryber op ad Stigen til hans Kammer og beder om at indlades, for at »hun kan bestjæle sig selv«, forekom mig ret humoristisk, da jeg første Gang læste hin Roman; nu, da jeg for Aar siden har erfaret Andersens Meddelelser til sine yngre Venner, om hvorledes det forholdt sig med Fru Meisling (som han forøvrigt aldeles ikke nærede personlig Uvilje imod), nu forekommer denne Scene mig lidt mistænkelig. Sagen var den, at hun var en usædlig Kvinde, der mere end en Gang ved sine Ytringer og Tilnærmelser bragte den kyske Ungersvend til at slaa Øjnene ned og jog Skamrødmen op i hans Kinder.

Jeg har med Føje talt udsørligt om Andersens Opfatelse af hans Rektor og dennes Hustru, men ogsaa vedlagt en Andens Vidnesbyrd, nemlig Prof. Abrahams'. Man ser, hvorledes Andersen udtrykker sig maadeholdent ved Siden af denne. Men et tredje Vidnesbyrd turde have nok saa megen Betydning, fordi det skriver sig fra en Mand, der hørte til en Kreds, som kom til at staa fjendtlig lige over for Andersen; en Mand, der var ham saa ulig i Temperament, Livsopfattelse og literær Methode som vel muligt, nemlig Dr. C. A. Thortsen, en Tid lang Rektor i Randers, men endnu i Andersens Skoletid beskikket til Adjunkt i Helsingør. Thortsen havde Studier tilfælles med Meisling, men fik snart en saadan Uvilje og Afsky for ham, at hans derhen sigtende Udtalelser i fortrolige Breve til hans Ven P.V. Jacobsen, til Trods for deres studentermæssige Tilsnit, næsten raabe En ind i Ørene: »Meisling er i disse Dage i København. Da det er muligt, Du ser ham i Studentforeningen eller andet Steds, vilde Du meget forbinde

mig, om Du vilde have den Godhed at knække hans Hals!« — Andre Ytringer i Brevene ligne denne. Et Aftenselskab hos Meislings beskrives med træffende Nøjagtighed: »Skæbnen har altså været mig gram. I 14 Dage havde jeg rent undgaaet Synet af Meisling, til Dels ved den heldige Omstændighed, at han havde lidt af Koldfeber. Men da jeg i Forgaars Aftes stod i Skolegaarden og snakkede med O., vraltede han nok saa venligt ud til os, bød os skidne Kirsebær og endte med at bede mig blive hos ham om Aftenen. Jeg indvilligede, da jeg i Overraskelsen ingen Undskyldning kunde finde paa. Men Ulykken var større, end jeg havde troet. Der var nemlig et glimrende Selskab af hans sædvanlige Drabanter, til hvilke jeg passede som 5te Hjul til en Vogn; og Fornøjelsen bestod i Æden og Drikken, Sang, Klaverspil, Dans, Hujen, Skrigen, Trampen, Hazardspil om Enesteskillinge, »Tampen brænder« og lignende Nydelser, der i højeste Grad ere mig en Plage, som næsten kan gøre mig syg, især naar de varer fra Kl. 6 Aften til Kl. 3 Morgen. Jeg hader ham dobbelt efter denne Høflighedsbevisning. Iøvrigt have vist alle de Andre anset det for et overordenlig lystigt og interessant Selskab. Hr. P. dansede med Fruentimmerlader og et Tørklæde bundet om sig som Forklæde; Hr. O. krammede den skønne Jfr. N. Denne blev saa forsært ved et vist Tilfælde, at hun udstødte et Hvin og styrtede om paa Gulvet, saa lang hun var. I »Tampen brænder« pryglede man hinanden saaledes, at jeg tænker Vedkommende have Rygge baade brune, gule og blaau, og at Jfr. L., der dog er vant til Prygl, blev vred som en Tysker for de eftertrykkelige Hug, som hun fik af en af sine Tilbedere, men som nok var lidt drukken etc. etc. Hele Gaden stod fuld af Mennesker, der lyttede til Allarmen¹ — Var det da for stærkt, naar Andersen diskret skrev til Collin: at han, hvis han altså »kom

¹ Brevene i C. A. Thortsens Smaaskrifter S. 5 og 28.

tilbage til Slagelse, vilde vinde saare Meget m. H. t. hussligt Liv og daglig Omgang? »

Rørende er det at se, hvorledes han under disse gemene Omgivelser bevarer sit rene Sind og sin fine Følelse. Som sarte og skøntfarvede Planter kunne gro op i en Sump, saaledes former sig ogsaa her enkelte Poesier under hans Pen, af hvilke »*Det døende Barn*« er særlig Opmærksomhed værd. Hvor betagende virker dog ikke dette 3 Strofers lille Digt paa En efter Aars Forløb! Og hvorfor? Fordi her for første Gang i dansk Literaturs Historie Barnets Tale er optaget som poetisk Element og udformet med sin Realisme. Vi se, vi høre dette syge Barn, fangen i skønne Hallucinationer, som de før en drømmeløs Søvn kunne drage forbi vort Øje. Vi gribes af dets naive Ord, fordi det ikke aner, hvad snart vil komme; fordi det ikke ved, hvad Død er. Vi hverken høre eller se Moderen; men vi mærke hende gennem »hendes Kind, der er kold« af Angst; gennem »den Taare, der brænder« af Rædslen i hendes Blod; gennem »hendes Hænder«, der knuge sig om Barnets med en Fortvivlets Tro paa, at der kan holdes igen paa det flygtende Liv. Og Barnet forstaar Intet af alt Dette; men er kun beskæftiget med sin Fantasis Toner og Billeder som med et lustigt Legetøj. Men uvilkaarlig klynger det sig i Døden til Moderen og kæler for hende, idet det drager sit sidste Suk.

Andersen havde under et Ferieophold læst dette Digt op for københavnske Bekendte, og Meisling havde faaet det at vide. Andersen hørte ham humpe op til sit Kammer, og da han saa Forbitrelsen blinke i hans glasagtige Blik, anede han det Vørste. Hans Rektor fordrede at se Diget, og »var der Gnist af Poesi deri, vilde han tilgive ham!« — »Dumt Føleri og Vaas!«, raabte han med ondskabsfuld Latter. »Og Sligt spilder De Deres Tid paa?« — Andersen kunde med god Samvittighed have forsikret, at

han sjeldent eller aldrig skrev Digte; men han formente at have Ret til at bruge Ferietimerne til, hvad der interesserede ham. Men Meisling var nu en Gang i det onde Lune og lod sin Vredes Strøm frit Løb. — — Det var den Hilsen, Andersen modtog, den første Gang hans Digtergenius aabenbarede sig i sin Ejendommelighed og jomfruelige Skønhed; og den kom fra en Mand, der paa Grund af, at han havde overført klassiske Digtere paa Dansk, mente at have særlige Betingelser for at optræde som Kunstdommer og blive anset som saadan! —

Men nu var ogsaa Maalet fuldt! Skønt Collin stadig, naar Andersen nu og da klagede, havde opfordret ham til ikke at tage Modet: »hans Rektor mente ham det godt o. s. v. o. s. v.«, saa mærkede han dog snart, at han ikke sukkede uden Grund. Da den unge Orientalist *Werliin*, der en Tid var bleven konstitueret som Adjunkt ved Helsingørs Skole, oplyste Andersens Velynder om de sorgelige Forhold, hvorunder hans Klient levede, betænkte Collin sig ikke et Øjeblik paa at rive ham ud af disse. Han tilskrev ham, at han skulde forlade Meislings Hus og for Fremtiden tage Ophold i Hovedstaden, hvor han kunde blive privat dimitteret til Universitetet. — Dette skete i Begyndelsen af 1827.

Med lettet Hjerte har Andersen vist forladt Helsingør. Han omtaler hverken i Selvbiografien eller sine Breve et eneste Forhold, der her bandt ham. — Men et andet Spørgsmaal er det, om ikke hans nervøs-sensible Konstitution havde faaet et Knæk ved, at han i den vanskelige legemlige Udviklingsperiode (det 17 til det 22 Aar) havde været underkastet en raa Pædagogs Behandling og i 5 Fjerdingaar saa godt som været indelukket i hans uhyggelige Hus? —

II. STUDENTEN

1828—30

I Oktober 1828¹ blev Andersen Student. Det kneb: ikke mindst i de klassiske Sprog. Paa Latin skulde der jo den Gang baade spørges og svares. Andersen og andre Studenter, der var ligesaa tynde som han, gik hint Aar op under den nylig ansatte Lektor J. N. Madvig. Denne Mand, der ikke var stort ældre end de unge Artiumskandidater og Andersens Jævnaldrende, formentes at ville vise større Overbærenhed end hans gamle Kollega *Thorlacius*². — Og Andersen sprang over Artiumsgærdet. Var Springet hverken let eller elegant: han kom over. Hvor var han glad! Sin Jubel over at være bleven Student har han dithyrambisk skildret i 1ste Kap. af Romanen O. T.: »Der gives een Lyksalighed, som endnu ingen Digter har ret besjunget ... et Livsøjeblik, som giber vor Aand, vort hele Væsen. Der er flydt Uskyldiges Taarer, hengaaet søvnløse Nætter, i hvilke den fromme Moder og de kærlige Søstre have bedet til Gud for dette Sønnens og Broderens kritiske Livsmoment Det er første Gang, den ungdommelige Sjæl ret føler sin Frihed, og den føler den dobbelt, higer efter at virke. Den fatter sit Jeg, det er jo prøvet; den ejer endnu alle Barnets uskuffede Drømme. Ikke Kærligheds Lykke, ikke Begej-

¹ Ikke som han skriver i Selvbiografien 1859: »i Septbr.«.

² A.'s gl. Skolekammerat fra Slagelse, senere Klasselotterikol. Lindberg meddelte mig i sin Tid dette.

string for Kunst og Videnskab, elektriserer saaledes alle Nerver, som dette: *nu er jeg Student!«* — Og længere hen i Bogen følger nu en livlig, elskværdig, ungdommelig Skildring af Rusgilde, Kommers og Løjer. Naar man er saa glad over at være sluppen over Examen artiums Besværlighederne, saa forvandles Ens tarvelige lille Studenterhybel til et lystigt og venligt Fugleskjul, hvis Beboer kvæder en munter Vise. Og Andersen kvad:

»Højt under Taget, hvor Svalen bor,
har ogsaa Studenten sit Kammer;
der sidder han nærmere Englenes Kor,
trods Stuens og Salens Madammer.
Paa Væggen hænger hans hele Stads,
i Lommen er Skillinger fire;
paa Bordet ligger Homer og Horats
samt mange beskrevne Papire.

Et Tællelys brænder i Stagen smukt,
selv skærer han Aftensmaden.
Det er saa silde, hans Dør er lukt,
kun Vægteren sværmer paa Gaden;
Lad ham kun sværme i blaa Talar,
det rager Studenten jo ikke.
Han stirrer saa tavs gennem Rudens Glar,
ser Stjernerne blinke og nikke.

Han tænker paa mangen en Barndoms Drøm,
imedens han stopper sin Hose,
da bliver om Hjertet han ganske øm,
hans Kinder se ud som en Rose.
Han yndes af Mange, har dog ingen Ven,
endsige en lille Veninde;
thi flagre hans Sukke i Natten hen
til Nar for de lystige Vinde.

Men sukke og græde er ingen Plasér
undtagen for syge Poeter;
sé Maanen sidder paa Taget og lér
ad ham og ad Povel og Peter.

Studenten damper sin Pibe ud,
og vender saa Lyset i Stagen;
saa beder han barnlig en Bøn til Gud,
og trækker saa Dynen om Hagen.¹

Med Undtagelse af »Tobakspiben«, som Andersen ikke havde Raad til at røge, giver denne færdingsløse, uskyldige Sang (hvis jævne, lystklingende Melodi vist de Færreste nu huske) et livagtigt Billede af hans daværende Sindsstemning.

Men skønt man af 1ste Strofes 7de Linie ser, at vor Forfatter forberedte sig flittig til 2den Eksamens, der den Gang ogsaa havde en filologisk Del — saa maatte han dog for Alvor prøve de unge Digterjjer, der saa længe havde været stækkede. Ud maatte han, ud! Men hvorhen og hvor langt? Tiden var knap og Pungen læns: ikke en Gang til Sorø, til de kære Ingemanns kunde han rejse i Julen. Aah! Han kunde jo i Fantasien gøre en Tur »fra Frederiksholms Kanal til Østpynten af Amager«. Og nu fløj alle de brogede Billeder, hans Indbildningskraft havde fostret, alle Erindringerne fra hans spredte æsthetiske Lekture, som han under sin Læsning til Manuduktøren havde maattet magasinere i sit Indre — de fløj i lystig Kehraus gennem hans Hjerne: han *maatte* fæste dem til Papiret. Saaledes blev hans Debutarbejde »Fodrejsen« til — — »Phantasiestücke in Callots Manier«, dens Forfatter kan her fejre sin Apotheose. Skulde det være »Erasmus Spiklers Æventyr i Sylvesternatten«, der har givet Hoffmanns unge Beundrer Lyst til netop at foretage sin Vandring i hint Tidsøjeblik, eller var det Andersens (som Grundtvigs) fantastiske Forestilling, at med det astronomiske Nytaar skulde ogsaa noget helt Nyt gøre sig gældende i den sublunariske Verden? — nok: i »Fodrejsen« apostroferes Hoffmann atter og atter. Vor Forfatter stikker hans ekstravagante Roman »Elixere des

¹ Se »Digte« 1830; S. 56—57.

Teufels« i Lommen, for »dog at have nogen Fantasi i Reserve, hvis hans egen skulde slippe op«. Midt paa Langebro, netop ved 12 Slaget, giver Bogen sig til at fortælle sin Livshistorie og sit første Indtryk af den Mand, den skylder sin Tilværelse. En lille hvid Kat paa Toppen af en straaindhyllet Vandpost, der bliver »ompotet« af en beundrende Tante, efterat den har givet sine elegiske Stemninger Luft i Versform, minder i høj Grad om Snurrighederne i »Kater Murr«. I »Poesiens Tempel«s fire Hjørner troner Aristophanes, Shakespeare, Cervantes og — Hoffmann, omgivet af »Serapionsbrüder«¹. I en københavnsk Boglade, hvor man for et Øjeblik hensættes, faar en kvindelig Køber et haanligt Sideblik, fordi hun vrager »Poesiens Fyrste« for tyske Døgnforsatere. — Men trods al denne Hoffmannskultus slaar det dog En straks, hvor lidt den unge Andersen har tilfælles med den renommerede tyske Novellesførfatter. Hoffmanns Fantasi er dæmonisk. Underligt nok, at ingen mig bekendt Kritiker endnu har lagt Mærke til, hvorledes enkelte af hans poetiske Hovedpersoner blive til. Saaledes er det *hans Kone*, hun, som maatte staa op af sin Seng om Natten og sidde hos ham med sit Strikketøj, naar han, drukken og med Hjernen besværgret af vilde Digteridéer, kom hjem fra Knejpen og satte sig til sit Skrivebord for at fremmæne de spøgelseagtige Skikkeler, han selv gyste for, — det er aabenbart hende, der har staatet Model for ham i »*der Sandmann*«. Han har stirret saa længe paa denne lidt enfoldige, noget ordfattige, men skikkelige og omsorgsfulde Hustru, at han, hallucineret af sin irriterede Fantasi, har trot i hende at se en Avtomat-Dukke, hvis Bevægelser vare mekanisk afmaalte, og hvis hele Tale indskrænkede sig til et sukkende: »Oh, oh!«. — Men en slig Fantasi, der begynder med Ironi og Satire og ender i Vanvidslatter, og

¹ Det literære Broderskab, som H.s Noveller fingeres at skynde deres Ophav.

som skyldes en mørk psychisk Attraa og et rystet Nervesystem, den har Intet at skaffe med Andersens kaade, men harnløse Studenterløjer.

Thi hans »Fodrejse« er i Grunden intet Andet. Der var ikke den »moderne« Student i hin Tid, som ikke ønskede at opleve Anselmus' *Æventyr i »Guldvasen«*, og Hoffmann var den Tids Yndlingsforsatter. Man syntes, H. C. Andersens lille Bog var i dennes Stil; og mangen Læser og Læserinde (af dem, som ikke vil være med paa, hvad der er »gammeldags«) have rimeligvis ment, at nu havde ogsaa Danmark faaet sin Hoffmann, efter at den rigtige for 6 Aar siden var død i Berlin¹. Man læste da »Fodrejsen«, talte om den med Beundring baade her og i Kristiania, lod den gaa fra Haand til Haand mellem Venner og Bekendte, saa den blev forkrammet og næsten opslidt². Den unge Forsatterdebutant havde ikke kunnet erholde nogen Forlægger; fattig, som han var, havde han da selv dristet sig til at forlægge den. Nu overtog Reitzel med Fornøjelse det 2det Oplag.

Studenterløjer, en fantastisk Nytaarsrevue, hvor fabuløse Fremstillinger af Søvngænger, orthodoks Jesuitisme og Realiteten af en Tilværelse udenfor vor sanselige, Altsammen Dagens Themaer, forbinde sig til en broget Arabesk — Andet er »Fodrejsen« ikke. — En Studenterkomedie i Tidens Aand; Andet er vor Forsatters næste Ungdomsarbejde, »Kærlighed paa Nikolaj Taarn«, heller ikke. Men det er karakteristisk, at den ny Tids Mand — thi det var Andersen dog i Digtningens Verden — i denne »heroiske Vaudeville« vender

¹ H. døde 1822 af Rygmarvstiering. Frygtelige Lægemidler bleve anvendte paa ham: saaledes ophedede Jern. Atmosfæren i den Ulykkeliges Sygestue var afficeret heraf. En Besøgende mærkede det. »Ja, her er nogen Stegelagt!« svarede H. — Saaledes bevarede han sin Galgenhumor til det Sidste.

² Se Poul Møllers Brev i h.s Levned af Olsen. Chr. Winthers Udv. af h.s Skr. I, 136.

sig mod det ældre Slægtleds Interesse for flov Sentimentalitet og opskruede Ridderskuespil. Lige fra hin udødelige Satire over denationaliseret fransk Tragedie og italiensk heroisk Opera d. 26. Marts 1773 var bleven opført paa det kgl. Theater, havde man jævnlig gennem Travesteringer opponeret imod lignende Misfostres Antagelse paa den danske Skueplads. Andersens »Kærlighed paa Nikolaj Taarn« er et Led i den Række, der begyndte med Wessels »Kærlighed uden Strømper« og fortsattes med P. A. Heibergs »Holger Tyske«, og han er øjensynligt stærkt paavirket af den Første. Men i det 19de Aarhundredes 1ste Fjerdedel var det ikke længere slette Efterligninger af franske og italienske Stykker, der vakte Opsigt, det var *tyske romantiske Spektakelstykker*. August Kotzebues »Korsriddernes« og navnlig hans »Johanna Montfaucon« heundredes. Jfr. Astrup, der havde overtaget Hovedrollen i dette Stykke, indtog i den Grad Tilskuerne ved sin smukke, imponerende Figur og det Rabalder, Rollen følte med sig, at hun, uagtet sin »vanlige syngende Diktion, sin falske Pathos og nøje afmaalte Ageringsmaner« lovpristes som en stor Skuespillerinde. »Det Rørende, det Dejlige, det Romantiske blev her givet saa drøjt og overvættedes rigeligt, at Mængden fandt dette »»Sørgestykke«« uovertræffeligt¹. — Vel havde denne Smag sat sig noget, da Andersens Parodi opførtes d. 25. April 1829; men enkelte Kunstdommere (f. Eks. C. N. David) fandt det dog æsthetisk forargeligt at se en ung Skuespillerinde (den senere *Fru Nielsen*), der var Publikums Yndling som Fremstillerinde af følsomme Roller, her parodiere sig selv, og desuden stødtes man ved Ryges Spil, der som »Taarnvægter paa Nikolaj« tog altfor plumpt paa den travesterede »Borggridder«. Stemningen sank da efterhaanden, og enkelte Piber lod sig høre. Men den unge Forfatter havde ved sit Stykkes Undertitel »Hvad siger Parterret« appelleret til det rette Folk. Dér stod hans ny Stu-

¹ Overskou, den danske Skueplads IV. 19.

denterkammerater; de morede sig kosteligt og dundrede i med Klap. Saaledes fik han til sidst et Svar, som kunde forslaa noget, paa det »Plaudite!«, til hvilket han havde bejlet i sit Stykkes Slutningsrepliker.

Langt betydeligere end disse Debutarbejder er dog den unge Forsatters Samling *Digte*, der udkom henimod Julen 1830. Vel dyrker han ogsaa her Satiren — »Oden« til »Svinene« er saaledes en Efterklang af det 18de Aarhundredes satiriske Manér — men nogle af hans Talents ejendommeligste Sider lyse allerede frem i denne lille Bog: f. Eks. det Malende i poetiske Fremstillinger af Landsbyidyllen (»Se Solengaard ned i det dejligste Rødt« og »Hist hvor Vejen slaar en Bugt«) og den syndmæssig korte Skildring af gribende Livsmomenter (»Tyveknægten«, »Soldaten«). Her dæmrer allerede Æventyrenes Fantasifylde og muntre Humor, saaledes i »Snedronningen«, holdt i Romancetonen, i »Dødningen«, holdt i en Stil, der minder om *Musæus* (det første Udkast til »Rejsekammeraten«), samt det kostelige Digt om den lange Kæmpesfrøken, der, udskammet af sin Fader, fordi hun i Gigantnaivetet har taget Bonden og hans Plov for Legetøj, nu giver sig til at studere *Blumenbach*¹ og glemmer at strikke »Rundetaarn«strømper til sig og sine »smaa« Søskende, hvorfor de maa gaa barbenede — en Fabel, der endnu den Dag i Dag indeholder en Braad mod alt forceret kvindeligt Studentervæsen. Og endelig en djærv Skæmt med blaserede Kritikere og æsthetiske Pedanter:

»Vel rødme Land og Hav ret smukt i Aftensolens Flamme;
men ak, Maneren mærker man bestandig er den samme.
Original er Solen ej, hvad saa den er for Resten:
bestandig staar den op i Øst og synker ned i Vesten.
Saa komme Nattens Stjerner frem, men man maa ret sig harme:
de skinne vel; men Alt er koldt, der er ej Liv, ej Varmie.

¹ En berømt Naturhistoriker i Slutn. af det 18. Aarb. Hans Haandbog blev oversat paa Dansk af O. H. Mynster.

En Nattergal ret snurrigt slaar sin Trille hist bag Muren;
men der er ej Methode i: det er jo rent Naturen;
desuden er den altfor ung, har næppe Dun paa Hagen;
og havde Sangen ingen Fejl, saa sang den nok om Dagen.
Nu staar da ogsaa Maanen op, og den er ej saa ilde;
var den dog bare altid rund og ikke skifte vilde.
Højt skummer Bølgen, men for sterk; den maa sig moderere —
— Det Hele røber vel Geni, men heller ikke mere!«

Kritiken lod sig vel ikke skræmme af denne ungdommelige Satire. Men Forfatteren, der »var i Skuddet«, højede villig det kælne Øre til de Lovord, der klingede ham i Møde i de Kredse, som nu aabnede sig for ham.

»Anden Eksamens« var allerede vel overstaaet, og vor Forfatter var ikke fri for at føle sig lidt stolt ved at være *candidatus philosophiae laudabilis*. — I Sommeren 1830 foretog han en Rejse gennem Jyllands Byer og de for Øboen saa ejendommelige jyske Landskaber. I de store Stiftsstæder bliver han modtaget med Gæstfrihed. Hans Ophold i Aarhus noteres i Avisen (Noget, der *den Gang* havde adskilligt mere at sige end *nu*). I Viborg vises der ham »den største Opmærksomhed«. »Honoriores i den ene By anbefale ham til Jævninge i den anden«. Han havde jo nu et Navn som Digter: »Fodrejsen« faldt i Tidens Smag; og »Kærlighed paa Nikolaj« opførtes af omrejsende Trupper. I sin Fødeby, hvor han forдум ikke havde gældt mere end enhver anden Dreng fra Gaden, modtages han af gamle og ny Bekendte med forekommende Venlighed og føler sig lykkelig ved at færdes i den *Iversenske Familie* paa Landstedet Tolderlund. Han indbydes af den højtannede Agronom Hofman-Bang til *Hofmansgave*. Her nyder han ikke blot for første Gang fynsk Herregaardsliv; men et helt nyt Indblik aabnes ham i den Naturverden, som ikke er tilgængelig for det blotte Øje: han gøres bekendt med Mikroskopet. Dette giver ham senere Idéen til Æventyret om »Krible-Krable«.

For første Gang lærte Andersen *Rejseglæden* at kende.
— Maaske var den Periode, ved hvilken vi nu have dvælet,
den lykkeligste i hans Liv.

Men da hændte der ham Noget; Noget, der standsede
ham i hans flagrende Flugt; Noget, der greb saa stærkt ind
i hans Liv, at det Aar efter mærkes i hans Produktion;
Noget, som han vel giver os forstaaelige Vink om; men
som han dog helst skynder sig bort fra i »Selvbiografien«,
og som først gennem hans trykte Brevveksling er blevet os
ret aabenbart.

III. ET VENDEPUNKT

1830

I godt Humør skriver Andersen et Brev til sin moderlige Veninde, Fru Læssøes unge Søn og priser Hofmansgaves Herligheder. Dog ligger han ikke ledig, men sanker ind til sin ny Digitsamling: en Tredjedel af Stoffet er alt parat. Den kommer til at indeholde alskens kuriøse Sager (ser man af Brevet): Alvor blandet med Skæmt, men Mest dog af det Sidste. Dens Titel skal lyde: »*Poetisk Jydepotte*« (antagelsesvis, fordi den skal indeholde Et og Andet, der forhen var serveret trykt, dog nu iblandet med »friske Grønsager«; men ogsaa fordi Scener af Jyllands Natur og Folkeliv kommer til at karakterisere den). »Og nu« (slutter han sin Epistel) »rejser jeg snart til Svendborg, Faaborg og Taa-singe. Det skal blive en morsom Tur!« — — Mennesket spaar; Gud raader.

Det var en Studenterkammerat *Christian Voigt*, han nogle af de første Dage i Avgust¹ vilde besøge i Faaborg. Tit havde Andersen besøgt Vennen i hans københavnske Studenterbolig og siddet i hans Sofa bag de røde Gardiner og talt fortroligt og hjerteligt med ham². Han blev ogsaa modtaget med fynsk Gæstfrihed i hans Faders, den formuende Købmands Hus. Men han glemte snart Vært, Værtinde, Ven

¹ At det var paa denne Tid, fremgaar af den Collinske Brevsml. S. 151.

² Breve fra H. C. A. Nr. 47.

og Alverden for Husets Datter, *Riborg*. — For første Gang
slaar Kærlighedens Lyn ned i den 25aarige Digter, for første
Gang bliver han magttagen af Eros:

»To brune Øjne jeg nylig saa,
i dem mit Hjem og min Verden laa,
dér flammede Snillet og Barnets Fred;
jeg glemmer det aldrig i Evighed!«

Om denne unge Pige have vi en anden Udtalelse i vor Memoireliteratur, nemlig Digteren og Historikeren *Frederik Hammerichs*. Døtre af Faaborgs to Storhandlere, Ploug og Voigt, kom til København for at nyde godt af Hovedstadens Kultur; de bode hos Agent Hammerichs; den ene af dem var Riborg. »Hun var,« fortæller han¹ »ikke egenlig smuk, men yndig og med et Par velsignede Øjne. Andersen glemmer dem ikke, og jeg heller ikke, skønt i en anden Forstand. Jeg havde ingen Søster, nu fik jeg en i hende, en god Søster, altid glad, frejdig, fuld af troskyldigt Skælmeri. Og hvor klang det fynske Maal ikke sødt fra hendes Læber! Liden Riborg var 17 Aar gammel, og jeg kun lidt over 13; alligevel legede vi sammen som Børn, det var hun ikke for stor til.« — Mag. P. A. Rosenberg har i en Ugeblads-Artikel² meddelt et interessant Bidrag til *Riborg Voigs* Forhold til H. C. Andersen, ledsaget af et Par Portræter af hende som ung og som gammel Kone. Men dels ere disse Portræter næppe godt gengivne, dels skæmmes det unge Ansigt paa det første af den Tids smagløse Konekappe. Da Andersen efter 4 Aars Forløb kom til Italien, genfandt han hendes Billede i den ene af »Tidsgudinderne« paa Guido Renis »Aurora«. Af disse fire Forgrundsfugrur kan han ikke have ment nogen anden end den fyldige, bløde Kvindeskikkelse, der er nærmest hende, som fører Rækken an og, idet hun

¹ Et Levnedsløb S. 126.

² Provinsen 24. Jan. 1904.

vender Ryggen til Beskueren, skridter langt ud. Den anden, som skulde have mindet Digteren om hans Ungdomselskede, bøjer sig forover med et venligt, opmunrende Blik for at se, om hendes Søstre følge med.

Andersen var kun tre Dage hos Voigts i Faaborg¹. Men disse varer tilstrækkelige til »at lade ham føle, hvad han aldrig før havde følt«. Da han hørte, hun var forlovet, rejste han straks bort. Dog, i København skulde han efter træffe sammen med hende, og i tre Uger har han sikkert talt med hende, saa tit det kunde skikke sig. Hvilke Ord, der er vekslet dem mellem, kan nu Ingen vide. Men det synes, som om hun har villet dæmpe hans lidenskabelige Udtalelser ved gentagende at forsikre ham, at hun holdt af ham, men ansaa det for sin »Plicht« at holde sit Løfte til den Mand, der i to Aar havde kaempet for at vinde hendes Faders Indvilligelse til deres Ægtesforening:

»Men alt første Gang vi mødtes, følte jeg at det var *Dig*;
 Og jeg saa Din Kind at rødmie, skønt Du kendte ikke mig,
 Du var min i Sjæl og Tanke; inderlig jeg bad til Gud.
 Ej jeg kunde mig løsrije, skønt Du var en Andens Brud.
 Dog jeg vilde Flammen dæmpe, nøde Hjertet til at lé; —
 men vi maatte etter mødes, mødes til vor bitre Ve!
 I Dit barnlig fromme Øje Sjælens dybe Stemme laa;
 aldrig dog Din Læbe sagde, hvad jeg i Dit Øje saa.
 Pligten var Dig høj og hellig, og vi maatte skilles ad;
 dybt Du græd — men kun som *Søster* — aldrig blev mit Hjerte
 glad².

Hun har aabenbart ikke haft Mod til at sige ham, at hun ikke elskede ham, og han, den Forelskede, har svinget mellem det, han helst vilde tro, og den Fortvivelse, som skuffet Kærlighed fører med sig. »Hun er saa smuk, saa from og god« skriver han til Ingemann, »De vilde ogsaa

¹ Brev t. Ingemann 18/1 1831,

² Fantasier og Skitser: »Livet en Drøm«.

elske hende, hele Verden vilde det, og jeg ved, hun har det samme Hjerte for mig som jeg for hende, og dog skal jeg aldrig se hende mere. I næste Maaned er hun Hustru^a (d. e. i Febr. 1831) »da vil hun, da maa hun glemme mig! O, det er dræbende at tænke! — — O, kære, kære Ingemann! Gid jeg var død, død, selv om Døden var en Til-intetgørelse.« — Og til Vennen, Adjunkt *C. H. Lorenzen* i Sorø skriver han i Marts 1831: »Hvor underligt har ikke Alt forandret sig paa et halvt Aar! Før den Tid var jeg et sorgfrit Væsen, der flagrede let over Alt: nogle faa Dage knuste alle mine Lykkens Bobler. Hvor underligt er jeg ikke bleven revet ind i Livet; jeg ved ikke selv ret, hvorledes det er gaaet til. — Skulde Alt dette være nødvendigt for at blive en stor Digter, o, saa vilde jeg næsten hellere aldrig have været till!«

Naar *Fru Bøving* (det blev senere Riborg Voights Navn) har ladet den Tradition gaa i Arv til sine Børn, at Andersens Kærlighed virkelig blev gengældt fra hendes Side, men »Plichten« bandt hende, saa maa det være mig tilladt at tvivle herom. Hendes Væsen er ingenlunde skildret os saaledes, at man skulde tro, at hun var en skrupuløs, endsige forskræmt Natur, selv om hun ikke har lignet sin Søster i Emancipationsgriller¹. Andersen siger i et Brev til Ingemann af 2/4 1831: »Elsker hun mig, kan jeg ikke begribe, at hun kunde ægte en Anden. Jeg kunde det ikke.. Nej, det er sikkert. Senere blev han ogsaa klar over, at han havde skuffet sig selv. Sagen var naturligvis den: han var hende ikke smuk nok og dertil et slet Parti.

»Jeg gav mit Hjerte, mit Ungdomsblod,
saa sagde hun: »O, han er saa god!«
Men smuk nok var jeg dog ikke!«

skriver han i nedtrykt Stemning ved Nytaarstid 1841 i

¹ Sé Hammerich o. S.

Rom¹. Allerede, da han gik i Skole i Slagelse, havde han en Følelse af, at han hverken var køn eller smukt proportioneret. Den stakkels Fyr skriver paa et Stambogsblad et rimløst Digt, hvis Indhold er vemondig Bitterhed ved Tanken om hans Apparition: Naar Vinterstormen farer hen over Sjællands Egne, og De ser el Fugleskræmsel staa ene paa den nøgne Mark — saa tænk paa mig². — Men hvor alvorligt vor Digter mente det med sin Bejlen til den elskværdige Pige, det fremgaar tilstrækkeligt af hans Beslutning om at opgive den Kunst, der var ham det Højeste af Alt: hvad skulde Poeteriet føre til? — Nej, nu vilde han læse til Præst.

Riborg Voigt har sikkert trøstet sig i sit Ægteskab: baade hendes Datter og Andersen selv sige jo, at hun blev lykkelig. — Men naturligvis er der for hende som for de fleste Hustruer kommet Øjeblikke, hvor Ægteskabets mangehaande Byrder og Pligter faldt hende tunge. Da har hun tænkt paa Bejleren fra hendes 24de Aar. Han var nu en bekendt, ja endogsaa i Ulandet berømt Digter. Da har hun taget hans nu visnede Blomster frem og læst hans sidste smertelige Farvel; og da er hun falden i Tanker, om det dog ikke i Grunden var *ham*, hun elskede. Af saadanne Tanker er Mythen om hendes »Kærlighed« til ham vokset frem, og efterhaanden har den faaet historisk Sandhed i hendes Hjerte. Slige Selvbedrag ere vist meget almindelige for Kvinder, navnlig paa deres ældre Dage.

Men hvordan Fru Bøving nu har tænkt eller ikke: Andersen har været fuldt loyal i sin Følelse ligeoverfor hende. Det er sandt, hvad han skriver i Brevet til Lorenzen: der var i kort Tid foregaaet en hel Forandring med ham. Der kan bryde Toner frem af hans spinkle Lyre, saa man næppe

¹ Mit Livs Æventyr 239.

² Dette Digt finder Etatsr. E. Collin »besynderligt« (Se den auf. Brevsamling). Saalidt blev Andersen forstaet af »sin bedste Ven«.

kender den igen, men tror at høre Victor Hugos eller Freiligraths kraftige Harpeslag:

»Ørkenens Søn«

»Den vilde Hingst jeg tumler,
vi flyve paa Sletten afsted;
men Hjertet slipper dog ikke
den stærke Kærlighed.

Som Solen brænder i Sandet,
saa brænder det dybt i mit Bryst;
det er, som Hjertet vil sprænges
af Længsel og af Lyst!

Saa høj og saa stor er Himlen
med Sol og Stjerner paa,
dog rummer den ej *den Flamme*,
mit Hjerte dølge maa!

Der brænder mig Ild i Blodet;
flyv vilde Hingst afsted!
Mit unge Hjerte sprænges
af haabløs Kærlighed! —

Og sandt var det, hvad han skrev til hende i sit sidste Farvel: »Jeg kan aldrig, aldrig glemme Dig!« Vel blev han *mange Aar efter* optaget af en stor erotisk Passion — men da han var død og de klædte hans Lig, fandt man paa hans Bryst en lille Pose, som indeholdt Riborg Voights eneste Brev til ham. »Om denne Poses Eksistens vidste selv hans nære Venner, der havde levet sammen med ham og rejst med ham, ikke det Mindste. Men da den tillige indeholdt en skriftlig Ordre til, at den og dens Indhold skulde brændes, naar han ikke var mere, blev den overgiven til Heden«¹. 145 Aar havde Andersen altsaa baaret denne Kærlighedsrelikvie ved sit Hjerte. Dette kan man vel nok kalde: *Trofasthed indtil Døden!*

¹ Sé P. A. Rosenberg a. S.

IV. LITERÆRE NEDERLAG

1830—34

En Sorg kommer sjældent alene. Andersen skulde faa Sandheden af dette gamle Ord at føle. Hans Hjerte blødte endnu af det friske Saar, han maatte bære skjult for Verden, da han overraskedes af uventede Choc fra sine ældre Digterbrødres Side, som aabenlyst stillede ham i Gabestokken.

Den Baggesen-Oehlenschlägerske Fejde var endt med, at Baggesen frivillig var gaaet i Landflygtighed. I den toneangivende Slægts Øjne var han kompromitteret. — Henimod 1830 genoptog imidlertid en Anden hans Felttogs Opgave, men med en hel anden Taktik. Det var, som bekendt, den 36aarige J. L. Heiberg. Han havde først valgt sig Mønstre i de romanske Folks Poesi, men senere hentet sig kritiske Vaaben i den Hegelske Æsthetiks Rustkammer. Baggesen havde netop udkaaret *ham* til endelig Sangdommer i Kampen mellem sig og sin Rival. At Heiberg optraadte med æsthetisk Elegants og filosofisk Smidighed, har Alle jo indrømmet; et andet Spørgsmaal er det, om Kampen virkelig blev ført, som Baggesen vilde have gjort det; dennes i taktisk Henseende øjensynlige Mangler naturligvis fraregnede?

Det er i denne efter opblussende Digterkrig, hvori mange kaldede og ukaldede Poeter deltog, at Andersen ogsaa drages ind. *J. C. Hauch*, som for 10 Aar siden vittig havde

persifleret Baggesen, mente, at han nu atter burde optræde til Forsvar for den beundrede Mester mod hans ny Angriber; men det er ikke ubekendt, hvor lidet heldig han denne Gang var: hans »*babylonske Taarnbygning en Mignature*« blev behændigt nedbrudt Sten for Sten af den foragtede »Vaudevilmester«, ligefra Frontespisen med sin fejlagtig stavede Overskrift og lige ned til den »aristophaniske« Idé, som skulde bære det Hele. Men til at give Andersen et lille Spark fik dog Hauch Lejlighed; og dette var en Befrielse for hans Hjerte; thi ligesom Poul Møller var han dybt indigneret over den Interesse, »Fodrejsen« havde vakt. I hans »aristophaniske« Forsøg optræder vor Digter som *Pjerrot* og deklamerer selvtilfreds:

»Jeg har bygt en Daarekistebygning paa det flade Land;
jeg har vandret humoristisk paa min Fod til Dragøes¹ Strand;
jeg kan skrive Vaudeviller uden Regler, uden Baande —

Man ser, at det er ukrydret Polemik. Ikke saa forunderligt, om Andersen gav ham Raat for Usødet og indrykkede i »Flyvende Post«² et Svar »til den babylonske Taarnbygger«:

»Som en Smagens Peregrinus³
træder Du hvert Blomster ned.
Intet røber Aandens Minus
mer end *fad Ensidighed*.
— — — — —

Mange vil saa Shakespearsk være;
men det er en egen Sag:
man kan vel Livreet bære
uden Herrens Aand og Smag
— — — — —

Det er noget babelsk Noget,
og just ej saa ganske lidt;

¹ Skulde nok være »Dragør«, den gl. danske Endelse i nogle Købstadnavne.

² 1830 Nr. 17.

³ Den brutale Filosof hos Lukianos.

thi forvirret blev jo Sproget,
og det er da ogsaa Dit

Er jeg, som Du tror, saa liden,
kun bestemt til Glemsels Nat,
hvi vil Du da spilde Tiden
paa en saadan Padehat? —

Denne Andersens ungdommelige Ripost mod Hauchs Angreb, skaffer ham nu en langt farligere og mægtigere Modstander.

Henimod Slutningen af Aaret 1830 udkom »*Gengangerbreve eller poetiske Epistler fra Paradis*«. Anonymiteten vakte den københavnske Nysgerrighed. Hvem var dog denne Forfatter, som i Baggesens Rimbrevstil traadte paa den i Kampen mod de soranske Lektorer temmelig ene staende Heibergs Side? — Og nu begyndte man at fable. Tilbøjelig til fantastisk Ræsonnement, som Tiden var, kom nogle fine Sjæle med den Bemærkning: Ja, disse Breve ere jo »aldeles Baggesenske« — skulde det virkelig være den gamle »Knud Sjællandsfar« selv, der nu som Himmelborgen mere rolig og aandsoverlegen kommer sin jordiske Vaabendrager til Hjælp. Og hvad de spirituelle Hoveder sagde, blev som sædvanlig gentaget af hele det aandelige Proletariat og den læsende Pøbel, som i Kraft af deres Tal-mængde usurpere Navnet »Publikum«. Men det Allerunderligste er, at sligt Nonsense endnu den Dag i Dag kan have Kurs, ikke alene i tarvelige Compendier, men ogsaa i fortjenstfulde literærhistoriske Værker! Thi Hvo er fortrolig med Jens Baggesens Rimbrevstil og ser ikke, at dennes er saare forskellig fra Hertz'? (thi at han var Forfatteren, er jo nu bekendt nok). Ligheden mellem dem er jo rent udvortes: i en Poetik vil man naturligvis opføre dem under samme Digtart; men længere end til det rent formelle Ydre gaar Ligheden ikke; det Indre, Aanden i Baggesens og

Hertz' Versepistler er saa forskellig som Hld og Vand. Medens Rimbrevrytmen hos Hertz er tung, stolt, brusende, massiv og tillige gratios som den salte Bølge, naar den glidende synker og hæver sig — spruder Baggesens Rimbrevpen Funker, og hans Rytmer blusse og knitre som den urolige Flammes Dans. Den overlegne Ro, der trods al den voldsomme Bevaegelse hviler over Hertz' Rimbreve, er aldeles fremmed for de bedste af Baggesens. Man sammenligne t. Eks: det uforlignelige »Væddeløbet i det Lave« med et af Rimbrevene til Hauch.

Allerede det, at lade Jens Baggesens henfarne Aand adressere sig til Hauch, Hauch, der med sin, men ubarmhjertig Malice havde sammenlignet Baggesens Klage over Oehlenschlägers Decadence med Hundens komiske Hylen mod Maanen — allerede det var en psychologisk Perversitet. Thi skal Menneskets Sjæl i en overjordisk Tilværelse bevare det Centrale i sin Individualitet, kan den umulig undergaa en saa saltomortaleagtig Forandring. Men naar nu »Gengangerbrevenes« Forfatter i et af de nævnte¹ til Hauch sjosler Andersen saaledes, at der næsten ingen Avtorære levnes ham, saa handler han atter her formentlig stik mod, hvad der lør antages at have været den Mands Vilje, hvis æsthetiske Testamente han tiltager sig Eneret til at fortolke. Thi er der Nogen i de store Digteres Række før Andersen, som han har Lighed med, saa er det Baggesen. Man indvende ikke, at Baggesen var »et langt bedre Hoved« end Andersen, at han i Tilegnelsen af fremmede Sprog, i sin forbavsende Evne til at gaa ind i sin Samtids Filosofi stod højt over denne — det ejendommelige *Lune*, den Baggesenske Muses dybeste Karaktermærke, har næppe nogen dansk Digter besiddet i samme Grad som Andersen. — Men sligt synes Hertz aldeles at mangle Sans for; og medens han lader Psevdo-Baggesen behandle sin tidligere

¹ »Paradisets ars poeticæ«. Se 2den Udg. S. 88—89.

Antagonist med al mulig Egard og kalde ham »min hjerte Svoger«, lader han ham kaste sin naturlige Søn (som var denne en skabet Taterunge) ud af sit Hus. Man høre:

»Det er min Pligt
mod Dig min Hjerte Svoger! og mod Alle,
der skelne kan en Aborr' fra en Skalle
og Karperne fra Jyder i et Digt, —
det er min Pligt, jeg siger, at bevidne,
hvor renligt, hvor uændeligt Du staar
som Digter over denne føle, skidne
poetiske Zigøjner-trop, der gaar
med Brøl i Moserne bag Digtervænget
(Jeg mener *Hellig-Andersenske Slænget*).
Et Afgrundsvælg jeg ser
imellem hin og den, der skrev »Tiber«.

Dog maa jeg for *Contrastens* Skyld berøre
paa Vandringen forbi
Din Muses makadamiserte Sti
i Flugten Hellig-Anders' Mose-Føre,
hvor han som pære, pur Natur-Geni,
er øverst blandt Zigøjner-Kammeraterne
og spiller Langboldt med vor Poesi.
Thi medens Hellig-Andersen og Taterne
formedelst alt det Vildskab, de er i,
aldeles ikke have lært, hvad Gyldighed
et grundigt Studium i Poesi
har selv for den, der tror sig et Geni;
mens de af Confusion og pur Uskyldighed
og Renomisteri
ved Ordet *Studium* gaa ganske fra det, —
jeg synes, Svoger gör for meget a' det«.

Virkelig skulde man tro, at der til Grund for en saadan Behandling af vor Digter ikke blot laa aandelige Motiver, men ogsaa nedsættende Privatmeddelelser. Det gjorde der ogsaa. Atter her møde vi *Meislings* ubehagelige Fysio-

nomi. Hertz, som var demitteret fra vor Frue Skole, havde her haft Meisling til Lærer. Det var ham, som havde omtalt Andersen for Hertz og skildret ham som Elev i *Slagelse Skole* (deraf Haansnavnet »Hellig Anders, der rider Musens nattegamle Føl«). Af hvad Art denne Skildring har været, kan vi slutte os til fra Meislings arrige Ord til Andersen, da han forlod hans Hus, at han vilde ende i Galehuset, og hans Skrifter raadne som Makulatur paa Bogkræmmerens Loft¹. —

Men naar man har dristet sig til at fremsætte saa kæterske Meninger angaaende Forholdet *Baggesen-Hertz*, som jeg i Ovenstaaende, er det en Tilstfredsstillelse i hin Tids Literatur at møde en fyldig Meningsudtalelse, der i alt Væsenligt stemmer med Ens egen. Det var netop en Baggesen-Elsker, der optraadte til Forsvar for Andersen mod »Gengangeren«. Hans Navn havde en sær god Klang mellem den Tids unge Akademikere². Det var den unge Mediciner *Ove Christian Drejer*, en djærv Natur og ejendommelig mandig Skikkelse, hvis dybtliggende Tungsind til Tider paa ægte nordisk Vis kunde skaffe sig Udslag i gemytfulde Digte eller humoristiske Versepistler. En sjælden smuk Type paa hin Tids Studenter, der vare langt fra det forcede og til Skue stillede Væsen, som er synligt paa det andet Regensbilled fra 50'erne. I det »Rimbrev til Knud Sjællandsfar i Paradis«, som Drejer har udgivet under Pseudonymen *P—Davieno*, træder han resolut paa Andersens Side. Han tilraaber Pseudo-Knud: Jeg satter, Du

¹ Denne Skæbne truer nu snart M.s egne Skrifter: hans Oversættelser af Klassikerne ere for længst overfløjede af smagfuldere og mere nøjagtige. Det skyldes kun økonomiske Grunde, at Sofus Schandorph ikke kom til at levere en Oversættelse af Gozzi, som utvivlsomt vilde have gjort Meislings overflodig.

² P. L. Møller kalder ham »Regensens Rahbek«. Se M.s »Lyriske Digte« 1840.

kunde angribe Folk som *Holland-Nielsen*¹ og Forfatteren til »Grev Essex«², ja selv *Hansen*

»samt *hine Hundrede*,
der efter *salig Rahbeks Ord*
i Overfjor
med deres Russestokke
paa Musens og Theatrets Porte dundrede! —
hvis *dem* Du havde søgt ved Svøbesnert at rokke
i deres trygge Overmod,
den Handling maatte tykkes hver Mand god!
Men at Du med Satirens skarpe Vaaben
angriber netop *den*,
der just af hele Hoben
betænktes bedst i *Hippokrene-Daaben*,
det finder jeg lidt synderligt min Ven!«

Davieno vilde ikke finde det saa galt, »i Fald lidt mere *Filosofi* kom til« Andersens »stundom løbske Fantasi«; han vil ikke undskyldе hans skødesløse Retskrivning og Forsyndelser mod Grammatikken; men

»gør han det stundom end *Grammatica* for broget,
kan man ej nægte dog, han *hjemme* er i Sproget,
at snildt han fattet har dets *Aand*,
og kan benytte det med kyndig Haand:
Ja, hvis jeg ikke fejler alt for meget,
har han endogsaa Noget af *dit Eget*,
hin lette, yndige *jeg ved ej hvad*,
som Du og Romernes Ovid besad.

Og saa *hurt lille Kvad* (paa Følelse saa rigt,
at nye Taarer med hver Læsning trille)
om Barnet, der med Englesmil
ej aner i sit Hjerte Dødens Pil:
kan den, der sang »da jeg var lille«
ved dette Digt sig skamme ville?«

¹ H.-N. blev tilligemed Fr. Joh. Hansen, Arnesen og A. regnet mellem »de 4 store Poeter« fra 1820.

² J. C. Lange, hvis ovennævnte Tragedies Opsførelse fremkaldte en livlig Meningsudveksling.

Drejers Vers kunne ingenlunde maale sig i naturlig Ele-gants med Hertz'; men hans Indvendinger mod dennes uretfærdige Behandling af Andersen ere saare træffende og bifaldsværdige.

Lidet hjalp det imidlertid, at Enkelte havde en anden Mening end Mængden og moralisk Mod nok til offentlig at ytre den. Alle vedblev dog at snakke om »Gengangerbre-vene«, gætte paa Forfatteren og drømme om en Slags aandeligt Gengangeri. Vel daledede den almindelige Nysgerrighed, da man fik at vide, hvem Forfatteren var, og Interessen for ham syntes næsten bortvejret; men med dette hans Ar-bejde og Heibergs »anden Polemik« var dog en ny Epoke i den literære Smag indvarslet. Adskillige begyndte at længes efter »gamle Jens Baggesen«. Flere endnu fandt, man havde været altfor streng mod ham og hævet Oehlen-schlæger paa hans Bekostning. — *Formpoesiens Stjerne* gaar op. *Tankens Klarhed* og *Indholdets* skønne *Symmetri* for-dres nu af det æsthetiske Tribunal, hvor J. L. Heiberg præ-siderer som *Retsformand*, og Hertz er den veltalende *Advo-kat*. — Dette er den literære Situation i Tredivernes De-cennium.

I Hertz' »Anonym Nytaarsgave for 1832«, hvori »Gen-gangerbrevene« fortsættes med »Fire Epistler fra Knud Sjæl-landsfar«, er Forfatterens Dom om Andersen uforandret. Lidt for haanligt blæser han ad dem, der kunde tro, at »Knud« vilde forlade sit Elysium »for en Andersen at gen-nemhegle eller en anden ved pueril Grimace kendelig for-fløjen Kegle«. — Men for at man ikke skal tro, at »Bagge-sens Genganger« blot vil polemisere og ikke mægter at yde positive Bidrag til, hvad han fordrer af Digteren og hans Værk, giver han i Læredigtet »Naturen og Kunsten« Grund-liinerne til en Æsthetik. Forfatteren lægger dens Ord paa

sin Elskerindes Læber: han lader hende udtale, hvorfor hun foretrækker en vis Gengivelse af hendes afdøde Moders Billede fremfor al anden Portrætkunst:

»Den bløde Pensel gled med Lethed væk
forbi en underordnet Del, der trued
det Billeds Renhed, man beskued.
Et enkelt, mindre skønt Parti
opløstes i det Heles Harmoni.
Og dog med Alt det var det Hele
et Udryk af de allermindste Dele.
Her fandt jeg fremstilt, som jeg føler vel,
vor Moders *sande* Væsen, hendes Sjæl,
aldeles uforstyrret af de mindre
fuldendte Træk, der mangt et Indtryk hindre.
Som Moder dér var malt, saaledes stod
hun tit i Drømme for mig aabenbaret.
Og fra den Tid, hun os forlod,
staar hun for mig i Billedet forklaret.«

»Fortræffeligt! — jeg udbrød — »min Veninde!« —

Her have vi in nuce den ny Skoles Kunstmødre og Værd-sættelse af et Kunstmørk. —

Andersen sik at føle: naar Vognen holder, skyde Alle til. Det ganske København, og det vilde den Gang sige: det gode Selskab i Danmark, gik lidt efter lidt over til hin æsthetiske Anskuelse, der saa smukt lod Reminiscenser fra det 18de Aarhundredes Poetik forene sig med det Forstaaelige i den ny Romantik. Vor Digter vandt ingen ny Venner af sin Forfattervirksomhed i de nærmest følgende Aar; derimod tabte han gamle. *J. L. Heiberg*, der havde haabet ved Andersens humoristiske Persiflage at faa en Fælle i sin Kamp mod den rørende Romantik og Sentimentaliteten i gamle og ny tyske Skuespil, saa nu, hvorledes og saa han blev sentimental og rørende i sine Digte. Og hvilken Kampbroder havde han netop nu faaet i hans Anta-

gonist Hertz: denne var en ganske anderledes solid og paalidelig Fælle. Ogsaa *Chr. Molbech*, der i Begyndelsen faderligt havde protegeret Andersen, trak sig efterhaanden mer og mer tilbage fra ham. — Men ved denne Mand maa vi dvæle et Øjeblik, ikke fordi hans Literaturkritik har Vægt eller Værdi for Literaturhistorien; men fordi han, hvad vi se af vor Digters Selvbiografi, bidrog til at gøre ham Livet trangt og surt.

Molbech hørte til den Slags Skribenter, der tro sig kapable til at omfatte alle Foretelser i Videnskabens og Kunstens Verden, og som vilde føle sig meget fornærmede, hvis man ikke skænkede dem det Hensyn og den Agtelse, som fagmæssig Grundighedene kan gøre Fordring paa. Molbech læste og læste og læste, skrev og skrev og skrev. Som Sekretær ved det store kgl. Bibliothek, hvor han havde Alverdens Bøger til sin Raadighed; i sin Studerestue, hvor Reoler dækkede Gulv og Vægge, slugte han Bogstov og indaandede den mugne Luft, der udgaar fra gamle Bøgers Blade. Kom han en Gang til Udlandet, saa han kun Stæder og Landskaber for at kunne beskrive dem i Bøger.¹ Han er besat af en Forfatterdæmon: Literatur og Bøger, der jo blot bør være et Surrogat for mundtlig Meddelelse og et Hjælpemiddel for Hukommelsen (et Herbarium, hvori Planten ligger Lig), blev Molbech den rette Natur. Man kan da begribe, hvor denne Mand blev sygelig, gnaven, ufrisk og arrig. Man kan da forstaa, at de Domme, han fældte over Literatur og Videnskab, maatte blive énsidige eller bornerede; hvorledes han (uagtet han formente at være original) mod sin Vilje maatte lade sin Pen løbe, som Moden vilde. Aldrig var han oprindelig i sine Udtalelser, altid producerende paa anden Haand. Dog, den Slags Forfattere behøves ogsaa i Literaturen, blot de ikke ville optræde med Prætentioner, som vare de Førsterangs-

¹ Se Abrahams' Erindringer S 110.

aander, og, skønt de selv ere Smaatalenter, sætte sig til Doms over Genier. Men Molbech tillod sig dette: hans mange Volumina, skønt for største Delen Kompilationsarbejder, gav ham Ry for Lærdom; hans Stilling ved Nationalbibliotheket, hans Professorat, hans Iver for at stiftte Tidsskrifter, hvor han selv kunde brede sig, gav ham Indflydelse i den lærde Verden og Magt lige overfor yngre Forfattere.¹ Hvilken Skade har dog ikke denne Mand foraarsaget ved sin literære Ærgerrighed og paatrængende Lyst til at give sit Ord med i Laget, naar noget Nyt kom frem! Skønt *Grundtvig* var hans Ungdomsven og Omgangsfælle, brouillerede han sig dog straks med ham, da der opstod en Meningsdifference mellem dem, og søgte offentlig at modarbejde ham. At han her stod overfor en primitiv og storslaaet Digteraand synes han (trods deres tidlige og intime Bekendtskab) ikke at have haft Anelse om. — *Rasmus Rask* forbitrede han Livet. Den store Kulturværdi, der skjulte sig i *Ingemanns* historiske Romaner, manglede han Syn for. — Hvordan var det muligt for en saadan vissen Bogmand at se det Ny og Friske, der laa bundet i *Andersens* kun lidet udfoldede Geni?

Skønt Molbech i den Baggesenske Fejdes Tid havde aabnet sit Tidsskrift »*Athene*« for P. Hjorts utilbørelige »Paragraffer« mod Oehlenschlägers Modstander, og skønt han selv havde overost Baggesen med unaævnelige Grovheder, synes han nu, da den kritiske Pibe havde faaet en anden Lyd, at have valgt en helt modsat Marschrute og at traske i Hælene paa dem, der optraadte som Baggesens Arvtagere.

¹ Nægtes skal det ikke, at han havde Fortjeneste af Historisk Forenings Stiftelse. Men da »Histor. Tidsskrift« først og fremmest skulde indeholde M.s egne Arbejder, hændte det t. Eks., at da P. W. Beckers *Fortsættelse* af hans udmærkede Samlinger fra udenlandske Arkiver som Bidrag til Danmarks Historie i det 17 Aarr. foreløbig ikke kunde optages — saa brændte de med Beckers Præstegaard.

»Naar Heiberg har utalt en Mening«, sagde Poul Møller, »saa træder Molbech den flad i »Maanedskrift for Literatur¹. Thi det var her, han fik Plads for sine Recensioner. »Man havde ikke Andre«, sagde H. C. Ørsted. — Lidt Undseelse ved altfor hurtig at skifte Tone mod Andersen, som han fra først af havde vist sig venlig imod, holdt Ulven² i ham for en Stund i Ørene. Men derpaa vendte han sig bidsk imod ham. Først begyndte han at rette Stil hos ham, saa gav han paa gnaven Skolemestervis gode Raad, der blot var en Omskrivning af, hvad de Heibergske Skolarer havde sagt langt bedre; derpaa kritiserede han Andersen uretfærdigt og arrigt, da han (Gud ved hvorfor!) var bleven Theatercensor, og vor Digter tillod sig at indlevere Stykker til den kgl. Scene. Til sidst saa han sig ligefrem gal paa hans Person. Forlagsboghandler Otto Wroblewski fortæller i et Heste interessante Memoirer³, han har ladet trykke, hvorledes han som ganske ung Menneske sendtes af sin Principal i Ærinde til Molbech. Han fandt H. C. Andersen staaende udenfor Gangdøren. »Jeg har ringet« sagde Digteren. Noget efter kom Molbech selv og lukkede op. Men næppe havde han faaet Øje paa Andersen, før han udbredt i den heftigste Tone: »Jeg vil ikke tale med Dem; jeg *wil* ikke tale med Dem! Gaa Deres Vej!« Og trods al høflig Demonstreren fra Andersens Side og uden at tage mindste Hensyn til, at den unge W. som uvedkommende Tredjemand havde overværet hele denne pinlige Scene, lod han Andersen gaa, medens Boghandlerlærlingen høflig lukkedes ind. Dette maa være foregaaet henimod Aaret 1847 eller saa omtrent; i hvert Tilfælde paa en Tid, hvor Andersen som Digter havde opnaaet et europeisk Navn. Som en paatrængende

¹ P. L. Møller: Kritiske Skitser II.

² Molbechs Bakkehusnavn.

³ Ti Aar i C. A. Reitzels Boglade, S. 16.

Tigger mente altsaa en arrig Skolepedant og halvgaaen Videnskabsmand i det lille Danmark endnu den Gang at turde behandle en Mand, som fremmede Fyrster havde budt til Sæde ved deres Side! —

Men vi ville vende os bort fra den Molbechske Imperatinens. Andersens Modgang og Hjertesorg har sat sit Spor i hans Digtning efter 1830. Det var næsten med Ængstelse, hans Veninde, *Fru Læssøe* hørte, at han vilde kalde sin ny Digsamling »poetisk Jydepotte«. Denne Ængstelse kunde hun have sparet sig; thi nu følte hendes unge Ven sig lidet oplagt til Skerts af nogen som helst Art. Han kaldte den da med det lidt vase Navn: »*Phantasier og Skitser*«. Samlingens æsthetiske Værd beror paa enkelte rask skitserede Livs- og Landskabsbilleder fra *Jylland*: Ordskif tet mellem *Taterdrengen og hans Moder paa Heden* (S. 73) er et fortrinligt Stykke. Derimod vil Digterens fordum saa muntre Lune ikke ret slaa til. I hans »*Capriccio*«, »*den skønne Grammatica*«, der baade skal være en Spøg med Badens latinske Grammatik og »en Parodi paa en Claurensk Novelle«, veksle Billeder og Begreber paa en saa forvirret Maade, at man kun med Møje arbejder sig gennem denne flove Prosa.

Andersens trofaste Ven, den gamle *Collin* mente, det vilde være godt for den unge Digter, om han paa nogle Uger gjorde en lille Rejse i Udlandet, hvor han aldrig før havde været, og hvorhen han ofte længtes. Andersen, der var Sparsommeligheden selv, og hvem tidlig Fattigdom havde lært at beregne alle Udgifter skillingvis, havde virkelig faaet lagt en lille Sum hen, som han kunde anvende til en slig Udflygt. — I Foraaret 1831 sejlede han med Dampskibet »Prinsesse Vilhelmine« til *Läbeck*, deraf til

Hamburg og Harzegnene, dvælede i *Luthers Fødeby*, drog saa til *Leipzig* og *Dresden*, hvor han med Anbefalingsbrev fra Ingemann besøgte *Ludvig Tieck* og endte i *Berlin* hos *Adalbert v. Chamisso*. Ved Midsommertid var han atter i *København*, hvor han beskrev sin første *Udenlandsfærd* i den lille Bog: »*Skyggebilleder fra en Rejse til Harzen, sachsisch Sveitz etc. etc.*«

Som poetisk Rejseskildring staar den ikke paa Højde med, hvad Andersen senere ydede af lignende Art. Men man kan ikke undlade atter her at drage sig *Baggesen* til Minde, hvis første Digtervandringer jo foregik i de samme Egne. Hvor aandelig overlegen end den ældre Digter forekommer os ved Siden af den yngre, saa genkende vi dog det samme livlige Ødanske hos begge, den samme Tilbøjelighed til at se med Smil og Lune paa, hvad der drager forbi deres Øje, eller hvad de betragtende standse ved. Men i Noget er de forskellige. Baggesen kan blive sentimental som en *Sterne*, svimle i Henrykkelse som en *Kloppstockianer* og føle en egoistisk Glæde ved Ensomheden¹. Andersen er for menneskevenlig, til at han skulde være uselskabelig, for naiv, til at hans Følelse skulde blive ufrisk. Vel er hans ungdommelige Fantasi som altid i fuld Vigeur, men den løber ikke af med ham som med Baggesen i »*Labyrinthen*«. Skildrer han os Personer eller Situationer, tvivle vi ikke paa hans Beretningers Vedrørtighed. Med skøn Simpelhed fortæller han os Historien om den fattige Kone, der ikke saa nogen Udvej til at faa sin døde Mand jordfæstet. Medens hun græd sine bitre Taarer ved Liget, kom en Kanarifugl flyvende ind ad Vinduet, satte sig ved den Dødes Hoved og kvidrede nok saa lystig sin Sang. Den var fløjet bort fra en velhavende Familie, som efterlyste den, og som, da den stakkels Enke bragte den tilbage, hjalp hende i hendes Nød. Dybt sympathetisk er Skil-

¹ Den Lüneburgske Hede.

dringen af den halvgamle Institutbestyrerinde fra den tyske Provinssstad. Medens de muntre, unge Rejsefæller give hinanden Navne fra deres Fødestavns Galleri af Berømtheder, føler hun sig udenfor Kredsen: »hendes lille By har ingen stor Mand at opvise.« — Morsom er Skildringen af den gamle Landsbylærer, der midt i det prægtfulde Skue af Solopgangen, som virker overvældende og betagende paa Gæsterne fra *Brockens* Bjerghotel, udbryder med et ejendommeligt Smil: »Aah! gid jeg havde Mutter og Børnene her — ja vor gamle Ane med; det vilde fornøje hende lige ind i Sjælen. Herre Gud, her var saamænd god Plads til os Allesammen.«; o. s. v.

Den lille Bog kunde kun give en »Skygge« af den unge Digtters Syner og Indtryk fra Rejsen, Refleksen af en Tryllelygtes Billeder paa de hvide Blade. Men for ham selv havde det været et forfriskende Bad. Han havde vundet en trofast Ven i den fortræffelige Digter og Naturkyndige *Adalbert v. Chamisso*. Denne originale Mand, af hvem man i Hertz' »Fra en Udenlandsrejse« faar et Indtryk, som var han en sær, literær Spidsborger, har ganske anderledes modtaget og forstaaet sin aandsbeslægtede Digterbror H. C. Andersen. Chamisso havde altfor meget Gehør for Naturklangen i dennes Tale og Foredrag, til at han ikke straks skulde have vundet hans Sympathi. Chamisso, der var et Sprogeni og kunde Dansk, faar Lyst til at oversætte Andersens Digte paa Tysk (»Soldaten«, »Spillemanden« o. fl.), og saaledes nyder Andersen den Lykke for første Gang at blive præsenteret det tyske Folk af en saa sjælden Fortolker. — I Dresden havde den tyske Romantiks Overhoved, *Ludvig Tieck*, skrevet venlige Ord i hans Album, trykket ham i sine Arme, kysset ham og ønsket ham Digterlykke. Denne kærlige Modtagelse af Manden med det dybe, skønne Blik, »Alfernes« Digter, følte Andersen som et »Indvielsens Kys«; grædende gik han bort

og bad paa sin barnlige Vis til Gud, at han ikke maatte blive denne Digterhilsen uværdig. — Nu var han efter i Danmarks »store, snævre Hovedstad«¹. Her kunde etter Sladderen lange sin Baadshage ud efter hans Person og samle Eksempler til Bevis for hans »grænseløse Forsængelighed«. Kunde man ikke Andet med hans Bøger, greb man med Glæde den Lejlighed, deres unægtelige Skødesløshed med Interpunktions og Orthographi frembød, til at rette Stil hos ham. Paa Andersen var der nu og længe efter frit Slag. Hans ømtfølende, letsarlige Personlighed, hans aabne, loyale Karakter, hans Trang til at føle sig tryg mellem gode og velvillige Mennesker, lokkede og indbød kun altfor meget Krakileriet og Maliceen til strafløse Angreb. I *Studentforeningen*, hvor han til for kort Tid siden gerne havde deltaget i Kammeraternes Løjer og Kommers, var han ikke lidt som før: et eller andet juridisk Hoved mellem Seniorerne kunde »næppe bare sig for Latter«, naar han hørte ham samtale med en anden Student og kaldte ham i Vennebreve »en stakkels Nar«². — Ja selv i de Huse, hvor han helst kom, undgik han ikke sine Medgæsters Vigligræder. Saaledes kunde en yngre Licentiat og Vaudevilleskriver *P. T. Hald* ikke blive træt af timevis, korrigerende og kritiserende, at gennemgaa hans Bøger. Denne Mand, der besad en selskabelig Svada som Faa, og der omtaltes som et stort Lys i Theologien samt et sikkert Bispeæmne (men som endte i et hyggeligt og fedt Prestekald), gjorde den stakkels unge Digter nok af det og forbitrede ham ikke sjældent i hin Tid Besøget i *H. C. Ørsted*s Hjem, der ellers var ham saa kært³.

Hertil kom, at Andersen paa den Tid levede under et

¹ Sé Brevet t. C. H. Lorenzen i Sorø ^{28/6} 1831.

² P. V. Jacobsen Breve S. 160.

³ At det er ham, A. sigter til i Selvbiografien, anf. Udg. S. 96 og 255 ved jeg med Vished. Sé om *Hald Biografisk Leksikon* VI.

stærkt pekuniært Tryk. Han maatte skrive for at leve. Han oversatte eller bearbejdede franske Stykker af *Scribe* og *Bayard*, og »digtede« Operatekster for *Hartmann*, *Bredahl* og *Weyse*. Til disse Tekster hentede han baade Emner og Stof fra *Walter Scotts* Romaner og *Gozzis* Maskekomedier. At hans Originalitet maatte lide under slige Hastværksarbejder, se vi bl. A. af den bekendte, af Weyse komponerede Romance i »Festen paa Kenilworth«: »*Hyrdens græsser sine Faar*«, hvor baade Motivet er taget af Heines Digt »der Hirtenknabe«, og den første Strofe en blot Variation af dennes fantastiske Billede¹. For denne Virksomhed, hvor Digteren aldeles nedsættes til Komponisternes Tjener, høstede de som oftest Æren, han som oftest Utak eller Dadel.

Digterjordbunden i ham var dog for frodig, til at den skulde vise sig udspint ved slig Rovdrift. — 1832 udgiver han »Vignetter til danske Digtere«: det er ligesom han vil orientere sig med Hensyn til sin egen Stilling i den danske Poesis Verden. Man finder her kvikke Sinaavers, der lejlighedsvis kunne anbringes under Digterportrætter, men slaaende Betegnelser naar han sjældent at give. Den Sans for Fyndsproget, som Andersen atter har tilfælles med *Baggesen*, fornægter sig dog heller ikke her. Saaledes skriver han med Allusion til dennes bekendte Yndlingsdigt:

»Henad den nøgne Kyst de Bølger trille,
forstaar Du Vandrer deres dybe Kor:
Der var en Tid, *Korsør* var meget lille;
men Baggesen blev født, og den blev stor.«

Karakteristisk og malende hedder det om *Steen Blicher*:

»Hvor Nordhavets Bølge slaar højt paa Strand
om de sorte Vrag i det hvide Sand,
hvor Landet staar halvt som et Paradis,
halvt viser kun Lyngen sit sorte Ris,«

¹ Buch der Lieder: Harzreise 1824.

der bygger en Lærke, den synger godt,
den ligner sig selv og Walter Scott.
Den skildrer Jyden og Jydens Land.
Man kalder den der *Peer Spillemands*.

Og en baade aandrig og nobel Hyldest yder han *Holberg* i disse Ord om Mesteren:

›Hil Dig! Du Viddets danske Digter-Konning,
som Bien fik Du Braad, bag Braaden — Honning. —

1833 udgav Andersen en Digteklus »Aarets tolv Maaneder«, hvor malende Lyrik skifter med lyriske Situationer og dialogiseret Lyrik. At skære et dansk Aars poetiske Forløb i Stykker efter det almindelige europæiske Aars astronomiske Inddeling er ikke heldigt, og Digteren selv har ogsaa senere indset dette. Men til Trods for den uheldige Ramme og den Ubehjælpsomhed, der som oftest ledsager Andersens Versification, indeholder det lille Hefte næsten paa hvert andet Blad et kvikt eller yndefuldt Billede af dansk Naturliv eller Mennesketilværelse. Molbech gnavede selvfølgelig som sædvanlig i »Maanedskrift for Literatur«; men den græskdannede Brøndsted forstod ganske anderledes at tilegne sig de Skønheder, som fandtes i »Maanedernes Digt«, og sendte Andersen en smuk strofisk Hilsen.

Samme Aar gør Andersen et nyt Forsøg paa at faa fast Fod paa Nationaltheatret. Hans første Stykke kunde som en kaad Travesti naturligvis kun holde sig kort Tid paa Scenen. Denne Gang indleverede han et alvorligt Skuespil »Skilles og mødes«. Som Motiv har det en af de Barndomserindringer, han helst dvælede ved, nemlig de spanske Soldaters kortvarige Ophold paa Fyn. Det er ikke delt i Akter, men i to Afdelinger, hvis Handlinger sondres ved et Tidsrum af 20 Aar. Andersens Force blev det aldrig at fremstille Gangen i et Drama gennem Karakterernes Udvikling. Men det behøvede han heller ikke her,

da hver Afdeling danner et Situationsstykke for sig. Ved en Opsærelse paa Scenen fremhyder det imidlertid den Van-skelighed for en Del af de Agerende, at de skulle optræde som unge Mennesker i første og som Gamle i anden Af-deling. Det var muligvis Grunden til, at dette dramatiske Arbejde ved sin endelige Fremkomst ikke vakte den Op-mærksomhed, det vistnok fortjente: thi der er Liv og Be-vægelse i de skiftende Scener, og Karaktererne ere under-tiden tegnede med typisk Skarphed. I hvert Tilfælde havde det fortjent en hel anden Censur end den, Molbech gav det. — Man høre en Prøve paa Mandens usømmelige Gnaveri: »At Hr. Andersen mener at kunne smøre en Vau-deville sammen med den samme daarlige, næppe halvud-voksne, kludderagtigt tilskaarne Gaasefjeder, hvormed han sammenksriver sine Operatekster, har jeg nu lært af dette Vaudevillepar, af hvilke den Ene virkelig ikke skal lade den Anden høre det Mindste . . . Det Hele er saa vandet,upoetisk og smagløst, saa skødesløst, man kunde vel sige saa lapset og drengeagtigt behandlet, at jeg lige saa lidt vilde give min Stemme til dets Opsærelse, som jeg nogen Sinde vil se een eneste Scene deraf, i Fald det lod sig op-føre. Dette er et kort Begreb af den kritiske Dom, jeg skulde afsige over et Arbejde, som jeg kan sige næsten har opbragt mig mod Forfatteren«. — —

Andersen vilde dog ikke lade sig kue. Straks nu tuni-ler han med Planen til et nyt Arbejde. Det er tydelig-vis Karakteristiken i Baggesens ejendommelige Romance »Agnete fra Holmegaard«, der denne Gang inspirerer ham. Denne vilde han udforme dramatisk. Selve Ænnnet har fristet mangen dansk Digter: Ewald har benyttet det frit i »Liden Gunver«, J. L. Heiberg i »Liden Kirsten«, Ploug i sine »Folkesange«; Oehlenschläger og Grundtvig har for-nyet den gamle Tryllevise med Bibeholdelse af Stilen. Ja selv en moderne engelsk Digter, Mathew Arnold har fint

og kønt behandlet dette Emne i et Digt, som nu er tilgængeligt for danske Læsere i Dr. Adolf Hansens fortræffelige Oversættelse. — Andersen udarbejdede sin Digtning med stort Haab om dens gode Modtagelse i den intelligente Læseverden. Han tvivlede ikke om, at dette Arbejde vilde skaffe ham den fulde Anerkendelse, han higede efter. Han skuffedes grusomt. — En ny Stjerne havde hævet sig over den danske Poesis Horisont, som i de daværende Smagsdommeres Øjne langt overstraalede ham, *Frederik Paludan-Müllers* nemlig. Med sin »*Amor og Psyche*« havde denne indtaget Hjerterne hos alle Damer, hvis Bemærkninger gjaldt Noget ved en æsthetisk The. Og disse var maaske de Værste til at skubbe Andersen til Side, han, der nylig ved sit lille *satiriske Digt* »*Pjat, Pjat!*«¹ blodigt havde haanet de københavnske »précieuses ridicules«. Selve Molbech kunde af Henrykkelse næppe sidde rolig paa sit afbrugte Skrivebordssæde: denne Mand, som evig og altid raabte paa »Sprogrigtighed!«, fandt i Paludan-Müllers »*Amor og Psyche*« sit Ideal syldestgjort; Mage til poetisk Stiløvelse var aldrig leveret den gamle Skolemester. — Men ogsaa Andersens Venner vare misfornøjede. J. M. Thiele fordømte Andersens »*Agnete*« i skarpe Ord, og *Edvard Collin*, hans Velynders Søn, var ubatmihjertig nok til at sende ham denne Kritik, ligesaa varm som den kom fra Thieles Mund, med et Tillæg af eget Besv, som i allerhøjeste Grad nedstemte Digteren, der da opholdt sig i Uelandet og kun ventede Lovord fra Hjemmet.

Atter her var man dog ubillig mod Andersen. Hans »*Agnete og Havmanden*« er vel ikke noget Mesterværk, men betegner dog et ikke ringe Fremskridt i hans Produktion². Han har begaægt den rent formelle Fejl at kalde det »et Drama«, givet Personlister og forment, at det kunde egne

¹ Samlede Digte 1833.

² Breve fra H. C. A. I, S. 250, Nr. 69, og Collin 232.

sig til scenisk Opførelse. Da dette virkelig senere forsøgtes, men uden Held, var J. L. Heiberg saa opbragt over, hvad man havde gjort, at han i »Intelligensblade« gav sit onde Lune Lust i de mest umilde Ord. — Men Andersen burde have budt Læseverdenen sin poetiske Frembringelse under Titlen: *lyrisk Aeventyrdrama*, saa havde man været orienteret, og selvstændige Læsere havde (til Trods for Modesmagten) kunnet nyde de virkelige Skønheder, der findes i hans »Agnete«. Lad os slaa op i denne lille Bog! Her finde vi et Sted Agnete sidde drømmende ved Stranden. Fra Folkesagnene haves et Udtryk »bjergtagen«, brugt om den, der, stirrende paa Fjeldet, overvældes af dette Naturfænomens Trolddom. Saaledes er Agnete her blevet »havtagen«, hvis sligt Udtryk maa være mig tilladt. Hendes Sjæl er blevet Jorden fjendsk:

»Med Blomster og med Grønt sig Landet smykker,
et sminkel Lig hver Sommer, Høst og Vaar.
Nej, Liv og Sjæl i Havet mægtigt bygger;
thi svulmer det og højt mod Kysten slaar.
Mens Jorden pyntes maa, for at behage,
Alt ved sig selv er Havet alle Dage!«

Jeg understreger den sidste Linie: det er en hengivel-sesfuld Beundrings Hyldest; denne Kvinde længes aabenbart efter at blive bortført af Havets mægtige Aand.

De to Digtere af den gamle Romantiks Garde, Ingemann og Atterbom, forstod naturligvis Digtet og skattede det. Da Andersen i Rom læste det op for Thorvaldsen, tilnirkede denne Digteren sit Bisald og sagde smilende: »Det er fra Søen og Skoven derhjemme!« Og i disse simple Ord, som Enhver kunde have sagt, men som fik deres Værd ved ham, der sagde dem, er maaske den korrekteste Dom udtalt. Thi der er en saa frisk Naturstemning udbredt over dette Digits Scene, hvor Fugle, Bølger og Blomster danne Koret til det Kærlighedens Sørgespil, der opføres, at

man efter Gennemlæsningen længe bevarer Indtrykket deraf, som man en Juniaften, hjemkommen fra en Vandring i vore yndige Strandskove, endnu ligesom kan mærke den Duft og Friskhed, man har indaandet. —

Den skarpe literære Polemik, Andersen havde været utsat for i denne Periode, har ikke mærket hans Produktion med dybe Spor. Vel træffer man nu og da et djærvt Udfald mod »*Formens Magi*«, og for slaaende at vise, hvorledes klare, stringente Tanker, Tanker for hvis Sandhed Alle maa bøje sig, var og blev Prosa, om de saa ti Gange vare formede som Vers, — faar han det kuriøse Indsfald at demonstrere den pythagoræiske Læresætning i Rytmer og Rim, der minder om Hertz' »Genganger« Stil, et ingenlunde uvittigt Railleri. Men dette er ikke Grundtonen i Andersens Digtning fra Tidsrummet 1830—34. Grundtonen er *Riborg Voigt*.

Andersen gør ofte Tilløb til at være munter og ønsker at hengive sig til det lette, joviale, fynske Lune, hvoraf ogsaa han havde saact sin Del: Optimist, som han var og blev, saa han helst Verden fra dens lyse Side. Men det lykkes ham sjældnere nu. Atter og atter bryder Smerten og Klagen frem i hans Digte. I »*Phantasier og Skizzen*« kunne vi høre den paa hvert andet Blad, indtil den til sidst ender i »*Hjertets Melodier*«. Sorgen over, hvad han har haabet og mistet, følger ham paa *Rejsen i Nordtyskland*. Selv da han for første Gang bestiger et Fjeld og henrykkes ved den ny Naturscene, maa han digte Vers til Riborg Voigt. Indtrykket af det Imposante og Skønne associerer sig naturligt i hans Sjæl med Billedet af hende, han tilbad som det Skønneste og Bedste paa Jorden. Selv i »*Vignetterne*«, hvor man ikke skulde tro, hans Kærlighed til hende kunde skaffe sig Plads, slutter han med et stille, klagende Suk, der forraader hans stadige Tanke. I »*Aarets tolv Maaneders*« lader han Elskeren i April udsynde sit Kærlig-

hedshaab, medens en Foraarsfugl spotter ham i sit Kvirelit: »hans Brud er en Andens; hans Hjerte løber April!« Hans Tanke fantaserer over hans og Riborg Voigts Nu og Siden, og den bliver Vehiklet for hans Skuespil: »*Skilles og mødes*«. Endelig bryder Erindringen om hende stærkest frem i »*Agnete og Havmanden*«: Landsbyspillemanden *Hemming* er Andersen lyslevende. Hemming sukker for den skønne Pige og jubler en Stund, da han tror at have vundet hendes Kærlighed. Men da hun har ladet sig bortføre til Hawkongens Slot, er hans Lykke knust og Døden hans Laengsel. Digterens mundtlige Ord og Udtalelser fra Samværet med intime Venner ere her lagte Hemming i Munden.

Thi nu, da han havde mistet »den eneste Kvinde, han havde elsket«¹, trængte han til oprigtigt og inderligt *Venskab*. Gamle Collins ældste Søn *Edvard* og ligeledes *Ludvig Müller*, Søn af den lærde Biskop Peter Erasmus Müller, søgte han at vinde. Det var Kontrasten, der virkede her. Edvard Collin var en brav Søn af en udmærket Fader; men han naade langt fra denne: han kunde være lystig, til sine Tider i Studenterhumør, men til Trods for sit tørre Lune og sin Brandervittighed ikke fri for Filisteri og Bornerthed. Ludvig Müller besad sin Slægts stærke videnskabelige Drift og noble Ærgerrighed: han følte et kysk, stilsædigt Studereliv inden Bispegaardens Mure. Andersen apostroferer Begge i det smukke Digt i »Aarets tolv Maaneder«, som han kalder »*Sommerflugt og Hvile*«². — Disse fra vor Digter saa forskellige unge Mænd følte sig rimeligvis undertiden besværende af hans Overhæng og stormende Venskab. Men der var saa meget Elskeligt ved denne Paatrængenhed, saa varm en Sympathi i Forholdet fra Andersens Side, at de ikke kunde og ikke vilde slippe ham. De vidste, at han med Jubel modtog deres Breve

¹ Phantasier og Skizzer S. 2 (Digtet: »Hvad jeg elsker«).

² Samlede Skrifter XV.

og blev sorgmodig, naar de ikke besvarede hans. De vidste, at deres Dadel nedslog ham, og deres Anerkendelse gjorde ham stolt. Og de har maattet føle, at her var et saaret Hjerte, der havde Venskabets Lægedom behov; en trofast Sjæl, der trængte til de Baand, som ikke briste.

V. DET LYSNER. — SOLSKIN OG SKYER

DEN 7. Dech. 1832 indgav Andersen allerunderdanigst Ansøgning om Rejseunderstøttelse. Han henviste til, hvorledes han i de tre sidste Aar havde subsisteret alene ved sit Forsatterskab. Men han følte fuldt vel, hvor meget han manglede i Aandsmodenhed og Kundskaber for at kunne yde, hvad der besad mere end Døgnets Værdi. Vel var det ham muligt herhjemme at studere ældre og nyere Digteres Værker; men det Kendskab til Menneskene og Verden, som en ung Digter ikke kan undvære, kunde alene erhverves ved en Udenlandsrejse. — Denne Ansøgning bi-lagdes med Vidnesbyrd fra danske Æsthetikere og Digtere, der ganske vist bevise den Interesse, de enkelte Vedkom-mende nærede for Andersen, men ogsaa tilstrækkelig dokumenterede, hvor desorienterede selv Folk som J. L. Heiberg kunde være med Hensyn til hans Talent.

Hvad Grundene til at søge Rejsestipendium angaar, forholder det sig ellers rigtigt nok; men der var ogsaa dybere Aarsager til Stede, som ikke kunde nævnes i en Ansøgning, ja ikke en Gang betros til Vennerne. — »Agnetes« for-smaaede Elsker synger i Æventyrdramaets første Scene en bedrøvelig Vise, der begynder:

»Bag Ellekrattet nede, hvor Møllehjulet gaar,
der tjente jeg hos Mølleren i fire Ungdomsaar . . .«

og ender:

„Jeg hører Vandet bruse og Hjulene at gaa;
Gud give jeg dernede under Møllehjulet laa!“

Men det var ikke blot hans skuffede Kærlighedshaab, hans aldrig lægte Hjertesaar, som kastede Sorg og Skygge ind i hans Liv; det var hans Moders Forhold, der voldte ham Bekymring: »O, jeg har i flere Maaneder,« skriver han til Edvard Collin, »maattet udholde og skjule, hvad der knugede mig til Jorden, og været Fortvivelsen nær.« Moderen var med Alderen bleven drifsfældig. Sønnen nænner (som man ser af Pastor Ascanius' Brev¹) ikke at nævne hendes Svagheder ved det rette Navn; men det gik saa vidt, at hun solgte sin Smule Klædningsstykker for at skaffe sig Brændevin. Med Nød fik man hende anbragt hos skikkelige Husmandsfolk, der bestandig kunde have Tilsyn med hende: paa Landet maatte hun være; i Byen var hendes Fristelser altfor nære. Hvad hendes tarvelige Underhold kunde koste, maatte Sønnen betale. Hvor gerne han sendte Moderen, hvad han kunde undvære, saa vare hans økonomiske Vilkaar i Forvejen mer end trykkende.

Han fik da Rejsestipendium; det var lille nok. Hertz, der delvis paa hans Bekostning havde vundet en tidlig Berømmelse, fik et større. Men godt for Andersen, at han kom ud. — Bort fra København vilde han, til Verdensstaden Paris, til Italien, til en sydligere Natur, et mildere Klima.

Den 10de Mai 1833 kom han til *Paris*, »syltet i Støv og kogt i Hede«. Ved Barrièren omringedes hans Rejsevogn af Politibetjente: man søgte En i Diligencen, men fandt Ingen. Det første Indtryk af Paris var ham højst ubehageligt: Byen var som indhyllet i en Støvsky, »snævre Gader og Huse kastede mellem hinanden«. Han maatte gaa fra det ene Hotel til det andet; alle Værelser vare optagne. Endelig fik han et lille Hummer oppe i »Hotel de

¹ Breve t. H. C. A.: Nr. 14.

Lille». Der var endnu langt til Solnedgang; men han søgte straks sin Seng: paa femte Dag havde han kørt fra Mainz i uafbrudt Tur. Næste Dag følte han sig dog langt bedre. Et voldsomt Tordenvejr havde skyllet Gaderne rene. Og nu begyndte han sine Vandringer med vakre Landsmænd, som et heldigt Tilsælde havde ført ham sammen med. Her var nok at se, nok at beundre, nok at forarges over. »Jeg befinder mig meget vel her« skriver han d. 31 Mai til Ludvig Müller, »Paris behager mig, og det i højere Grad, jo længere jeg bliver her. Ellers er Tonen særdeles let. Alt viser sig her uden Gevandt, og man bliver virkelig vænnet til det, saa det næsten ikke støder mere. De mest sandelige Billeder, ofte særdeles pikante, hænge fremme paa Gaderne. Det, der mest støder mig, er, at selv hellige Genstande gøres gemene. — Jeg er slet ikke snerset, kan godt taale at se et letfærdigt Billed; men der bør, selv i det Sandelige, dog være et Slags Decorum.« — — Næppe 3 Aar vare hengaaede siden Julirevolutionen; men Pariserfolket, der elsker Variation, var allerede ked af »Borgerkongen af Folkets Naade«. Man havde endogsaa begyndt at gøre ham latterlig; overalt i Billedboderne hang han i Karikatur: snart som en Pære til Hest, snart som en Jongleur, der gjorde Kunster med en Pistol. *Ludvig Filip* gjorde gode Miner til slet Spil. Julidagenes Minde fejredes med store Fester og Forlystelser. 16 unge Piger, Døtre af faldne Julihelte, fik hver 3000 Fr. i Medgift. Andersen saa, hvorledes Kongen red nedad Boulevarde, hvor Tusinder af Nationalgardister stode opstillede, og hvorledes han »trykkede hver tredie i Haanden«. Om Aftenen var der storartet Bal paa Raadhuset; Alt var ordnet paa det mest Glimrende. Den unge smukke *Hertug af Orléans* dansede med fattigklædte Piger. Ludvig Filip selv syntes at være i ypperligt Humør; men hans *Dronning* var dødbleg: hun har næppe haft stor Tillid til al denne arrangerede Folke-

lighed. — Dog, vor Digter deltog med et ufordærvet Hjertes Glæde i Alt dette. Han bivaanede fra Toppen af en Tønde Afsløringen af Statuen for *Napoleon*, Faderens og hans egen Helt, Folkefesten i *Tuilerierne* med det mægtige Orkester, Turneringen paa *Seinen*, hvor de Kæmpende under Pavkers og Trompeters Lyd stødte hinanden i Vandet; han overværede Illuminationen og et Fyrværkeri, han endnu aldrig havde set Mage til. Og Kl. 8 kørte han i Silkestrømper, hvide Handsker og med Pariserfrisure til Festen i Hotel de ville, hvortil en dansk Legationsraads Frue havde sendt ham Adgangskort. — Men ogsaa andre Dage af hans Pariserophold frembød rig Afveksling for den unge, lidet forvante Nordbo. Han blev modtagen af den franske Romantiks Chef *Victor Hugo*, hvis Roman »*Notre Dame*« havde gjort et saa sterk Indtryk paa ham; han aflagde Besøg hos Komponisten *Cherubini*, som han fandt ved Fortepianoet med en Kat paa hver Skulder; han traf og talte med *Heinrich Heine* (dog endnu ikke uden en vis Skyhed). Han var i Theatrene, beundrede Dekorationer og Balletdanserinder i *Auberts* »*Gustav III*« og *Meyerbeers* »*Robert Djævel*« — kun ugerne forlod han den støjende, livlige Seinestad. Han kendte ganske vist kun Overfladen, men paa den ved man, Lyset og Glæden altid spiller. — Dog længes han efter Breve fra Vennerne i Danmark, tit heftigt, ofte næsten med Lidenskab. Men egenlig Hjemvæ kender han ikke til. En nederdrægtig Anonym havde ufrankeret sendt ham et slyngelagtigt Smædedigt, fuldt af Ondskab og Gift. Det var den første Hilsen, han modtog fra Danmark paa fremmed Grund. En Velkoinst af samme Slags skulde en Gang undes ham paa Hjemmets.

Over *Jurabjergene* og den lille Urmagerby *Le Locke*, hvor han bliver venligt og gæstfrit modtagen af Slægtingne til den gamle *Mdm. Jürgensen*, hans tidlige Ungdoms Veninde, drager han gennem *Rhonedalen* over *Simplon* ind i

Italien. Det første Indtryk svarer ikke til hans Forventninger. *Lago Magiore* er ikke smukkere end de danske Søer mellem Skovene og de grønne Sletter¹. Men allerede i *Milano* begynder hans Øje at aabnes for Landets Skønhed og Kunstmærkernes Storhed. »Hvilken Kirke! det er et udhulet Marmorfjeld; »Notre Dame« falder rent igennem — — — — Hvilken Luft! Himmelnen er alt dobbelt saa høj som hjemme — — — Jeg drikker den i store Drag. Man skriver fra København om min *Hjemvæ* — — — Nej jeg kender den endnu ikke og vil heller ikke; mine Venner ønsker jeg *hos mig*; men jeg længes ikke efter at sluge Taage, fryse og høre vrøvle, naar jeg kan drikke en Luft, jeg aldrig har kendt, spise store Druer og høre de dejligste Stemmer, som smelte Hjertet«. Vel kommer han snart til at lære Vrangsiden af Rejselivet i det daværende Italien at kende: »Alt gaar ud paa at bedrage« skriver han d. 1. Oktbr. 1833 til *Henriette Wulff* »her er et Svineri, hvorom Dé ikke kan gøre Dem nogen Tanke. Vi have maattet true med Politi, vaaget over vort Tøj, set Røvere blive slæbte afsted af Soldater etc. etc.« — men for hvert Landskab, han kommer igennem, og for hver By, han besøger, stiger hans Begejstring. I *Genua* blændes han af Palæernes Pragt »og Byen, der som et Amfitheater ligger op ad Bjergene rundt om den dejlige Bugt«. Paa *Vejen til Pisa* hestter hans henrykte Øje ved Ranker og Druer. »De skulde se Vinen vokse her mellem Bjergene: det er ikke som i Tyskland og Frankrig Stiklinger op om en Stok: nej, Guirlander mellem Træerne, Grøster og Trætoppe bedækkede med uhyre Druer. De vokse i en Fylde, saa det er forbavsende! For 2 Skilling dansk kan vi saa begge Hænder fulde.« — I Begyndelsen af Oktober kommer han til *Florents*. Først synes den ham snæver og hæslig som et Tagkammer. Men da han kommer til

¹ Saaledes i Breve fra A., S. 142, sikkert paalideligere end i Selvbiografien S. 140.

Gallerierne, Kirkerne, hele dens Indre — — — »O Gud!« fortsætter han sit Brev til Henriette Wulff »hvad kan jeg fortælle Dem. Spørg den Døde, hvad han ser, naar han opvaagner og ser Gud og Engle over sig og Verdner rundt om!« Han mægter endnu ikke at samle det Hele; — »men enkelte Punkter skinne som Stjerner frem; dem vil jeg pege paa; tegne dem kan jeg ikke. Jeg har set Niobe-Gruppen, *Laokoon* og alle de dejlige *Madonnaer* af *Rafael*. Jo, jo, »Gengangeren« har Ret: Formen er vigtig!« Denne Udtalelse er meget mærkelig og vidner om, hvorledes vor Digter ved Beskuelsen af hine udødelige Mesterværker i ét Sæt er naat mange Trin op i sit æsthetiske Begreb — — — »*Titians* »*Venus*« er den jordiske Skønhed i al sin Fylde; men den *medicæiske* er den himmelske! Jeg har sidset over en Time foran hende. *Marmorøjet uden Sækraft* fik ved alle Delenes Harmoni et mægtigt *Liv*¹ — der sér man dog, at Guderne ere udødelige! Staar hun ikke ung og levende der fra Slægt til Slægt og selv som Marmor smelter Hjertet . . . *Da Vincis* »*Medusa*« vil jeg aldrig kunne glemme. Medusahovedet havde noget Magisk, der trak mig til sig: det er Afgrundens Skum i den skønneste Form; det er Helved, som her har skabt et Madonnahoved. Den varme Gift damper af Munden, og Slangehovedet rører sig, medens man selv forstener — Gid jeg nu kun var 17 Aar og havde de samme Følelser og Ideer som nu, da kunde der nok blive Noget af mig; nu ser jeg kun, at jeg Intet ved, Intet kan, og Livet er saa kort; hvor kan jeg dog lære det uhyre Meget! Det er en Følelse, jeg aldrig har kendt; den gør mig inderlig bedrøvet!« — — Han ender sit 12 Sider lange Brev med et Suk: »Jeg synes, at her i Italien bliver mit Hjerte for stort, og dog kan jeg ikke omsatte dermed den hele Herlighed.«

D. 18. Oktober kommer han til Rom. —

¹ Udhævelsen har jeg tilladt mig.

For tyve Aar siden døde en gammel dansk Kunstner, der i sin Ungdom havde tilbragt uforglemelige Dage i Rom. Atter og atter længtes han tilbage til »den evige Stad;« og da hans Søn, en ung Maler, efter Aars Ophold i Rom kom tilbage til Hjemmet, underholdt han jævnlig den Gamle ved Fortælling herom. Men til sidst udbød denne: »Nej, nej! Jeg vil ikke mere derned; jeg bryder mig ikke derom — Alt er jo saa ganske forandret!« —

Andersen var saa lykkelig at komme der i rette Tid. Den Gang havde Garibaldister og Mazzinister endnu ikke huseret her. Den Gang havde Huset Savoyen endnu ikke gjort Rom til sin kongelige Residensstad og Paven til Fange i sit eget Slot. — Den Gang var Rom ikke blot en Stad for Oldtidsminder og middelalderlig Historie, ikke blot overordenlig ved sine Naturomgivelser, men ejendommelig ved sit kirkelige Præg og sit skønne, brogede Folkeliv. Rom var ikke alene Kunstens Hjemsted, men ogsaa Kunstnernes Hjemstavn. Hele det vestlige Evropas Kunstnerbestand havde som ved en stiftende Aftale sat hinanden Stævne her. Man samledes stammevis, men aldrig efter Nationer. Dernede vare Nordmænd og Svenske, Danske og Tyske Brødre. Om Religionsforskæl var der ikke Tale: Jøden *Ernst Meyer* var Broder og Kammerat med den orthodokse Protestant *Herman Bissen*; og denne, en loyal Sønderjyde, sad paa Bænk sammen med Slesvig-Holsteneren *Blunck*. *Küchler* var den Gang langt fra alle katholske Sværmerier og satiriserede i Kammeraternes Selskab gemyttlig over en eller anden Munk, de mødte¹. — Et Midtpunkt forener Alle: *Kunsten*, *Naturen* og *Folkelivet*. Og dette har i det Mindste den Gang haft en Skønhed, som vi Nordboer næppe nu kan gøre os en Forestilling om. Thi hint romerske Folk (i hvilket der endnu ikke var gaaet Politik) var ikke som vi opdraget i Skolestuer, Lavshuse eller Selskabssale.

¹ Alex. Schumacher: Ludv. Bödtcher. S. 66.

Det var født til at bevæge sig med Gratie og Skønhed. Omgivet af Oldtidens Kunstmærker, havde det efterhaanden og uvilkaarlig antaget Statuernes Holdning og de plastiske Lemmers Bøjninger. »Hvor ofte« siger H. P. Holst¹ »har ikke paa Romis Gader en simpel Bonde fra Campagnen, der kaster sin hullede Kappe omkring sig i de mest maleriske Folder, givet mig Billedet af en romersk *Imperator*; og hvor tit har jeg ikke paa Puzzoolivejen i en pjaltet Lazzaron, der med højt løftede Tønimer i flyvende Fart farer frem paa sin tojhulede Kærre, set Modellen til en letflyvende *Hermes*.«

Forbavset havde Andersen været i *Florens*; i *Rom* følte han sig allerede overvældet. Hans egenvillige, altid levende Fantasi havde vel forestillet ham det anderledes, og hans Forventninger vare saa spaendte, at de ikke godt kunde overtræffes; alligevel — dette var ham »nogel ganske Eget«. Først *Bygningsmærkerne*: »Store Vinguarde ligge mellem beboede Pladser; Ruin rejser sig ved Ruin. Snart gaar man indesluttet mellem høje Mure, snart er man ved pragtfulde Kirker, der ofte ere byggede op imellem og ind i Levninger af Oldtids Templer.« *Kolossæums* uhyre Ruiner har han set i klart Solskin; »smaa Altre stode nu derinde, hvor Folket knælede«. Han er kørt der forbi ved Maanelys: »Fremmede gik højt deroppe med Fakler, medens Maanen skinnede gennem de store Aabninger«. Han har været paa *Kapitolium* og *Kejserborgens* Ruiner. »Disse sidste ere som en Mark; Reseda og Gyldenlak vokse vilde her. Da vi vilde derop, maatte vi først til et usselt Hus i Muren; en Harefod hang i et Sejlgarnsbaand til at ringe ned. Saaledes kom vi ind, hvor Romis Kejsere sendte deres Ørne ud over Verden. Tiberen vælter sit hæslige gule Vand over Stenblokkene, der bar Broen, sou Cocles har gjort berømt. — Peterskirkens Storhed kan ikke omfattes. Christiansborg Slot skal to Gange kunne staa derinde. Men

¹ J. L. Heibergs Intelligensblade I, 290.

man begriber det ej; thi alle Forhold ere saa store: Menneskene ere Tinsoldater paa et uhyre Marmorbord¹. — Han har næppe været 1 Maaned i Rom og alt besøgt 100 Kirker, der alle indeholde Kunstværker, — »men han mangler endnu et Par hundrede Kirker«. — »Katakomberne skulle være farlige at besøge«, skriver han til Henriette Wulff. »Man fortæller, at en Maler vovede sig derind efter at have fastbundet en Traad ved Indgangen. Men bedst som han gik, brast Traaden; alt som hans Lys brændte ud, steg hans Angst; og da tilsidst Lyset ganske slukkedes, styrtede han sig fortvivlet til Jorden og greb — Traaden, der førte ham ud«. Andersen har dog vovet sig derned med danske Rejsekammerater. En hel Time have de været dernede, hvor 13000 Helgeners Lig siges at være begravede. »De have vandret i den udhulede Jordskorpe, hver med sit vajende Lys, udelukkede fra Verden over dem.« »Et andet interessant, men skrækkeligt Sted har han besøgt, nemlig det Underste af et Kapucinerkloster. Her gaar man gennem 6 Kapeller, hvor Loft og Vægge ere kunstig sammensatte af de afdøde Munkes Hoveder. Laar- og Hvirvelben ere anbragte til Forsiringer; Alteret, selv Lysekronerne ere af Menneskeben. I Nicherne af Dødningehoved ved Hoved sidde hele Skeletter indsvøbte i Munkekapper og med en Bog eller Blomsterbuket i Haanden.« — Det griber ham frygteligt.

Fra disse gyselige Billeder paa Mørke, Død og Forkrænkelighed vender han henrykt tilbage til Jordens Overflade, til Antikerne og de skønne Billeder. Antikerne i Vatikanet ere saa herlige, at han tit er nær ved at sætte dem over »de guddommelige Malerier«. Den vatikanske Apollo giver ham den første og eneste Forestilling om, hvorledes »Digterguden« ser ud . . . »Marmoret i »Laokoons« Statuen synes at græde og give dybe Suk« . . . »Canovas Perseus

¹ Breve fra H.C.A. I, 158 og 153.

er et Ideal af Kraft og Skønhed.« — Blandt Malerierne, de faa, men uskatérlige, henrykkes han af »*Transfigurationen*«, Rafaels sidste Værk; men dog endnu mere af hans »*Madonna di Foligno*«. »Har De set«, skriver han til sin gamle Veninde *Mdm. Iversen* i Odense, »en smuk Sæbeboble hørere et Silkeærme; hvorledes den da synes at hvile der og dog ikke trykker det mindste, men egenlig svæver? Saaledes staar ogsaa Madonna her paa de lette Skyer.« — I det *sikstinske Kapel* har han lagt sig ned paa Ryggen for at beundre *Michel Angelos Loftmalerier*, hans *Profeter* og *Sibyller*. »Hans »»Dommedag«« var Nok til at give ham den Rang i Kunstens Rige, han har. Disse dristige Forkortninger, dette Liv, denne svulmende Fantasi synes at kræve et helt Menneskeliv for at frembringes.« — Lige overfor Kunstens svimlende Storhed føler vor Digter sig saa uendelig lille. Han er nærværet at forkaste Alt, hvad han hidindtil har udrettet i Poesiens Tjeneste og skyder enhver Tanke om nyt Arbejde ud i Fremtiden. Han vil lære; og i Rom lærer han Mere i en Maaned end i Aaringer hjemme.

I disse hans aandelige Ydmygelses Dage trængte han sikkert til at forvisses om sit Digterkald. Men netop nu modtog han Underretning om, at hans »*Agnete og Havnemanden*« ikke alene var forkastet af Fjenderne, men ogsaa falden igennem hos Vennerne: »Det Hele var sammen-smurt i Hast — et maadeligt Produkt — til Fortvivlelse vanskabt« — det var saadanne Domme, han maatte høre af dem, han havde kærest! — Edvard Collin indrømmer (paa sine gamle Dage), at han aldrig burde have afsendt sit ukærlige og uskaansomme Brev, der gjorde et saa bittert og nedslaaende Indtryk paa Digteren¹.

Kort i Forvejen havde han faaet Meddelelse om sin gamle Moders Død. I de sidste Aar havde hun haft Bolig

¹ Collins Brevsamling 221 — Breve fra A. I. 188; men navnlig 190.

i de saakaldte »Doktors Boder«, et Opholdssted, der var ringere end Hospitaliet. Til den gamle Collin skriver Andersen: »Hun var svag og hjælpelös. De ved ikke, hvor mange Taarer hendes Stilling har fremkaldt hos mig, da jeg aldeles Intet kunde gøre for at mildne den. Mit sidste Brev fra Rom har hun ikke faaet; men jeg ved, at hun i sin sidste Time har bedt for mig og velsignet mig. Min første Tanke, da jeg hørte, hun var borte, var et: »Gud jeg takker Dig!« Men senere har jeg dog ikke ret kunnet gøre mig fortrolig med dette Forunderlige: at være ganske ene». Til Henriette Wulff skriver han d. 8. Jan. 1834: »Det er underligt i nogle faa Dage at høre sin Moder død, sin Ære tabt, og at alle Ens Forhaabninger vare falske Bobler. Selvtilliden hos mig, Hjertet til al Straaben og Virken er dræbt. Jeg er sløv for Alt, der er nu Intet mere at tage.«

Under saadanne Forhold var det et Held for Andersen, at han befandt sig i Udlandet. Opholdet i Rom, der var begyndt under saa heldige Varsler med Udflygter i Digteren *Bödtchers* og de jævnaldrende Kunstneres Selskab til *Albanerbjergene* og den dybtliggende *Nemisø*, »hvor Platanerne med urgammle Stammer voksede ud i Vandet og dykkede de med Vinlov omsnoede Grene ned i dets klare Spejl« — dette Ophold var nu bleven forbitret ham. Han overværedes vel *Karnevalet* og deltog i den hele *Kommers*; men det var ikke med det Liv og den Glæde, der fulgte ham i de første romerske Uger. — Først da han kommer til *Neapel*, føler han sin Sjæl befriet.

»Nu ved jeg først, hvad Italien er!« skriver han til Henriette Wulff; »men Egnene maa ses, Lusten indaandes; den er som det saligste Kys — o, det er til at blive gal over! Af alle Stæder, jeg endnu har set, staar *Neapel* øverst. Hvilket Held for os: i flere Maaneder har *Vesuv* været meget uroligt. I Morgen bestige vi Bjerget ... Øerne her omkring se ud som svømmende Skyer; Børnene ligne ra-

faelske Engle, og Madonnaaabnenbarer sig i de smukke Kvinder. Jeg kommer nu ligefra Theatret, hvor jeg har hørt Madame *Malibran*. Det var et Menneskehjerte opløst i Toner. Da jeg gik ud af Theatret, stod Folk i Klynge. Vesuv kastede Ild mod Himlen, Søen lyste deraf. Maanen skinnede saa uendelig klart, som var det Dag; og en stor Tremaster fløj ind i Havnen. Her, her er mit Fædreland, her føler jeg mig hjemme. Naar jeg en Gang dør, vil jeg spøge i Neapel; her er især Natten saa uendelig smuk. Nu sidder jeg paa mit Værelse; Klokken er snart 12. Jeg har ladet hente en Flaske *Lacrymae Christi*; det er første Gang, jeg smager den: Vesuv stikker deri. Skaal min kære, trofaste Søster! Hør, nu synge de Serenade paa Gaden; der spilles Guitar! Nej, det er ogsaa altfor dejligt! Min Sjæl er saa fuld af Kærlighed; længe har jeg ikke været saa lykkelig som i dette Øjeblik. Min Smerte er knusende, naar jeg lider; men min Glæde er ogsaa navnløs, naar jeg er glad. Sydens Varme ruller i mit Blod, og dog skal jeg dø i Norden! — Den næste Dag bestiger han Vesuv: »Hav, Luft og Øer vare en Féverden. Bjergene laa med Sne, og Vesuv kastede Ild. Jeg red op til den næstøverste Kegle og gik en Time gennem Aske til Knæene. Ved den øverste Kegle vare Lavablokke væltede paa hverandre. Den sorte Røg slog op og skjulte Maanen, saa der hvert Øjeblik blev sort Nat. Der var ej Spor af Sti; vi kravlede frem, næsten en Fjerdingvej. For at se den ny, uhyre Ildstrøm, maatte vi ud paa den halvstørknede fra i Gaar. Det var rædselsfuldt. Skorpen brændte os gennem Saalerne, saa vi knap kunde holde det ud, og flere Steder var der Spalter, uhyre lange, som vi maatte over, og i disse saa vi kun den røde Ild. Var Skorpen bristet, vare vi sunkne i et Ildhav. En Alen fra os væltede den røde Lava brusende ned ad Bjerget. Ild og store Stene slyngedes ud af Krateret og rislede ned ad Keglen. Svoeldampen faldt kvælende for Brystet; og

da Jorden brændte under os, kunde vi kun staa der 2 Minutter. Jeg følte, mit Liv var i Guds Haand, og svimlede af Henrykkelse». — Men hvad Andersen ikke fortæller, hverken i Brevet til sin Veninde eller i Selvbiografien, det faar vi at vide i »Improvisatoren«, hvor *Antonio* nylig har været underkastet de samme Sjælslidelser, som vor Digter, og nu under sin Vesuvvandring er i samme Situation som han¹: »Det var, som Ilden rundt om udbrændte hver Syge-
lighed hos mig. Min udødelige Sjæl løftede sin Vinge.
Mine Hænder foldede sig til Bøn, og mellem Ild og Skyer
knælede min Tanke for ham, hvis Under og Storhed talte
til min Sjæl: »Mægtige Gud! Din Apostel vil jeg være! I
Verdens Stormen vil jeg synge Dit Navn, Din Kraft og
Herlighed, den lyde stærkere end Munkens i den énsomme
Celle! Forlén mig Kraft, bevar min Sjæl rén, som Din og
Naturens Præst bør eje den!« — Her vaagner da atter hans
Tillid til sig selv; hans Digtersjæl modtager Illdaaben.

En sval Modsætning til den mørke, luefyldte Højhed, den hede, glødende, mægtige Bjergnatur, danner hans Skildring af »den blaa Grotte« paa *Capri*. Vi lader atter Improvisatoren *Antonio*, alias Digteren Andersen, tale (*Antonio* vaagner efter Skibbruddet op i »den blaa Grotte«): »Jeg laa paa en kold, fast Masse, som paa en Klippespids højt i den uendelige blaa Æther, der lyste rundt om. Over mig hvælvede sig Himlen med sælsomme, kegleformede Skyer, blaa som den. Alt var Ro, Alt uendeligt stille; men en isnende Kulde følte jeg i hele mit Væsen; langsomt rejste jeg Hovedet. Mine Klæder vare blaa Luer, mine Hænder skinnede som Sølv, og dog følte jeg, at de vare legemlige. Mine Tanker anstrængte sig: hørte jeg Døden eller Livet til. Jeg rakte Haanden ned i den sælsomme, skinnende Luft under mig. Det var Bølgen, jeg greb i, og dog var den Flamme, blaa som brændende Spiritus, men kold som Vandet. Som

¹ Samlede Skrifter II. 38—39.

Skypumpen ude paa Søen, men mindre og tindrende blaa, stod en Søje, uformet og høj, tæt ved mig. Var det min Skræk, min Erindring, der viste mig dette Billede? Jeg vovede efter nogle Øjeblikke sagte at berøre det; det var fast som Sten, kold som den. Jeg strakte Haanden ud i det halvdunkle Rum bag ved og mødte faste, glatte Mure, men mørkeblaa som Nathimlen. Hvor var jeg? — En skinnende Sø var det, jeg havde antaget for Luft under mig, den brændte svovlblaau, men uden Hede. Var det den, der oplyste Alt rundt om, eller lyste Klippevæggen og Buen højt over mig. I alle Overgange af Blaat lyste enhver Genstand. Jeg selv stod i en Glans, som strømmede Lyset ud indefra». — *Edgar Poe* kunde næppe gøre det bedre.

Da Andersen over *München, Wien* og *Hamburg* vendte tilbage til Danmark, følte han sig som jaget ud af Paradiset. Saa var da Poesien ingen Drøm, men Sandhed og Virkelighed! Han havde været i et Land, hvor den ikke blot omhølgede en Digters Hjerne eller stod med sorte Typer paa Papiret; men hvor den levede og aandede. Og han mindedes de neapolitanske Fiskeres Sange og Improvisationerne i de romerske Osterier, hvor det melodiøse, vokal-
lige Italienske lød i Vekselsangenes klangfulde Rim. Ja, saadan skulde det være: Øjeblikkets Inspiration, kun den kunde avle den rette Poesi. Var han dog ikke selv en saadan ekstemporerende Poet; og var det ikke det, man bebrejdede ham, at han ikke langsomt og mediterende øste sin Begejstring op af Blækhuset? — Ja, det var besluttet: han vilde skildre sit Hidtils-Liv under en *Improvisators* Forklædning og Maske, og Sceneriet skulde være det dejlige, usforglemelige Italien. Saaledes blev Andersens første Roman til: han begyndte den i Syden og fuldendte den i en af Sjællands venligste Egne, paa et Kvistkammer med Udsigt over Skov og Sø i *Ingemanns* Bolig i Sorø. —

I »*Improvisatoren*« præsenteres os næsten lutter gamle Bekendte: *Professor Maretti*, »den lille spinkle Mand med de bevägelige Glasøjne, der som en lille Kobolt idelig hopper ud og ind af Døren, idelig citerer Oldtids Avtores og ikke kan tale om Theatret uden at gaa tilbage til »Thespiskærren« og de klassiske »Masker« — det er *Meisling* lyslevende. Hans Frue, som gør *Antonio* forlegen ved sine frivole Be-mærkninger og hentyder til eget velskabte Korpus ved haanende at omtale »de sarte Kvinder, hvis Legemer maa befrygtes at gaa itu ved den første Omfavnelse,« og som tilsidst vil berede *Antonio* en Nydelse, han ikke attraar — det er tydeligvis *Fru Meisling*, omskabt i den vellystige Neapolitanerinde *Santas Skikkelse*. — Den livsglade, romantisk for-vovne *Bernardo*, der harmes over, at *Antonio* har faaet ham overtalt til at pynte sig med *hans* Digterfjer, det er *Carl Bagger*, der efter Andersens Succès med »Fodrejsen« ikke (som paatænkt) vilde udgive sine Digte sammenheftede med hans; fordi »han ikke vilde hjælpes frem ved hans Berøm-nelse.« *Bernardo* gør Spilopper paa Jesuitterkollegiet, som *Carl Bagger* paa Sorø Akademi. Som *Carl Bagger* spottede Andersens Svagmodighed og Sentimentalitet, saaledes haaner *Bernardo Antonio*, fordi han har »Gedemælk« i Stedet for Blod i Aarerne. Som den københavnske *Carl Bagger* til Andersens Forskrækkelse betrode ham sin dristige Erotik, saaledes forholder *Antonio* sig til *Bernardos* romerske Amou-retter. — *Habbas Dahdah*, den gnavne, ensidige Lærer i Jesuitterkollegiet, der bestandig roser den formfuldendte Sonnetist *Petrarca* paa den kraftige, storslaaede *Dantes* Be-kostning; som bestandig taler om den »Besindighed«, der skal kendetegne Digterarbejdet, og snærrer ad »Sprogjaske-riet« — det er *Molbech*, der stiller *Fr. Paludan-Müller* over *Oehlenschläger* og retter Stil hos Andersen. Pudsigt nok har denne faaet lavet et arabisk Navn til ham af det latinske: »*habeas*«, »Du skal have« og det danske »*Dada*«.

— Den gamle *Excellenza* i *Palazzo Borghese*, der saa faderligt tager sig af Antonio, er en Sammensmelting af *Brodrene Guldberg*, Obersten og Professoren. Man sammenligne det Brev, den Sidste skrev til den stakkels unge Theater-elev, der i sit Hjertes Naivetet taknemligst vilde tilegne ham sine rigtignok højst umodne »Ungdomsforsøg«:

Prof. Fr. Guldberg: »Excellenza« i »Improvisatoren«:

»Hvis De tror at skynde mig »Signore! Medens jeg troede, nogen Forbindtlighed, vil De ene De benyttede den Lejlighed, jeg kunne vise mig den ved *aldeles* havde aabnet Dem til at lære at opgive det Forsæt, De har, at Noget, gaar De ganske andre tilegne mig et Arbejde, De skal Veje. — Traed de op som Digter, have i Sinde at lade trykke. De som Improvisor, hvad og hvor vil ikke let kunne volde mig en ledes De vil; men giv mig som *større Årgrelse* end den, paa det eneste Bevis paa den, Deres hvilken som helst Maade, at noksom omtalte Taknemlighed, nævne mig som den, der har gjort aldrig at knytte mit Navn, min Noget for Dem. Den første Lej- Omhu for Dem til Deres Offentlighed til at vise Dem taknemlig lighed. Den *meget store* Tjeneste, imod mig, *den store*, at benytte De skulde have gjort mig atlære den Anledning til at lære Noget, Noget, vilde De ikke, den *meget* jeg aabnede for Dem, den lod De lille, at nævne mig som Deres gaa over; *denganske lille*, at nævne Velgører, er mig saa meget imod, mig for en Snæ Læsere, den lade at De ikke let vil kunne forvolde De fare¹!« mig en større Årgrelse². — —

»Blodet knugede sig om mit Hjerte« fortæller *Antonio* »da jeg havde læst dette Brev; mine Hænder sank mat ned i Skødet: men græde kunde jeg ikke. »Jesus Maria!« stammede jeg; mit Hoved sank ned mod Bordet . . .« Her faar man altsaa at vide, hvad hverken Brevene eller Selvbiografien melder, hvilket smerteligt Indtryk det Guldbergske Brev gjorde paa den 17aarige Andersen. — Til Skildringen af Excellenzas Datter og Svigersøn, *Francesca* og *Fabiani*

¹ Collin, X.

² Improvisatoren II, 25—26 anf. Udg.

har Digteren muligvis faaet Motivet fra *Kommandør Wulffs* og hans *Hustrus* Personligheder. Deres, navnlig den Sidstes, Lyst til »at opdrage paa ham« kommer stærkt frem i Fru Wulffs Breve¹. — For den muntre Bondepige *Mariuccia* kan Sibonis Nièce, den leende *Marietta*, have været hans Model. Hun stod for hans Erindring under hans italienske Ophold².

Men selvfølgelig er *Antonio* Hovedpersonen i Romanen; og hvad ham angaar, vrimler det af Træk fra hans Barnedom og Jagtagelser paa første Haand fra hans Rejse, som vi genvinde i hans mange og lange Breve til Vennerne i Hjemmet. Ikke en Tøddel synes han at have hentet fra Rejsebeskrivelser eller kunsthistoriske Værker: det er Selv-syn Altsammen. Derfor denne Primitivitet og Friskhed, der udmærker denne Bog. Den grundede hans Berømmelse i *Tyskland* og *England*. Ikke alene *Chamisso* læste den med Glæde; men ogsaa Digteren *Gaudy*, der dog sad inde med nys modtagne Indtryk fra sin italienske Rejse, skattede den³. I England blev det en Yndlingsbog for alle rejsende Albionssønner. Men ogsaa for Danske fik »Improvisatoren« (dens æsthetiske Værdi uanset) sin Betydning. Mangen Digter og Kunstner har den vist Vej til Italien. Ikke længe efter dens Fremkomst udgav *H. P. Holst* sin vakre Bog »*Ude og Hjemme*«; *Constantin Hansen* udstillede 1840 sit Mesterbillede: »*Oplæseren af Ariost paa Neapels Molo*«, et Emne, der alt var berørt i Andersens Roman⁴. *Bournonville* komponerede »*Blomsterfesten i Genzano*«, der i hin Bogs 1ste Dels III. Kap. er skildret med saa levende Farver. Efter Chikanen paa det kgl. Theater drog han til Neapel og saa fra sit Vindu paa *Largo di Santa Lucia* »i

¹ Smgn. »Improvisatoren« I. 77 og Breve til A. 569—70.

² Improvisatoren I. 12 o. fl. og Breve fra A. 172.

³ Scherr; Literaturhistorie, Dansk Overs. II. 225.

⁴ II. 15.

én Time flere Grupperinger, end han kunde forbruge i 10 Balletter.« Og han komponerede 1841 »*Napoli*«, der grundlagde hans Ry og blev hans fuldmodneste Arbejde¹.

Atter var der gydt Solskin over Andersens Digtning. Hans »Improvisator« blev læst og atter oplagt. Den offensige Stemme var vel saa temmelig tavs; men *Carl Bagger* leverede en frejdig og velment Anmeldelse af Ungdomsvennens Arbejde, og *F. C. Sibbern* skrev paa sin skønne, sympathetiske Vis et Lykønskningsbrev til Digteren, der maa have været ham ligesaa godt som 10 Aviskritikers Ros. Som sædvanlig virkede Anerkendelsen stimulerende paa hans Frembringelsesevne og i Løbet af de to følgende Aar (1836 og 37) udgav han to bindstærke Noveller: »O. T.« og »Kun en Spillemand«. Hvor forskellige ere dog ikke disse fra den Novelleliteratur, som ellers i *Trediverne* var i Kurs hos Københavnerne! Hvor forskellige fra *Fru Gyllenborgs* og *Carl Bernhards!* Hos disse ombølges man af Théduft og den sødlig krydrede Os fra Potpourrikrukken henne under Empirekonsollen. Hos disse føres Samtalen vedtægtsmæssig og bevæger sig om kongelige Skuespillerinder eller om en uventet Forlovelse. Damerne ere her lige saa stive som deres Halskraver, og deres Ansigters Bevægelighed ere afhængige af deres glatte Pandehaar og de ved Toiletpinden møjsomt tilvejebragte Krøller. Herrerne ere propre Kontormænd, der til Højtider gaa med Atlaskes Vest. — I Andersens Romaner færdes vi i vederkvægende Friluft. Snart er han paa de fynske Herregaarde (som Ingen kender bedre end han), snart ved Vesterhavet (hvis Kyst han maler med sin rask skitserende Pensel); snart er han i Lemvig, snart i Odense eller Svendborg. Forvilder han

¹ Mit Theaterliv I. 157.

sig en Gang ind i en københavnsk Selskabssal, skaaner han ikke de Tilstedeværende. Som naar han f. Eks. i »O. T.« viser os Vrangsiden af den sippede Pænhed og Hykleriet med den konventionelle Moral.

»O. T.« betegner et betydeligt Skridt fremad i *den episke Retning*, hans Produktion nu tager. Han holder ikke af »Hverdagshistorier«; han vil skrive »en Roman«: der skal ské Noget; Læseren skal sidde i Spænding. Og det lykkes ham, skønt »Romanen« er bygget paa Virkelighedens faste Grund. Subjektiv som han er, bliver han imidlertid ogsaa her selv Hovedpersonen; dog ikke som i »Improvisatoren«, hvor Helten nærmest er et poetisk begavet ung Menneske, hvis Bekendtskaber og Hændelser bruges som Drivkraften for de skiftende Naturnalerier og Folkelivsscener, der efterhaanden føres frem for vort Øje. »O. T.«s Interesse er først og fremmest knyttet til *Karaktérskildringerne* og den *Side af vor Digters Sjæleliv*, som hverken Selvbiografien eller Brevene lade træde synderligt frem. Af »O. T.« se vi, at Andersen besad *Geniets Stolthed*, at Følelsen af at være Proletarsøn i visse Øjeblikke trykkede ham, og at Oprindelsen fra Samfundets nederste Lag kastede Skygge ind i hans Liv. Aldrig har han paa Snobbers Manér dølgel sin Herkomst; men han bluedes dog undertiden ved den. — *Otto Tostrup*, der tidlig har følt og opført sig som den jyske Herremands Sønnesøn, faar pludselig hvisket i Øret, at han er født i *Odense Tugthus*. Hans ulykkelige, skyldfri Moder har mistet sin borgerlige Ære for Handler, hendes slyngelagtige Elsker har begaaet; og hans Forbrydelser, som hun tager paa sig, har til sidst bragt hende i Tugthuset, hvor hun efter 5 Maaneders Forløb bringer to Børn, en Pige og en Dreng, til Verden. Otto færdes som en 6aars uvorn lille Knægt mellem Fangerne; og én af disse, »tyske Heinrich«, en ond Karl, som paa Landstrygervis er tatoveret paa Skulder og Arm, opfordrer Drengen til at lade det Samme

ske med sig. Den lille Knægt synes, det er noget rask Noget, og piber ikke, da Krudtet brænder ham paa Skuldren. Men da han efter 10 Aars Forløb under sine forandrede Forhold træffer sammen med Heinrich og i Kaadhed forstyrrer dennes Gøglertunster, meddeler Heinrich ham under fire Øjne, at de to Bogstaver O. T. ikke betegne *hans* Navn, men *Odense Tugthus*. Nu er det forbi med den stolte Ynglings Livsmod. Det hjælper ikke, han skurer den tatoverede Skulder til Blods: Arrene viser bestandig Bogstaverne. Han bliver sky og tilbageholden ligeoverfor sin bedste Ven; han ræddes for at møde den *Søster*, der i Fødslen laa i samme Skød som han. Og da Heinrich for at presse Penge af ham og paa anden Maade udnytte ham udgiver en fæl, fynsk Bondetøs for hans Søster, volder det ham usigelige Kvaler. Thi samtidig med at han afskyr dette Udkud af hendes Køn, føler han dog stærkt sin Broderpligt ligeoverfor hende. — Men her have vi den Andersen, der, fra det Øjeblik han kunde skønne, med Gru betragtede hin »røde Bygning ved Odense Aa« og med nyfigen Rædsel lyttede til »Skotrokken« derinde og Fangernes vilde Viser¹. Hans tidligste Barndomserindring har associeret sig med Tanken om hans Herkomst, nu da hans Æresfølelse var vakt, og han stræbte efter Rang i Aandens Rige. At den Datter, Moderen før sit Ægteskab med hans Fader har født, har vakt hans Bekymring og Undseelse, fremgaar af hans Slagelse-Dagbog² og et Brev fra Moderen³. Hovedpersonen i »O. T.« staar klart og skarpt for Læsrens Fantasi. Men især ere Bipersonerne mesterligt tegnede. Saaledes den fynske *Kammerjunker*; *Sidsel*, Ottos foregivne *Søster*; *Familien i Lemvig*; Ottos ulykkelige *Moder*; fremfor

¹ Mit Livs Eventyr 4—5.

² Collin 84.

³ Breve til A. 15.

Alle dog den gamle *blinde Fiskerkone* fra Vesterhavskysten.
Her rivaliserer Andersen med Blicher.

Til den stædige og stoltte Otto Tostrup danner den unge Musiker i »*Kun en Spillemand*« en paafaldende Modsætning. Ogsaa i denne Skikkelse har Digteren skildret os en Side af sit Væsen; men her er han blød og veg. *Christian* i Romanen, en Skræddersøn fra Svendborg, har Spirer i sig til at blive Kunstner, men han lader sig skyde til Side og mangler Energi til at tage sig sammen: han ender som en sølle Landsbymusikanter. Egenlig skulde Romanen ikke være nævnet efter ham, men efter den smukke Jødinde *Naomi*, hvis kække Egoisme og dæmoniske Fantasi river hende ind i Verdenslivets brogede Tummel¹. Ved Siden af denne Kvindeskikkelse tager hendes Tilbeder, *Christian*, Spillemanden, sig ud som et uheldigt Skrog. Ogsaa bortledes Interessen for ham ved den forvovne Smugler og brødebevidste Voldsmænd, *Nordmanden i Hulgaden*, der lader »Gudsønnen« lytte til hans vilde Strøg paa Violinen, naar han spiller: »hvordan Døden danser!« — Ligeledes er den elegante Kunstrytter og raa Artist, den mørkøjede *Ladislaus*, som *Naomi* lader sig bortføre af, langt mere fremtrædende end han, der skal være Bogens Hovedperson. Hine Tres Skæbne er det egenlig, der gør Fortællingen interessant og giver den en mærkelig Lighed med den samtidige franske Romantiks Fostre, hvoraf der i vor Literatur fra Trediverne næppe findes Spor. — Men ogsaa i »*Kun en Spillemand*« veksle friske danske Naturbilleder med ægte

¹ At Sofie, Ottos Tilbedte, i »O. T.« er *Riborg Voigt*, og den *Landjunker*, som blev Ottos lykkelige Medbejler, er *Forstmanden*, hun foretrak for Andersen — er saa iøjnespringende, at det ingen Paavisning behøver. Derimod har jeg ikke kunnet opdage noget Forbillede til *Naomi*. At A. som fattig Skolediscipel i Slagelse kom i et rigt jødisk Hus, er tidligere bemærket. Men Dotrene her har jeg i sin Tid kendt saa meget til, at jeg tør forsikre: i dem var ingen Naomi skjult.

nationale Skikkelser, fremfor alle den brave fynske Skipper *Peter Wik*, en af de Typer paa dansk Sømandsejendommelighed, som i de senere Aar ere helt forsvundne, og som derfor giver denne Personskildring en sær historisk Værdi.

»O. T.« staar vel nok højest mellem Andersens første tre Romaner. Ikke desto mindre var det »Kun en Spillemand«, der i Udlændinget forøgede hans Forfatteranseelse. *Dr. Rudelbach*, der den Gang var Biskop i Glaucha, læste den med største Interesse og skrev en Artikkel om dens Forfatter til »Brockhaus' Conversationsleksikon«, der absolut maatte tjene denne til Anbefaling i Tysklands lærde Verden. *Frederikke Bremer*, Sverigs Fru Gyllembourg, var efter Læsningen af »Kun en Spillemand« meget betaget af den. I Danmark blev Andersens Romaner baade læste og købte; men selv sad han i Savn, der ikke var langt fra Nød. Hans Forlægger undskyldte sig med Landets »lille Publikum« og gav ham næppe 9 Kroner for Arket af »Improvisatoren«. I Tyskland og England fik hans Oversætttere naturligvis det Tredobbelte. Andersens Fordringer til Livet vare sikkert (i Forhold til andre Digteres) mer end beskedne; men leve maatte han. Han ansøgte da om en ledigbleven Assistentpost ved kgl. Bibliothek; en Post, han, paa Grund af sin Ordenssans, Punktlighed og Kærlighed til Literaturen, særlig skulde synes at være skikket til. Men da *Molbech* var 1ste Bibliotheksskretær, kan man vide, hvad Udfald hans Ansøgning fik, skønt den var ledsaget af de bedste Anbefalinger. — Han søgte da Indtægter paa andet Hold: han vilde udgive »en Folkekalender« i Lighed med Gubitz' tyske. Et saadant Foretagende laa utvivlsomt for hans Talent og maatte blive ret lukrativt for vedkommende Forlægger. Men »Trykkefrihedsselskabet«, til hvilket han med god Takt henvendte sig, afviste det. — Da besluttede han sig til at indsende en Ansøgning til Kongen om aarlig Forfatterunderstøttelse. Han gjorde heri opmærksom paa den Aner-

kendelse, han havde vundet i Udlændet; han viste, hvor slappende den stadige Ængstelse for Udkommet maatte virke paa hans Produktionsevne, og hvorledes han maatte fornedre sin Kunst ved ikke at afpasse sit Arbejdes Størrelse efter Emmets og dets Udførelsес Fordringer, men efter Arkenes Antal. Den ædle Holstener, *Grev Conrad Rantzau-Breitenburg*, skulde gøre sit Navn fortjent af vor Literatur ved varnit at anbefale denne Ansøgning til Frederik VI. Ved kgl. Resolution af 26. Maj 1838 bevilgedes Andersen et Annumum paa 800 Kr. Heri afkortedes dog $8\frac{1}{4}$ pCt. til »Enkekassen« og 4 pCt. til »Tugthuset«. Dog, vor Digter var glad og taknemlig. Nu behøvede han ikke mere at ty til den Hjælp, der efter den ældre Eddas Udsagn »gør Mands Hjerte blodigt«, og han behøvede ikke at skrive for Brødets Skyld.

Atter vender den theaterkære Digter sit Blik mod Scenen. En lystig Farce, der i Sæsonen før Jul 1839 navnlig ved *Foersoms* originale Komik holdt Publikum i Latter fra Begyndelsen til Enden, gav Andersen Mod paa at vove sig til noget Større. Man havde atter og atter bebrejdet ham, at han manglede Taalmod og Skønsomhed til at udarbejde sit Emnes Form. Nu vilde han vise, at han besad begge Dele. Et Stof, han hentede fra en nu glemt fransk Novelle, syntes ham skikket til dramatisk Behandling, og han lagde sig i Selen for at udarbejde det. Frugten af hans Flid blev »*Mulatten*«, et romantisk Drama i lyrisk Form. Det opførtes den 3dje Februar 1840 paa det kgl. Theater; men før dette kunde ske, maatte det gennemgaa en Skærslid hos de bestaltede Avtoriteter, som nær havde bevirket, at det aldrig var kommet frem. Molbechs Censur er saa uanständig, at jeg vil forskaaane Læseren for dens Lydende¹. Men ogsaa Heibergs Dom var ubillig og uretfærdig. Man kan bl. A. slutte det fra Udtalelser af hans Nærmeste. Hans

¹ Collin, 305—8.

Moder lader i en af sine Noveller hele sin æsthetiske Ringeagt gaa ud over en ung Mand, der er meget optaget af »Mullatten«; og da Heibergs Frue i sine Memoirer kommer til Omtalen af dette Stykke og dets Opførelse, slaar hun en ret tosset Latter op. At hun alligevel udførte sin Rolle i hint Stykke tilfredsstillende, er hendes Geni til Ros; men at hendes æsthetiske Forstand var et blot og bart Ekko af hendes Mands, det geraader hende til liden Ære. Thi vel er det muligt, at Andersens Stykke har sine dramatiske Mangler; men dets lyriske Skønheder overstraale disse, og det besidder en scenisk Effekt, som ingenlunde er uægte. Romancen om *Negerkongens Datter* vil altid høre til vor rige Lyriks skønneste Frembringelser; selv om man spører Motivet til den i *Freiligraths »der Mohrenkönig«*:

›Nøgen, uden Guld og Brillanter,
kun om Skuldrer Skindet af en Panter,
kommer hjem fra Jagt paa Elefanter
Negersyrsten — sé, fra alle Kanter
strømmer Folket til med Skrig og Sang.

›Fetisch-Præsten højtidsfuld og stille
bringer ham hans førstefødte Lille,
Øjet flammer, Smil om Læben spille,
næppe kan han sig fra Gaven skille.
Trommen blander sig ned Tubens Klang.

›Kongens Datter, hvilken jordisk Lykke!
Purpurshavl skal hendes Skulder smykke,
Strudsjer i en Krans om Panden skygge;
kun en Helt, en kongelig, tør trykke
Palmedalens Perle til sit Bryst!

›Afrika sin Afrodite ejer;
Svanen søger did, der hvor hun plejer
sig at bade, og den dybt sig nejer,
Nattens Farve vandt jo Skønheds Sejr;
Ørknens Helt hun kaarer til sin Mand. —

»Svanen søger — Ak! hun er forsvundet.
 Blod og Taarer er ved Stranden rundet,
 Slaveskibet har Passaten vundet,
 Vej er til den nye Verden fundet.
 Sorte Pige, glem Dit Fædreland.

»Her i Sukkermøllen skal Du bygge,
 Purpur vil endnu din Skulder smykke,
 Piske slag vil Purpurbræmmen trykke.
 Arbejd flittig — dog Du gør vist Lykke!
 Købmandssønnen kneb Dig i din Kind.

»Lad i Afrika kun Mindet runge;
 Kongen og hans Datter der de sjunge,
 medens paa hans Grav med Fødder tunge
 Elefanten trumper med sin Unge —
 Kongens Datter selv er Trællekvind« —

Romantik, vil man sige! Nu vel, hvad er de farverige Billeder i Victor Hugos »les Orientales« eller den episke Ophøjethed i Thomas Moores »Lalla Rookh« Andet? Vilde vi derfor undvære dem? — Vox populi behøver ingenlunde altid at være Apollos Stemme; men her var den det. Med Rette følte Publikum sig henreven, ved at se Menneskeadel sejre over en Brutalitet, som kun kunde finde Sted, hvor utaalelige Racerettigheder dominere. Med Rette beundrede man *Fru Nielsens* fine Spil, der gjorde Kreolerindens Overgang fra tropisk Indolens til flammende Elskov forstaaelig, og *Vilhelm Holsts* noble Fremstilling af Mulatten *Horatio*. Holst gik med fuld Sympathi op i sin Rolle, og Sceneriet var ham ikke fremmed: han synes selv som ung Sømand at have gæstet *Vestindien*¹.

Forøvrigt er det interessant at se vor Digter her ligesom i »Kun en Spillemand« være paavirket af den franske Romantiks højre Fløjmand. Skildringen af Horatio har saa godt som Intet at gøre med Mérimées ubarmhjertige Real-

¹ Se Digtet til A. i »Mit Livs Eventyr«, 223—24.

isme i Fremstillingen af »Tamango«. Derimod minder den stærkt om Victor Hugos ædle *Bug-Jargal* i Novellen af samme Navn. Ligesom Bug-Jargal har sin Kontrast i den hævnlystne Dverg *Habibrah*, saaledes har Horatio sin Mod-sætning i den vilde »Hævner« *Paléme*¹. — Men Energien i Andersens Skildring af »Mulatten« har atter her som i »O. T.« en subjektiv Baggrund. Horatios stolte Ord til den hovmodige Plantageherre, der forekaster ham hans lave Herkomst:

•Det er et Gode og vil altid blive,
at fødes i en Slægt, som kan os give,
blot ved sit Navn, paa Vuggen Hædersbaand.
Vort sande Værd dog kaldes først til Live
i Kampen under hin usete Haand,
der mægter Alt at tage, Alt at give! —
Vi selv kun kan vort Adels-Brev os skrive,
og stemple det ved Hjerte og ved Aund.
Bag Armods Dragt tit Kongehjertet banker,
mens Herskeren sik ikkun Trællens Tanker! —

disse Ord er Digterens egen Selvbekendelse. —

Skønt Andersen var bleven ubillig behandlet af Theatrets æsthetiske Konsulenter, skønt man yderligere havde chikaneret ham ved at udstyre hans Stykke, der krævede prægtfulde Dekorationer, med forslidte Kulisser, og skønt uvillige Bladannmeldere vilde gøre ham det til literær Brøde, at han havde laant sit Sujet fra Novellen »les épaves«, glemmende at Oehlenschläger Episode for Episode havde fulgt 1001 Nats Eventyr, da han digtede sin mageløse »Aladdin«² — saa vakte dog »Mulatten« et stormende Bifald. Tidsfor-

¹ A. skriver i Fru Hugos Stambog om *Victor*:

»Jeg elsker ham, han er mig stor og kær:
hans Musa kender jeg paa Blik og Tale,
hans som min egen er mit Hjerte nær.«

² Smldgn. Dr. Østrups Oversættelse i »Arab. Event. og Sange, 1889.

holdene havde været Digteren gunstige: fra d. 2 Dchr. 1839 til 3 Febr. 1840 havde den kgl. Skueplads været lukket i Anledning af Frederik VIIs Død. Det theaterelskende København var da fortræffelig disponeret til at høre og se. Ogsaa den ny Konge havde, da Digteren privat oplæste det for ham og den elskværdige Dronning, skænket det sit Bisald. Det var da næsten en Selvfølge, at Andersen tilegnede *Kristian VII* det, der, som bekendt, ikke manglede Kunstsans. — 5 af »Mulatten«'s 11 Opsørelser i Sæsonens sidste Halvdel havde givet udsolgt Hus; de øvrige vare usædvanlig godt besøgte¹. Andersens Stjerne som dramatisk Digter syntes at være i Opgang, og skønt andet literært Arbejde ogsaa paa denne Tid maa have krævet hans Opmærksomhed, udgav han dog i Aaret 1840 et nyt Skuespil, »Maurerpigen«, en Tragedie. Dog, her var han afgjort uheldig. Den dramatiske Handling klikker aldeles for ham. Karakterernes Omrids flyde (med Undtagelse af Hovedpersonens) ud i Almindelighedens Graa, og det Hele opløser sig i en Række halvt balletmæssige Situationer. Og dog vilde Stykket uden Twivl have »gjort sig«, hvis *Fru Heiberg* havde villet overtage Hovedrollen. For hendes halvt orientalske Temperament laa den, blot for hende var den skrevet; hun alene vilde have kunnet bære Stykket over Scenen. Men uagtet Digteren med Heftighed beklagede sig for hende, var dog Primadonnaen ikke til at bevæge og afviste med fornem Kulde hans ret rimelige Paastand om, at hun saa hans Stykke gennem sin Mands Briller². Nu maatte *Fru Holst* spille »Rafaella«, med hvilken hendes nordiske Kølighed og den Diktion, hun havde indøvet i den Oehlenschlägerske Tragedie, kun var lidet konform. Andersen forudsaa da ogsaa sit Stykkes Skæbne:

¹ Overskou V, 405.

² Se hendes Memoirer I, 425 (Dette Værk bør læses med Mistanke og Kritik).

og for ikke at være nærværende ved dets Fald, ilede han til Udlandet.

At vor Digter kun omtaltes med Smil, Skuldertræk eller vel endog haanlig Malice ved det æsthetiske Hof paa Christianshavn, derom turde den Kendsgerning vidne, at Heiberg i »*En Sjæl efter Døden*« (1841) ikke kan bare sig for at apostrofere Andersen og (vel ikke uden lidt Misundelse) hentyde til den smukke Ovation, der i *April 1840* var bragt ham af *lundensiske Studenter*; Noget, der dog paa ingen Maade kunde somme sig i et Digt, som trods sin satiriske Form prætenderede at forhandle de dybeste Livsspørgsmaal:

**Mefisto*: »Alt længe skinner hans Berømmelses Maane
over hele det store Kongerige Skaane;
og i Tyskland nyder han alt en Hæder,
som nedenfor Hundsrück mon begynde
og ender ovenfor Svinemünde;
i Constantinopel han snart vil trykke
midt i Serailet et Mesterstykke.
Da staar han i Literaturens Hegn
som det orientalske Spørgsmaalstegn;
og mens Stor-Ennuken hans Isse kroner
og dybt af Inferørerne knæles,
læser han »Mulatten« for Sultans Koner
og »Maurerpigen« for dem, der skal kvæles.«

Sjælen: »Jeg ser, man kender ham her¹, og hvordan
man end bedømmer den sjeldne Mand,
det alt vil glæde ham kendt at være.«

Dog, dette hører jo til den mere bekendte Persiflage, Andersen var udsat for fra sine samtidige Digterbrødres Side. Mindre bekendt og omtalt er et andet, langt bitrere og ret voldsomt Angreb, der saa at sige blev rettet mod ham bag fra eller (i hvert Tilfælde) fra en Kant, han næppe kunde vente det. Men dette fortjener en nærmere Omtale.

¹ det vil sige: i Filisteriets Helvede.

Læseren erindrer, hvorledes *Hauch* havde polemiseret mod Andersen samtidig med, at han var dragen til Felts mod Heiberg¹. At der blandede sig noget Menneskeligt heri, bør tilgives ham. Heiberg, der den Gang protegerede Andersen, havde med velvillig Finhed anmeldt dennes »Fodrejse«. »Fodrejsen« optog da Læseverdenens Interesse, medens Hauchs som Kunstmærke langt betydeligere »Tiberius« ikke fandt den Opmærksomhed, den fortjente. Hauch skriver til Hjort²: »det er en sand Ulykke, naar slige geni-løse Esterligninger vække en *saa* stor Interesse. Det er som at sælge Drømme fra Bistrup for Geniets ægte Frem-bringelser Dette Værk har jo fundet en Deltagelse, som det bedste ofte maa savne« o. s. v. — Imidlertid var der gaaet Aar. Andersen havde i 1830 udgivet en Digt-samling, der lovede Noget: det heri optagne Digt, »Det døende Barn« havde fundet dyb Sympathi hos Hauch; ogsaa »Improvisatoren« af 1835 havde vundet hans Bifald. Esterhaauden havde de faaet fælles Modstandere i Heiberg og hans Elever, og en fælles Fjende i den bornerede og bidske Molbech³; og endelig havde Hauch rakt Andersen anerkendende og forsonende Haanden. Denne havde under Besøgene i Sorø hos Ingemann ogsaa hilst paa Hauch og hans Familie og var blevet vel modtagen i hans Hus. Den venskabeligste Brevveksling udviklede sig nu imellem dem. Hauch betrode Andersen sine Digterbekymringer, omtalte hans Arbejder tit med stor Anerkendelse; og skal man slutte fra Epitheta i Tiltale og Brevenes Underskrift, saa synes man at have skellig Grund til den Antagelse, at Hauch ogsaa satte personlig Pris paa vor Digter. — Andersen, der jo altid var inderlig glad, naar han kunde for-

¹ Sé S. 48 i det Foregaaende.

² Sé P. Hjorts Udv. af Breve I, 215.

³ M. havde i Arrigskab begaægt den Gemenhed at haane Hauchs legemlige Invaliditet.

vandle en Modstander og Uven til sin Ven, gengældte disse hjertelige Bevidnelser med oprigtig Imødekommenhed. — Imidlertid har Hauch ikke været ganske loyal i dette Forhold. Der er næppe Tvivl om, at der paa Bundens af hans Sjæl har ligget en Animositet mod Andersen, som han har søgt at skjule for sig selv; men som i Virkeligheden skrev sig fra, at den Ene var Patricier, den Anden Plebejer. Der har været Noget i disse to Digeres Naturel, som kontrasterede. Hauch havde ikke blot faaet et adeligt Navn i Arv, han havde ogsaa tilforn vist sig i sin Opträden som en Adelsmand. Med stolt Resignation havde han taalt Tilsidesættelse i Literaturen, og aldrig havde han søgt Protektion for sine Værker¹. Andersen var vel for naiv og ren til at hjælpe sig frem med smaa Fif eller Bagtrappesupplikationer; men han var dog altid bestræbt paa at vinde Venner for sin Muse. Og havde han først fundet saadanne, kunde man være vis paa, at han indslandt sig i Tide som Utide for at læse et eller andet Nyt op, han havde skrevet, og saaledes æske Bifald for, hvad først skulde udgives. Men en slig Paaträengenhed har Hauch anset som uværdig for en Kunstner. For ham var Digerens Kald helligt: det skulde først og fremmest ikke udøves til Menneskenes Behag, men hans Tanker skulde lyse for Jordbeboeren som Aflangs af himmelske Idealer.

Imidlertid synes det kordiale Forhold mellem Hauch og Andersen at være konstant. Den Første forsikrer gentagende den Sidste, at han og Familie længes efter hans Besøg, og at hans lille Søn William er begærlig efter at høre ham fortælle Eventyr etc. Det lader til, at Andersen med Glæde har efterkommet Hauchs Opfordring under sine Ophold i Sorø; og, som han altid gjorde, naar han var mellem Mennesker, han trode, mente ham det godt, givel sig aldeles hen i Tale som i Adfærd og i al Troskyldighed

¹ Se »Digerbekendelse« i »Digte« 1842.

lagt sine Svagheder blot. — I 1843 havde Hauch en ny Roman under Udarbejdelse, som Andersen gentagende erklaerer¹, han glæder sig særdeles til. Men samtidig med at Hauch sender Andersen et Brev, der begynder med »Kæreste« og ender med »venskabeligt og hengivnest«, udtaler han for Skuespillerinden *Fru Nielsen* sin Frygt for, at Andersen vil tage ham denne Roman meget ilde op². Denne Anelse var fuldt grundet; thi aldrig er der givet et Billede af Andersen med mere hæslig Lighed; aldrig er han blevet revset blodigere end her. — I »Slottet ved Rhinen« fremstilles han som *Digteren Eginhard*. Paa en Rhinrejse er Eginhard sterk optaget af at spejde efter alle Lokaliteter og opspore alle Rhinsagn. Han lytter til Haandværkssven des Disput og iles bort for at optegne deres Ord og humoristiske Bemærkninger i sin Lommebog. Han præsenterer sig for en ung Mand, »fordi han har erfaret, at hans Digte har haft den Lykke at behage ham«. Han protegeres af en filosofisk Blaastrømpe, hvis Tale bevæger sig i litter Kunstudtryk, vistnok et Pragteksemplar af Datidens »lærde Damer«. »Uagtet« siger Eginhard til Dr. W., (Dr. Hauchs Talerør) »jeg allerede har forsøgt mig i saa mange Retninger, saa ere mine Venner dog endnu ikke ganske enige med Hensyn til den Art af Poesi, hvortil jeg især er kaldet; saaledes talte jeg i Gaar med en Dame, der paa stod, at jeg havde mest Talent for Naturskildringer, nu siger Frk. E. lige det Modsatte. Andre raade mig til at skrive Komedier; Andre igen sige, at Tragedien og den højere Pathos er mit egenlige Kald — hvilke af disse Veje skal jeg nu vælge?« »Enhver bør vælge den Vej, hvortil hans inderste og bedste Natur driver ham, uden at agte stort paa den forvirrede Larm, der klinger om ham,« svarer Dr. W. »Ja det er let nok sagt« svarer Eginhard, idet

¹ Breve fra A., II 91 og 104.

² Efter troværdig Mands Meddelelse. Han kom meget i Fru N.s Hus.

han betragter Dr. W. med et usikkert Blik. — Tidligere er Eginhards fejge Ængstelse for ved mindste Lejlighed at komme i Livsfare berørt, og Dr. W. bemærker da: »For at blive en stor Mand, maa man dog i det Mindste først være en Mand!« Eginhard afficeres af disse Ord og bliver ret alvorlig, men genvinder snart sin Munterhed ved at fortælle, at han har set en af sine Bøger ligge i et aabent Vindu. »Jeg var gerne«, siger han, »gaaet ind for at gøre Ejerindens Bekendtskab; men Tiden tillod det aldeles ikke.« »Og dog var De gaaet derind og havde glemt haade Tide og Afrejse, hvis ikke jeg med Magt havde holdt Dem tilbage« siger en af hans Ledsagere. — Med usympathetisk Kritik skildres Eginhards Lyst til at fortælle Børn Eventyr. — En Hovedperson i »Slottet ved Rhinen«, en ung Mand, Arthur¹ kan næppe skjule sit Mishag ved Eginhards »uafladelige Selvbeskuelse i Forsængelighedens Spejl«. Eginhard er henrykt over et Brev fra »en amerikansk Forfatter«². Han har faaet sit Portræt tilsendt fra Berlin, hvor det nylig er stukket i Kobber. »Vil De se det?« spørger han Arthur. »Dette Portræt ligner paa en smuk Maade«, svarer denne. »Jeg haaber snart at kunne vise Dem et, der er langt smukkere. Det er malet af en ung, særdeles talentfuld Kunstner, for hvem jeg ostere har siddet, og som derved haaber at sikre sig et Navn i Publikum. Desuden skal jeg ogsaa snart stikkes i Kobber i Dresden, hvor man ønsker mit Portræt i en Nytaarsgave. Endelig har jeg Haab om, at den berømte R(auch) i Berlin vil modellere min Buste«. Eginhard bemærker ikke Arthurs Mishag. »Tvært imod havde han nu paa sin Vis et lykkeligt Øjeblik; og han befandt sig netop i den Stemning, hvori Sam-

¹ Den senere Provst Dr. theolog. Jens Paludan-Müller; den Gang Adjunkt i Sorø.

² Jeg har selv set det Eksemplar, Ch. Dickens sendte A. af sin »the battle of life« med Tilskriften »from his admirer«.

talen let gaar over til Monolog, fordi den Talende ikke begærer nogen Udveksling af Tanker, men kun en stum og beundrende Tillører». »Jeg har«, vedblev Eginhard, »haft megen Fornøjelse af mit Ophold i Ems. Jeg sandt mange Yndere der af min Musa. Man flokkedes om mig, naar jeg viste mig paa Promienaden. Især sandt jeg en meget smigrende Modtagelse hos en Dame af allerhøjeste Stand, en Prinsesse af T., der endog er i Slægt med det østerigske Kejserhus«. — Eginhard kan ikke glemme Nogens Uartighed. Slicht virker i lang Tid paa hans Nervesystem. Alle de Fornærmelser og Krenkelser, han i sit Liv har gennemgaet, stille sig da paany for hans Øje; han genoplever dem og græder bitre Taarer derover. Dette veksler saa med Overspænding, og han synes da, at han maa foretage sig noget Overordenligt, hvorved hele Verdens Øjne kan heste sig paa ham. Arthur siger til ham: »Det er en grænseløs Higen efter Beundring, der leder Dem vild. Deres Sjæl svimler paa Indbildungens Tinder og styrter sig derpaa pludselig ned i den dybeste Afgrund«. »Ja«, svarer Eginhard, »Ros higer jeg efter, berømt, beundret maa jeg blive. Det er den eneste Glæde, der kan være mig beskaaren. Thi plukker jeg Lavrbær, maa de dyrt betales: én som og forladt er jeg, har hverken Elskerinde, Hustru eller Børn. Jeg har intet fast Opholdssted, ikke en Gang noget ret Fædreland; thi jeg er født i et lille Fyrstendømme, som jeg allerede forlod som Dreng, og hvor Ingen bryder sig om mig«. — Eginhard opklistrer alle berømmende Recensioner i en sirlig, sasiansindbunden Bog; ja han foragter ikke en Gang Boghandlerreklamer; han foragter Intel, naar det blot indeholder hans Ros. Han viser Dr. W. en Lavrbærkrans, han har modtaget, og beklager, at han ikke kan vække hans Sympathi: den Ros, han modtager, er ham blot en Spore til ny Straaben. Han har gennemrejst baade Sverig, Tyskland, Frankrig og Ita-

lien blot for at berige sine poetiske Hefter. »Det kan Alt-sammen ikke nytte Eder Noget! I skulde blot slagte Eders Paafugl, Forfængeligheden, der saa tit har blandet sit hæs-lige Skrig med Eders bedste Sange. »Hvad har I da imod, at jeg stræber efter et berømt Navn?« »Aa! man kan godt hjælpe sig gennem Livet uden at faa sit Navn indbalsameret for kommende Slægter.« »Og dog«, raabte Eginhard, »skal jeg til Trods for Dem og alle mine Mis-undere naa denne Berømmelse. Man skal læse min Digt-ning under Palmen og Platanen, naar mine Forfølgeres Afskom er forsvundet fra Jorden!« — — Det Hele ender nu med, at Eginhards Fjender og maliciøse Recensenter sigte ham ikke alene for Plagiat af ældre Digtere, men gennemgaa hans Skrifter og paavise en Masse Skødesløsheder baade m. H. t. almindelig Logik og Kundskabsdannelse; erklære, at hans Skrifter ere idøløse og blotte Kom-pilationer af, hvad han selv har oplevet; at han har opta-get de karakteristiske Træk, som han i Selskaber er gaaet paa Lur efter, aldeles raa og usorarbejdede i sine Roma-nner og Digte. De latterligste Historier om hans forfænge-lige Færd komme i Omløb. Nu skyde Alle til den hældende Vogn, og Hobens Beundring forvandler sig til For-agt og Spot. Denne Lykkens bitre Omveksling kan Egin-hard ikke taale. Da han en Gang i en Kunsthanders Vindu ser sig udstillet i et mægtigt Karikaturbillede, sterkt illu-mineret, hvor han ses i uhyre Rejsestøvler at forfolge den flygtende Musa, der dog ikke vil lade sig fange, og det, skønt han i den ene Haand holder et Dagblad, hvori med store Bogstaver staar skrevet: »*Eginhard, klassisk Digter*« — saa forvirres hans Hjerne. Hvad han en Gang har spaat om sig selv: at et jublende Folk skulde trække hans Vogn, gaar nu paa saadan Vis i Opsyldelse, at en hujende, brølende Pøbelhob faar ham anbragt paa en Fjælevogn og trækker ham til Galehuset for Uhelbredelige.

Her har man da 20 Sandheder om Andersen, alle fremsatte med lige ondt Sind. De graverende Insinuationer, som er dem iblandede, har jeg ikke gidet citere. Men den sidste »Apotheose«, der er tegnet med tindrende Skadefryd, har jeg ment at burde ansøre, skønt den sandelig ikke ge-
raader Hauch til Ære. — Imidlertid — hvad skal man sige! — Digterne har man jo med Grund fra gamle Dage maattet indrømme adskillig Licents. Hauchs ulmende Antipathi mod Andersen er sandsynligvis ved den arbejdende Fantasis Pust brudt frem i lys Lue. Man faar da tilgive Hauch hans Værk. — Men hvad man kan tilgive *Digteren* — det Efterspil, som dernæst fulgte, er i hvert Tilfælde *Manden* uværdigt.

Andersen læste ikke straks »Slottet ved Rhinen«. Men Mange læste den. I Theatret og Selskabssalen, i Stuen og paa Gaden kom Folk og spurgte ham: hvad har De dog gjort Hauch, siden han har været saa slem imod Dem i sin ny Bog? Andersen synes ikke at have taget stor Notits af disse Bemærkninger. Han følte sig saa tryg ved Hauchs Venskab og mente, der maatte foreligge en Misforstaaelse. Men da endogsaa Bladet »den Frisindede« nævnte ham som den, der havde staaet Model for Hauchs Tegning af »Eginhard«, saa læste han den. Han maatte studse! »Jo«, skriver han til Ingemann,¹ »man har haft Ret i at sige: »»Det er Andersen!«« Her ere alle mine Svagheder samlede! Jeg vil tro og haabe, at jeg har gennemgaaet denne Periode; men Alt, hvad denne Poet siger og gør, kunde jeg have sagt og gjort. Jeg følte mig uhyggelig greben af dette grelle Billede, der viste mig i min Elendighed.« — Hvad var der nu at gøre for Hauch? Naturligvis at tage Konsekvenserne af sin Handling. Men nej! Da han hører, at Andersen føler sig brøstholden ved denne Karikatur af sin Personlighed, erklærer han, at han *aldrig*

¹ Breve fra A. II, 122.

ved denne har tænkt paa Andersen, selv om et eller andet Karaktertræk af ham skulde være løbet ind med i Skildringen af »Eginhard«. Og som et Bevis paa sit loyale Sindelag ligeoverfor vor Digter, skriver han en hel lang Artikkel om ham i »Dansk Ugeskrift«¹, der indeholder den største Anerkendelse af hans Geni og slutter med den Erklæring, at det »ingen Sinde har været hans Hensigt at levere nogen personlig Satire over Andersen eller rette et Angreb paa ham i »Slottet ved Rhinen«. — Hvad skal man sige til en saadan Forsikring, naar det er vitterligt, at Hauch har ladet Eginhard bruge Ord og Udtalelser, som Andersen havde ladet falde i venlige Breve til Hauch og i hans eget Hus?! — Imidlertid var Andersen hjertelig glad over et Privatbrev, han havde modtaget fra Hauch², og mente, at han havde faaet fuld Satisfaktion ved hin Artikkel med dens Erklæring. I Selvbiografiens Kap. 7 omtaler han Hauch som en af »de ædleste Naturer«, han kender. Selv da P. Hjort i 1867 udgiver sit Brevudvalg, hvor Hauch i Anledning af »Fodrejsen«'s Succés omtaler Andersen som en Trællesjæl, »der trænger sig ind i alle Familier, slikker alle Menneskers Spyt og er lige saa ledeløs og uden Holdning i sin Person som i sine Digte«, saa føler dog Andersen ingen Vrede ved dette 38 Aar gamle Udbrud af Harme. Det er jo nu Altsammen glemt og tilgivet. Andersen vil ikke slippe Hauch; han vil beholde sin Tillid til ham: Hauch er et højtbegavet, »storhjertet« Menneske. Naar man mindes, at Andersen godt kunde bevare Nag (f. Eks. hele sit Liv igennem til *J. P. Mynster*, fordi denne med kold Alvor havde formonet ham til at skønne paa, at man lod ham faa fri Undervisning i Slagelse Latinskole i Aaret 1822), naar man mindes dette, siger jeg, saa synes mig denne Hengivenhed for den ældre Digter rørende.

¹ udg. af J. F. Schouw VIII, S. 261—276.

² Breve t. A., Nr. 103.

Holder man virkelig af et Menneske, saa giver man sig selv tit Uret, hvor man i Grunden havde Ret. Det gik aabenbart Andersen i Forholdet til Hauch som i Forholdet til *Oehlenschläger*. Oehlenschläger kunde ogsaa vise sig kølig lige-overfor Andersen og kritisere ham uforbeholdent; alligevel hang denne ved ham. Andersen maa have haft en ubevist Følelse af, at han kun hørte hjemme i *de danske Romantikers Gruppe*; her fandt han sin aandelige Fader, her det Brødrelag, han ikke vilde udelukkes fra. —

Det maa være Forf. af dette Skrift tilladt at udtale, at han kun ugerne har stillet en Digter, som ogsaa han har højagtet, i Belysning af hans Svagheder. Opdagelsen af disse har været ham en smertelig Oplevelse; men Historien kræver sin Ret. — Men kan jeg ikke udslette denne Plet paa Hauchs ridderlige Skjold, vil jeg dog søge at forflygtige den. Jeg har da spurgt mig selv: Skulde Hauch ikke have udarbejdet hin Romansfigur efter sin Kones lønlige Tilskyndelse? — At Fru Hauch ikke er uden Delagtighed i enkelte af hendes Mands Arbejder, har jeg fra hendes egen Mund. At hun ikke sjældent har givet sin Mand Anvisning paa Personer, der varer brugelige i hans Romaner, paastod i sin Tid en nu afdød Hædersmand, der var meget velset i Hauchs soranske Hjem¹. Under de tvende Besøg, jeg aflagde hos Hauchs Enke, udtalte hun sig stærkt om visse Digtres Forstængelighed, navnlig Andersens. Nu er det mærkeligt, at Hauchs Omslag i Opfattelsen af denne saa pludselig finder Sted efter Besøget i hans Kollega, Ingemanns Hus, hvor han af ham og Hustru maa høre Bebrejdelser i Anledning af hin Romansfigur; thi ogsaa disse, Andersens gamle, trofaste Venner, fandt med Beklagelse ham kontrafejeret i »Eginhard«. Da Omgivelserne blev andre, blev ogsaa Hauchs Sind mod Andersen

¹ Den fine Theolog og etskværdige Præst Jens Paludan-Müller.

ændret¹. Fru Hauch var ublid i sine Domme og mere hensynsløs i sine Udtalelser, end det er klædeligt for en Kvinde. Om *hun* just havde Ret til at dømme saa strengt om Andre, turde være et aabent Spørgsmaal. Men at hennes Mand i hende saa et af de mest sanddru Mennesker, er vist: han har sikkert ofte lyttet til sin begavede Hustrus skarpe Bedømmelse af Næstens Handlinger. — Alt dette er ikke sagt til Hauchs Forsvar, men til hans Undskyldning; thi at Andersen har været hans Fortegning, da han skildrede »Eginhard«, er utvivlsomt; og naar han benægter det, er han ikke i Overensstemmelse med Sandheden.

Men til Held for Andersen: Blev Lusten ham for kvalm eller Brødet i hans Fædreland ham for bittert, saa kunde han rejse bort. Og det gjorde han. Ingen dansk Digter har rejst saa meget som Andersen. *Oehlenschläger* var for magelig. *Christian Winther* vilde hellere opholde sig i Studiestrædes slette Luft, end rejse til Rom. *Hertz*, som var sammen med Andersen i Italien 1834, føler sig i Modsætning til sin Rejsefælle lykkelig ved at være kommen hjem; og da han paa en stille, varm Sommerdag ude paa Strandvejen ser en surrende Bi kredse om en gammel støvet Burre, undfanger han et af sine smukkeste Digte: »Kærligheds Veje«. For *H. P. Holst* var Syden vel »rig og dejlig som en yppig og ung Elskerinde«; men derfor kunde han umulig glemme sin Moder, »Danmark«. Og hænder det, at en dansk Digter i længere Tid tager Ophold i fremmed Stad, som *Bödtcher* og *Heiberg* henholdsvis i Rom og Paris, saa skrive de som den Første et Par vakre Digte herom, eller som den Sidste slet Intet, men nyde for Resten i

¹ Se det anf. Brev.

fulde Drag, hvad de fremmede Forhold tilbyde eller til-lade¹. Komme de saa hjem, slaa de sig for Livstid ned i Sværtegade eller paa Christianshavn; og for Resten ere de henrykte over og nøjede med Dyrehaven og Øresund. Andersen maatte baade doje Skoser og Stikpiller af Heiberg, fordi han ikke var tilstrækkelig henrykt over »vort eget Sund« og kunde glemme det for »de skønne Dardaneller«. Dette var nu en ligefrem Usandhed: Andersen havde aldrig prist Dardanellerne, tværtimod; men Heiberg skulde i sit »maleriske Atlas, »Danmark«« have et Rim paa »fortæller«, og saa maatte Andersen holde for: »han havde aldrig ondt af et lille Hib« sagde Kritikeren.

At beskylde Andersen for Mangel paa Patriotisme var sandt at sige skammeligt. Man erindre sig blot hans to smukke Sange: »I Danmark er jeg født, dér har jeg hjemme!« og »Hvor Nilen vander Egypterens Jord«, der til vore Komponisters herlige Melodier ville leve, saa længe et Hjerte slaar for vort Fædeland. Men Alt, hvad der smagte af Fædrelanderি, var ham modbydeligt. — Andersen rejste ikke for at gleume Danmark, heller ikke for at samle Stof: af det besad han i sit Indre et uudtømmeligt Væld. Han rejste, fordi Rejselivet var ham en foryngende Drik, et styrkende Bad, fra hvilket han vendte mere sund og mere forfrisket tilbage. Han, rejste for at blive fri for spottende Blik paa københavnske Gader og Formaningstaler i Stuerne. Han rejste, for at unddrage sig københavnsk Sladder og Venners Vigtsmageri. Han rejste, fordi han i Udlændet sandt den elskværdigste Modtagelse og mest gemytfulde Forstaaelse, for i en fremmed Natur og mellem fremmede Folkeslag at sé en ny, skøn Aabenbarelse af den Guds Skaberherliged, han henryktes over og i sit Hjerte knælede for. Heri ligger *det*, der drev ham ud og inspirerede ham til at skrive sine Rejsebøger. Saaledes den, han ud-

¹ Se Schumacher anf. Skr. S. 57.

gav 1842 under Navnet »*En Digters Bazar*«. — Dette Navn, formener jeg, skal betegne det Brogede, Afvekslende, Mangeartede, man finder i en tyrkisk Bazar; det Store, Udstrakte, Meget omfattende, som karakteriserer den. Og virkelig forholder det sig ogsaa saaledes med vor Digters »Bazar«. Det er ingen Rejsebeskrivelse, det er en Digterrejse: han fortæller, digter, maler; han glæder sig, ærgrer sig, morer sig, henrykkes, eller han bliver tavs i stille Andagt. Intet er ham saa Stort: han søger dog at faa det til at rummes i sin Skitsebog; Intet for Smaat: har det bevæget hans Digterhjerte, skal det med. Han kan give os et virkningsfuldt Indtryk af *Pavens* storslaaede *Palads* med sine utallige Værelser, rafaeliske Fresker og vidunderlige *Oldtlidsværker*; men han glemmer ikke den rejsende *Haandværkssvend*, han saa i *Bøhmen*, da han i Postvogn kørte forbi ham, medens han hvilte sit unge, kraflige Legeme paa en Stenbunke. — Han overværer for første Gang en Koncert af *Liszt* i Hamburg; det er ham, som *Pianoets* Fyrste i sine mægtige Anslag gav ham Ouverturen til hele hans Rejse; men han glemmer ikke den stakkels, overspændte Kunsterinde af tredje Rang, der mener at imponere det nordtyske Publikum ved at optræde som »*Jomfruen af Orléans*«. — Han ærgrer sig over den lemmesvære Engländer, der med en John Bulls urokkelige Egoisme opfører sig paa den mest uforskammede Maade mod sine Medrejsende; men det morer ham dog, at han kan optage dette angelsaksiske Fænomen mellem Kuriositeterne i sin Rejsebog.

Da han kommer til *Graekenland*, dette af vestevropæiske Rejsende saa ilde omtalte Land, opfatter han straks Land og Folk i deres Ejendommelighed. Skønt de græske *Rapsoders* Sangmaade ikke behager ham, forstaar han straks sympathetisk, at de synge om deres Folk, Nygrækernes Kamp og Sejr. Han opsporer straks en af deres yndigste

Folkesange¹. Skønt hans protestantiske Sind kan forarges ved det romerske Præstegøl, forstaar han dog straks den Maade, Nyhellerne fejre deres Paaske paa. Paaskedeften middag foranstaltedes Kristi Ligbegængelse. Hans døde Legeme symboliseres ved et Væld af Roser, der fylde en med Sølvlaase forsynet stor Glaskiste. En uoverskuelig Skare følger den; hver har sin brændende Vokskerte i Haanden. Til sidst nedsættes den for Kirkens Alter. Menigheden dvæler lavst bedende i Kirken, medens Præsterne læse deres Bønner. Da slaar Klokken 12. Og nu lyder Raaben: *Kristus er opstanden!!!* Man jubler, omfavner og kysser hinanden; Ungersvende danse gennem Gaden med Lys; smaa Drenge og Piger med ny Fez og ny Sko tage hinanden i Haenderne og raabe: *Kristus er opstanden!* — Den lange, strenge Faste er nu forbi: rundt om ser man Lam steges, og den herlige græske Drue blinker i Vinskaalerne. Men, siger Digteren: ikke blot *det*, at Fasten var forbi, syldte Sindene med Glæde: »Kristus var i deres Tanke som paa deres Læbe. »Kristus er opstanden!« lød Budskabet, og det var ikke en gammel Begivenhed; nej, det var som det havde fundet Sted i denne Nat, i dette Land. Det var som Budskabet derom i dette Øjeblik naade deres Øren. — Alt var Musik og Dans i Kongestaden og i hver

¹ »Flyv I sorte Fugle, flyv med Gud! Tag tusend Hilsner med til min Kæreste! Kommer I til Athen, til min Fødestad; dør staar i Gaarden, tæt op til Porten, et Aæbletræ. Sætter Eder i dets grønne Grene og synger for hende, den Eneste, jeg har elsket. Sig hende, at hun ikke maa vente paa mig, ikke længes: thi jeg er kommen til et Land, hvor jeg er bleven Slave. Jeg har maattet ægte Enkens Datter, Troldkvindens Datter; hende, som fortryller Floderne Løb, at de ikke flyde; hende, som fortryller Havets Strømme, saa Skibene staa stille; hende, som fortryller Brøndene, saa de ikke rinde. Hun har ogsaa fortryllt mig, saa jeg maa blive her. Tænker jeg paa at fly, bli'er det Regn og Sne; vender jeg efter tilbage til hende, skinner Solen klar paa nye. Genget efter Brevet til Hauch, 4 April 1841. Det lyder bedre i A.s prosaiske Gengivelse end i Versform i »Bazaren.« —

lille By over det hele Land. Alt Arbejde hvilte; Enhver tænkte kun paa Glæden. Ude ved Thesevs Templet og under Zeus' Marmorkolonner var Dans og Lystighed. Mandoliner klang, de Gamle istemte Sange; og under Glæden lød til Velkomst og Afsked: *Kristus er opstanden!«*

Og som vor Digter forstaar den græske Livlighed, Smidighed og Gratie, saaledes forstaar han ogsaa *Tyrkernes* stolte Tavshed og urokkelige Ro; deres Ærlighed, som danner en saa mærkelig Kontrast til Svigagtigheden hos andre Folk i Evropas Orient. Han beundrer de Fornemmes værdige Holdning og selv de laveste Embedsmænds Høflighed mod »Frankerne«. Han deltager med Interesse i den pragtfulde Fest paa *Profetens Fødselsdag*, og han vandrer, greben af Stedets Alvor, paa den uhyre *Kirkegaard ved Scutari*, under de store, mørke Traer, medens Marmorhavet ligger udstrakt for hain med sine farveskønne Øer. — Kun »*de hylende Derwischer*« Dans, hvor det saakaldte »gudbegejstrede« Vanvid faar Deltagerne til at lem-læste sig selv, er hans sunde, danske Natur en Gru. — —

Da Andersen fra *Orientens* mørke Cypresser og slanke, hvide, skinnende Minareter, fra de tunge Vinranker og timiansduftende Høje, fra Folkeslag, hvem brogede, vekslende Farver og folderige Klædebon er en Lyst, vendte tilbage til *Nordens* kolde Taager og Mennesker, der gik i mørke, ensfarvede Dragter, der tænkte ens og lignede hinanden i tvær Kedsommelighed, følte han sig som en, der vaagner af en Drøm i *1001 Nat.* — De første Landsmænd, han mødte paa Jungfernstieg, spurgte han om Nyt fra København. »Vi gaa Skam frem!« svarede de: »nu have vi faaet Omnibusser«. Ved dette Svar har Andersen troligvis lét ved sig selv; han, der som én af de første Danske, havde prøvet at køre med de ny *Jærnbaners* Dampvogn og i sin »Bazar« giver en fortræffelig og levende Beskrivelse af dette ukendte Befordringsmiddel. Det var som skabt for ham og hans fugleagtige Flyvelyst.

VI. »DEN GRIMME ÆLLING«

1845—46

KORT efter sin Hjemkomst i Esteraaret 1843 indsendte Andersen sit lille yndefulde Situationsstykke »*Kongen drømmer*« til Nationaltheatret. Det blev anbefalet af Heiberg, vandt (til Trods for »*Københavnspostens*« haanende Anmeldelse) meget Bifald og gik 11 Gange over Scenen.— Stykket fremstiller *Kristian den Anden* i hans sidste Fængselsaar paa Sønderborg. Hans tro Tjener, gamle *Bent*, vaager, medens hans ulykkelige Herre sover. For at orientere Tilskuerne, lægger Digteren Hovedmomenterne af Kongens Liv i Bents Mund: denne mindes (paa gamle Folks Vis smaaasnakkende med sig selv) henrundne Dage. Men ogsaa for den sovende Konges indre Syn stige de svundne Tider frem: han drømmer om sin unge Kærligheds Lykke, sit Møde med *Dyveke* i Bergen. Og Drømmens Billeder skifte: han ser sig selv i Sorg og Harme, da Kastefordom og Hofräanker har dræbt hans Glæde. Kongens Drøm er imidlertid saa levende, at den træder udenfor hans Hjerne og faar Liv for Tilskuerne, der nu overvære Handlinger og Samtaler af Personer, som ere dem velkendte fra Historien.— Andersen har sikkerlig her benyttet Resultatet af de Studier, han for 12 Aar siden havde gjort, da han vilde skrive en historisk Roman, benævnet »*Kristian II.s Dwærg*«. Thi at disse Studier have været langt omhyggeligere, end hans Ven, Edvard Collin formener, fremgaar tilstrækkelig af hans

Breve. Men naar Andersen tillige fortæller, at hans gamle Ven, Ingemann fandt Behag i hans romantiske Fremstilling af historiske Personligheder, saa tillader jeg mig at tvivle; thi disse have et ganske anderledes realistisk Præg end Ingemanns. Det behøver derfor ingenlunde at have været Selvovervurdering, naar Andersen svarede »Faderen« Collin, da denne udtalte Ønsket om, at han maatte kunne yde noget Lignende som Ingemanns historiske Romaner: — »Nej, det ved Gud! jeg ikke vilde ønske mig!« — Andersens Sans for det virkelige Livs Pulsslag i Historien var bleven vakt ved hans Bekendtskab med Victor Hugos Romaner og Dramaer¹ og ved hans Ven H. C. Ørstedts Paastand, at de svundne Tiders saakaldte Fortrin for de nuværende kun fik Relief ved Afbenyttelsen af de germanske Romantikeres illuderende Ségglas.

Vi ere da ogsaa i Andersens følgende Eventyrdrama, »Lykkens Blomst« Vidne til en stærk Fremhæven af den Raahed og utøjlede Lidenskab, der karakteriserede Middelalderens Mennesker. Vi høre, hvorledes Kong Valdemar lader Prins Buris lemlest, og vi se, hvorledes han danser sin svangre Søster ihjel. Tilskuerne, der nu i 20 Aar vare blevne opdragne ved Ingemanns sarte Skildringer af Valdemarstiden, kunde naturligvis ikke goulere en saadan historisk Haandgribelighed, og Stykket faldt igennem. Men, æsthetisk set, fortjente det heller ikke bedre Skæbne. Andersen havde nemlig her faaet den fortvivlede Idé, at lade en ung Æglemand, der kedes ved den huslige Idyl, blive omskabt til en Person, som han finder misundelsesværdig paa Grund af hans Berømmelse; og dernæst til en Anden, der lever i en Tidsalder, han ønsker at have eksisteret i. Men efterhaanden, som han bliver inkorporeret i disse Per-

¹ »Jeg oversetter Victor Hugos »Marie Tudor ... men den er vel ikke anstændig nok for de dydige Københavnere — Hu Diavolo!« Brev af 1/8 1834.

soner, kommer han hurtig til det Resultat, at høj Berømmelse er dyrekøbt med Martyrium, og at Valdemarstidens ydre Glans har en uhyggelig Vrangside; og efter ønsker han sig hensat i sin beskedne Livsstilling, hvis Lykke han først nu ret forstaar at vurdere. — Skildringen af *Ewald i Rungsted* og navnlig Scenerne i *Valdemar den Førstes Kongsgaard* have deres poetiske Værdi; men Stykkets Grundidé er fuldstændig forfejlet. At Andersen i dette Skuespil, opført kort efter det foregaaende, ikke her benyttede det sceniske Apparat, *Drømmen* fordrer, Noget han med Held havde anvendt i hint, er usorstaeligt. Nu maatte hans Eventyrdrama gøre absolut Fiasko. Thi et Menneske kan tilegne sig fremmed Mands Sprog til Fuldkommenhed; han kan antage og gaa op i Andres Meninger, som vare de hans egne; men at han skulde kunne optage en Andens *Sjæl* i sig — det er meningsløst.

Dog Andersen kunde trøste sig! Faldt »Lykkens Blomst«, hans Skuespil, igennem: i Haanden holdt han en anden, en fuldere og mere skøn Lykkeblomst, næsten uden han selv eller hans Omgivelser vidste det, førend man gjorde dem og ham opmærksom derpaa.

Det var efter hans Hjemkomst fra Eventyrlandet, Italien, da han befandt sig ilde i det nordiske Klima og i Stedet for at ansøre Maaned og Datum i sine Breve, skriver »København; Taage, Slud og Kulde« — det var *da*, at han samtidig med »Improvisatoren« begyndte at digte *Eventyr*. — Han havde faaet Nok af de Voksne, hvis Sjæle vare indkrusted i en officiel Smag, og som med megen Vigthed docerede Kunstprinciper for ham, de selv næppe forstode. Han søgte da Ly hos *Børnene*, hvis Sjæle endnu havde bevaret Psychens Sommersuglestøv, hvis Hjerter endnu ikke

vare fordærvede, og hvis Fantasi var jomfruelig. Holdt han ikke af Københavnerne eller deres Stad, saa havde dog den Sidste et ikke ringe Vard for ham; thi her bode de fleste af hans gamle Venner, ved hvem han hang med ubrydelig Trofasthed. Det var Vennernes Hjem, han først tyde til, da han vendte tilbage til Danmarks Hovedstad. I deres Stuer, udstyrede med tarvelig, men hyggelig Komfort, mellem de unge Forældre og de smaa Børn, dér fandt han sig hjemme.

Andersen var da 30 Aar gammel, den Alder, hvori (efter vore Forhold) en Ægtemand er blevet Fader. At Andersen var en Undtagelse fra denne Regel, ved min Læser, var ikke hans Skyld. Nu fik Vennernes Børn den Faderkærlighed, hans Digterhjerte sad inde med og ikke kunde faa Anvendelse for. Han gav dem af det Bedste, han ejede: han førte dem ind i sin Fantasis straalende Verden og skænkede dem dens Skatte. — Der var hos hans gamle Ven, *J. M. Thiele*, der som Kunstakademiets Sekretær havde Embedsbolig paa *Charlottenborg*, en lille Pige, der var opkaldt efter Thieles usforglemelige Ungdomsskede, *Ida Holten*, med hvis Søster han efter hendes Død var blevet gift. Dette Barns Farfader har et smukt og ansét Navn i vor Samsundshistorie. Om hendes Faders Finhed og Skønhedssans ere Dommene overensstemmende. Vi kunne da slutte til dette Barns Elskelighed. Hun hørte til de Menner, til hvis tidlige Død Folketroen knytter den Formening: »de ere for gode for denne Verden!« Efter et 13aars lykkeligt Ægteskab med Kommandør i Flaaden, *Alexander Wilde*, døde hun, 33 Aar gammel. Paa hendes Grav lod hendes Mand sætte følgende Indskrift: »Hendes Liv var som en Vandres Skridt paa nysalden Sné; de efterlade Spor, men ingen Pletter.« — Det var denne lille åaars Pige, Andersen fortalte sit første originale Eventyr. *Barnet blev hans Muse!* Det gik her som saa ofte i Literaturens Verden:

det Geniale, det Store synes at komme tilfældigt eller lejlighedsvis¹; men Gud Herren søger sine skjulte Veje, naar han vil berøre os med sin Finger.

Idas Mand har mange Aar efter skildret os Andersen, naar han »faldt ind« hos Svigerfaderens for at oplæse for dem Et eller Andet i Haandskrift²: »Naar Alle da havde taget Plads, og Andersen mere havde kastet end sat sig ned, med det ene lange Ben over det andet, sendte han os Tilhørere et venligt Blik, tog Manuskriptet i den højre Haand, lod den venstre glide langsomt op over sit Ansigt og, meddens Haanden skjulte de to saa talende Øjne, syntes han at hvile sig, at samle Kræfter. — Og hvilken Forandring var der da ikke foregaaet i denne mærkelige Mands Udspringende, naar han alder tog Haanden bort fra sit Ansigt! Et Taageslør laa da over hele hans Aasyn. Det Blik, han til Hilsen havde sendt os, den Gang han satte sig, var nu indadvendt, bort fra alle Omgivelserne. — Stilsærdig og uden store Fagter kom saa Digterværket til Verden. En Moder kunde ikke omhyggeligere, ikke ømmere haandtere sin Førstefødte end vor Forfatter behandlede sit Aandsfoster. Hans til daglig Brug uregerlige, herreløse Bevægelser vare beberskede, afrundede og i fuld Harmoni med hvert udtalt Ord. Blev en Arm udstrakt, en Haand løstet, en Finger hævet, var det i hælstøbt Form. Og skønt hans Organ i og for sig ikke var smukt, lød dog hans Oplæsning som dæmpet Musik. — Man blev løstet, fulgte Digteren i hans Flugt og kom først ned igen, naar han sluttede for at tage Thiele i Haanden, trække ham ind i et Sideværelse og forsvinde.«

Wildes Skildring har sin Interesse. Men jeg maa antage, at hans Erindring om vor Digtters Oplæsning skriver

¹ Man erindre sig Anledningen til Cervantes »Don Quixote« og Wessels »Kærlighed uden Stromper«.

² Alex. Wilde: Memoirer 1850—53, I.

sig fra Tiden 1845—46. Saaledes har »Studenten«¹ ikke fortalt »den lille Ida« Eventyret om Blomsterne inde i botanisk Have, der den Gang laa lige bag Charlottenborg. Thi det er, som var man i Stue sammen med de To. Det elskværdige Barn staar dér mellem den unge Mands Knæ, ser op imod ham med sine klare Øjne og spørger fornuftigt, medens han besvarer Alt med en Logik, som Fantasus selv ikke kunde have skrevet bedre, og som gør et vældigt Attentat paa den højere Tænkelse. Og snart bliver Barnet revet med; hendes egen Indbildungskraft begynder at arbejde; og da hun om Aftenen kommer i sin Seng, drømmer hun, at Blomsterne holde Bal i den store, maanebelyste Stue ved Siden af og saa Besøg af deres Artsæller fra Frederiksberg Slotshave, hvorom »Studenten« ogsaa har fortalt hende en skøn og lystig Historie. Thi, at »den lille Ida« drømmer Alt det, hun tror vaagen at være Vidne til, det er givet: hendes Barnesfanti, der er sat i livlig Bevægelse, digter nu uvilkaarligt Fortsættelsen af »Studenten«s Eventyr, medens hendes Legeme hviler. — Det Hele er nydeligt og allerkærreste.

Der var ogsaa et andet Barn, Andersen paa den Tid fortalte Eventyr, »sør det skulde i Seng«, det var *Viggo Drewsen*. Han har været jævnaldrende med Ida Thiele, men hørte til en hel anden Kreds. Faderen var den bekendte Hædersmand, Politiretsassessor Drewsen, Moderen, gamle Collins Datter Ingeborg. Andersen »elskede denne Unge« med hele sit Hjertes Varme: han har skrevet et Digt til ham, der bærer Vidne herom². Naar han »sad med ham paa sit Knæ, kyssede hans røde Kinder og saa ham ind i de brune Øjne, saa følte han sig som optaget i Barnehimlen og glemte Alt, hvad der voldte hans Hjerte Vé.«

¹ A. havde i 1834, paa hvilken Tid denne Scene maa foregaa, været Student i 5 Aar.

² Se Sm. Skrifter XVI, 4—5.

Og naar man har kendt Viggo Drewsen, saa forstaar man Andersens Sympathi. Endnu over halvhundrede Aar gammel, bevarede han ikke alene et ungdommeligt Udseende, men ogsaa et friskt og selvvundet Syn paa Livsforholdene: hans sociologiske Smaaskrifter vidne herom. Den slanke, sine Mand med den lidt haltende Gang (der skrev sig fra et Skudsaar, han som frivillig Soldat havde faaet i Krigen 1864), han havde jaevnlig hint skælmske Smil i de brune Øjne, som har henrykt vor Digter, og han bevarede til det Sidste et godt Hjertes Munterhed og en aandelig Liberalitet, som dog altid havde sin taktfulde Begrænsning.

I det Hele taget var Børnene i den *Collinske Familie* Andersens jaevnlige og tidligste Tilhørere. Om det skulde være dem, han har fortalt Eventyret om »Springfyrene«, skal jeg ikke kunne afgøre; men han meddeler selv, at det er fortalt efter Børns Opsordring¹. Af dette improviserede Eventyr maa man da kunne se, hvorledes han inspireres i en Kreds af Børn, han holder af. Man kan høre deres Latter over alle de Morsomheder, han kan hitte paa; og naar han fortæller om »Slotte af Kortblade, der alle vendte den kulørte Side indad«, om Græshoppen, »der kom i grøn Uniform«, og om Springgaasen med Pind og Begklat, saa ere de straks orienterede: Alt det kende de fra Haven og Legetøjsskabet. Men, hvad de Smaa ikke saa, var, at der legede en Jocus i Folderne om Fortellerens Mund og at en Skælm blinkede i hans Øjne, der gemte sig bag de store Laag. De mærkede ikke, at medens han underholdt dem paa den fornøjeligste Maade, gav han ogsaa sin Satire Luft. Græshoppen, der stammer fra en gammel Familie i det Land Egypten, og hvis grønne Uniform »var medfødt«, minder om hine Børn af halvtysk Adel, der endnu paa Frederik VIIs Tid kunde blive Officerer paa Vuggen og faa en Oppasser til »Goldamme«. Hofhunden, der ved at snuse

¹ Sml. Skr. XXVII, 191.

til Springgaasen kan garantere, at »den er af god Familie«, satiriserer over den Slags Anbefalinger, man ved Hove er bedst tjent med; og »den gamle Konge, der altid saadan gaar og tænker Sit«; men dog, da det kommer til Stykket, giver »Springgaasen« Fortrinet for de veritable Springere, minder om visse Majestæter, der søger at imponere ved Tavshed, men, naar de endelig tale, komme ned med en Dumhed.

Og hvilken Humor spiller der ikke i Andersens Brug af Ordene: Loppen er »fornem«, fordi den har »Frøkenblod« i sig, og saa er den vant til at »omgaas« Mennesker; »det gør nu saa Meget«. — Af den Slags Jongleurkunster med Ordenes egenlige Betydning vrimler det allerede i de første Eventyr: »»Tinsoldaten« lægger sig lige saa lang han er«; »»Grantræet« hælder sig op til Muren og falder i Tanker«; Græshoppen »sætter sig ude i Grøften« og grubliserer. Undertiden benytter han Ordenes Klanglighed til Stemninger eller Svar: da Grantræet er hugget til Brænde og nu blusser op under Kedlen, »sukker« det ved sin Skæbne og sit Haabs Forlis. Spurvene svare paa Grantræets Spørgsmaal til dem: »Det vide vi, det vide vi!« o. s. fr. — Eller han benytter den naturlige Idéassocation, visse Dyrs Gang eller visse Planters Udseende fremkalder hos os: Da Storken har besvaret alle Grantræets rimelige Spørgsmaal, men dette nu ogsaa ønsker Forklaring paa, »hvad Havet er«, siger den: »Nej, det vil dog blive for vidtløftigt!« og saa »spadserer den bort«. Sér man den ikke med tilbagebøjet Hals og rank Holdning fjerne sig, gravitetisk løstende Benene, som en selvbevidst Bureaucrat, der virkelig ikke er til Sinds at besvare alle de Spørgsmaal, en ung Taabe kan rette til ham. — I »den lille Idas Blomster« ser Barnet i sin vaagne Drøm under Blomsternes Bal en stor, gul Lilie sidde ved Klaveret. »Hun kunde godt huske, at hun havde set den i Sommer, og Studenten havde sagt: »Nej, hvor den ligner

Frk. Line; « men da lo de Allesammen af ham. Men nu syntes virkelig Ida ogsaa, at den lange, gule Blomst lignede Frøkenen, og at den bar sig lige saadan ad, nu den spillede: snart lagde den sit ast lange, gule Ansigt paa den ene Side, snart paa den anden og nikkede Takten til den dejlige Musik. »

Men havde Andersens Eventyr blot besiddet de ovenfor paapegede Egenskaber, saa havde de ikke slaaet an, som de gjorde, saa var han blot blevet en dansk *La Fontaine*, en Fortsætter af dennes danske Esterligner, *Schaldemose*; og hans Smaastykker vare blevne en Variation af deres Themae. Men han blev noget meget Mere; fordi Andersen var langt mere Digter end hine to talentfulde Mænd¹. — I det allersørste Hefte af »Eventyr for Børn« forekommer det bekendte lille Stykke »Prinsessen paa Ærten«. Straks her spiller Andersens diskrete og skælmske Humor. Men det Morsomste er, at Humoren her gælder ham selv. Og jeg skulde tro, han vidste det. Denne Prinsesse, der gen- nem 20 Edderduns Dyner og lige saa mange Madrasser kan mærke Ærten paa Bundens af Sengen, *det er Andersen selv*; ham, det sensibleste af alle sensible Mennesker; ham, som selv den mindste Fornærnelse gjorde Indtryk paa, saa han bar Ar deraf hele sit Liv igennem; ham, »der mere erindrede den bitre Draabe end den Velsignelsens Læskedrik, man rakte ham«². Men ogsaa ham, som til Døden bevarede Troskab mod dem, han holdt af; ham, der tilgav sin værste Fjende, naar denne blot gav ham et venligt Ord. Han, som paa Grund af sin til Sygelighed grænsende Følsomhed havde den dybeste Sympathi med Alt og Alle, der led, og rørtes ved en Fugls klagende Stemme;

¹ *Schaldemose* kan vel sidestilles *La Fontaine*. Ss »Mikkel Ræv« er utvivlsomt den bedste Bearbejdelse af hin gamle Dyrefabel: selv *Goethe* naar ham ikke her.

² Sé »Improvisatoren«, II, 111.

han, hvis Hjerte havde den trofasteste Hukommelse, han maatte med sin rige bugnende Fantasi komme i særlig Gunst hos Muserne, Døtre af Mnemosyne, *Erindringens Gudinde*.

Lad os et Øjeblik sé paa nogle enkelte mellem de geniale Smaastykker, Andersen udgav i *Tidsrummet 1835—46*.

Her have vi først nogle, jeg vilde kalde »poetiske Karakterbilleder«. Hertil henregner jeg f. Eks. »Grantræet«; »Den standhaftige Tinsoldat«; »Svinedrenge« og »Den lille Havfrue«. Det Første skildrer os: *det uroligt higende Menneske*. Altid længes det ud over de Forhold, hvori Gud har sat det. Disses Skønhed eller Behagelighed skænker det ikke en Tanke; bestandig lever det i Fremtiden. Naar det saa naar denne Fremtid, svarer den sjældent til dets Forventninger, og nu tænker det bestandig paa Fortiden: »det var dog langt bedre, som det var!« Men tabt er tabt. Nu er det forsilde. — En Gang, Andersen gik til Theatret, saa han et Grantræ, der nu, afbrugt, blev kørt bort paa en Skraldevogn. Og Digteren tænkte paa al det Lys og alle de Farver, hvori det nys havde straalet, og al den Børnejubel, som havde omkredset det. Han blev vémodig stemt; og da han i Theatret sad og lyttede til Mozarts karakterfulde Musik, saa fødtes Idéen til »Grantræet«. — — En Modsætning danner Eventyret om »den standhaftige Tinsoldat«. I denne Figur fra en Legetøjsøske har Digteren paa sin geniale Vis fremdraget en Type paa nogle af hans Landsmænds allerbedste Ejendommeligheder: Tinsoldaten *lader* som han ikke hører Troldens uforskammede Tilraab, men holder sig stiv og strunk med Geværet i Armen. Da hans onde Skæbne har kastet ham ud paa Gaden, og man i hans Nærhed leder om ham, vil han ikke skrige op: det er usømmeligt. Da de kaade Drenge har bragt ham om Bord i det lette Rendestensfartøj, *sér han dog lige ud* og *blinker ikke en Gang med Øjnene*, uagtet det dirrer i hans Krop

ved den Fart, Regnskylet har sat Strømmen i. Selv en Vandrotte, der tænderskærende farer efter ham, bringer ham ikke ud af Ligevægten. Under det mørke Rendestens-brædt tænker han som en tro Ridder paa sin Dame, den lille svævende Papirsfigur med det blaa Skær og den skin-nende Paillet. Hvor mesterlig har Andersen ikke i denne ubetydelige Tingensstands Skikkelse og Behandling symbo-liseret *dansk* Seighed, *dansk* Inderlighed, *dansk* Uvilje mod at Tale, som ikke er nødvendig, og *dansk* bramfri Pligt-opfyldelse. Alt dette lignede jo meget lidt vor Digter selv; men Kontrasten har øvet sin Tiltrækning paa ham og inspireret ham.

1 »*Svinedrenge*« se vi, hvad Andersen kan gøre ud af en svensk Folkevisc. Fra denne har han laant Svinedren-gens Forvandling til Prins. I Visen kaster han sin hullede Hat og smudsige Dragt, og da faar man »Gulddiamanten« og »Guldkronen« at se; og dermed er Visen ude. Men An-dersen fortæller den videre: og Hovedmomentet bliver nu ikke Prinsen, men den forkælede og forvænte Prinsesse. Da hun foretrækker Narrestreger og Legeværk for den ægte Poesis Sindbilleder, faar hun Løn som forskyldt og lukkes til sidst ude fra Skønhedens Kongerige. — Dog, har Digteren her for anden Gang hævnet sig paa Kvinden, til hvis Skam han skrev det skarpe Digt »Pjat, Pjat!«, saa giver han Kønnet en glimrende Oprejsning i det dejlige Eventyr: »*Den lille Havfrue*«. Hvor sympathiserer han ikke med denne unge Kvinde, der fra sin lave Eksistens gennem Lidelse og Selvovervindelse stræber at hæve sig op til Jævn-byrdighed med Væsner, der fra Fødslen stod højere end hun. Og, man mærke sig det, det er ikke Forfængelighed eller Højhedssyge, som driver hende opad, men et stort, fuldt Hjertes Kærlighed — og dog bliver hun forsmaaet! — Andersen kendte slige Perioder i sit Liv og de Stemninger, som knyttede sig dertil.

Der er dernæst Eventyr i den nævnte Række, jeg vilde kalde *samfundssatiriske*. Til dem høre saadanne som »Elverhøj« og »Kejserens ny Klæder«. I »Elverhøj« gør Digreren uskyldigt Hallow med alle de Attributer, Folketroen har knyttet til Naturvæsner og Elementaraander: ved Festgildet i Elverhøj opträde Elverkongens Døtre med »Langsjaler, vævede af Taage og Maameskin«. De danse og dreje sig saa hurtig, at det tilsidst er umuligt at skelne, hvad der er Arme og hvad der er Ben. Det svimler for »Helhesten«, der er en af Gæsterne: »den faar Ondt« og maa humpe fra Bordet. Havfolket befinder sig derimod vel: de have hver faaet sin Balle Vand at sidde i »og føle sig derfor som hjemme«. Elverkongens Bord bugner af Lækkerbidskener: »stegte Frør, Snogeskind med smaa Børnefingre i, Salater af Paddehatte-Frø, vaade Musesnuder, Skarntyde-Øl fra Mosekonens Bryghus og skinnende Salpetervin fra Gravkælderen. — Rustne Søm og Kirkerude-Glas hører til Knaset.« Men det Substantielle i al denne Ord-Kommers er den træffende og muntre Satire over Gæsterne fra Norge. »Dore-gubben og hans Gutter«, typiske Skikkeler for det gamle Norge før og det unge efter 1814, ville alle Dage staa som ethnographiske Paradigner. — — »Kejserens ny Klæder« er aabenbart hentet fra Eichendorfs Oversættelse af Infanten Don Manuels lærerighe Fortællinger; thi, at Andersen skulde have læst den paa gammel Spansk, er ikke rimeligt. Han gensfortæller den nu paa sin Manér; og han gør det mage-løst. Men hans egen geniale Opsindelse er det, at lade et Barn i den nyhedslystne Menneskemasse, der er samlet for at se Kejseren paradere i de Klæder, Løgn og Bedrag har vævet, og som kun kunne ses gennem Menneskefrygts og Dumheds Briller — at lade et lille Barn udtale Sætningen: »Han har jo Ingenting paa!« — Dette glimrende Indsald fik Andersen først, da Eventyret alt var »sat«, og der skulde

læses Korrektur derpaa¹. Held ham, at det faldt ham ind! Derved gjorde han dette fortræffelige Stykke til sin aandelige Ejendom og skænkede os en af de kraftigste Samsundssatirer, der nogen Sidne er skrevet. Altid vil den ramme, ikke mindst i vore Dage. Alle have »læst« »Kejserens ny Klæder«, og dog ere Alle Rollehavende i dette Eventyr: snart ser man fjantede Fruentimmer rende efter en celeber Sanger; selv om han er slet disponeret og synger falsk; det gør Ingenting: man klapper alligevel som Besatte. Snart løste Studenter en eller anden Forfatter til Skyerne: han kan vrøvle ganske guddommeligt: det noteres alligevel som de største Aandigheder; og vil man ikke indrømme det, bliver man (*ligesom i Eventyret*) ansét for »dum«. — En Mand, der i Dag ikke er blevet betragtet som medhenhørende til det dannede Selskab, bliver i Morgen hævet til Magtens Tinde. Pludselig begynder man nu at faa Øje paa usædvanlige Egenskaber hos denne Mand; Egenskaber, som intet Menneske forhen har kunnet opdagte. Men man handler klogest ved at stemme i med; ellers kunde man let (*ligesom i Eventyret*) ansés for »uduelig« til sit Embede. Barnerøsten høres ikke i vor Tid: vi mangle Uskyldighed.

»Den grimme Elling« danner Overgangen fra Samfundssatiren til de Eventyr, hvor Digteren skildrer *sin Kamp for at faa Lov til at være* og strider for sin ejendommelige *Poesis Ret*. »Den grimme Elling« er hans Livs Roman. Vi kende ham, »denne lange grimme Unge«, der allerede som Elev paa Theatrets Syngeskole blev drillet og sparket til af Korpsonalet. Vi kende ham og al den Nød, han maatte døje i Københavns »Huller«, i Vinterens Frost og Kulde. Vi erindre, hvorledes han flygtede fra Andegaarden (i Odense), fordi han ikke kunde holde ud at være mellem alle de snadrende Ænder, blandt hvilke han var født; men til hvis Art han ikke hørte. Vi mindes, hvorledes han kom

¹ Sé Brevet 28/3 1837: Collin 294.

til Folk, hvis aandelige Horisont var snævrere end hans, der vilde gøre ham til et skikkeligt Menneske som andre; der »tog ham paa Prøve« for at han kunde lægge »nyttige« Å Eg; og vi huske en vis gammel »Høne« (Admiralinde Wulff hed hun), der skrev til ham: »Bild Dem dog bare ikke ind, gode Andersen! at De er født til at være Digter. Det Største, et Menneske kan fødes til, er at blive Staten en nyttig og retskaffen Borger.« Vi kende dem, disse »Venner«, der vilde opdrage paa ham og dokumenterede deres Ven-skab ved at sige ham drøje Ubehageligheder. Vi kende denne »kalkunske Hane«, denne ældre Videnskabsmand, der »blæste sig op« og gav ham Reprimander, fordi han ikke var Søn af en »Etatsraad«, men kun af en fattig Skomager¹. Vi kende dem Allesammen, disse lavisindede, vig-tige, protegerende, selvgode Medlemmer af et Samfund, som billede sig ind, at deres tidsmæssige Idéer havde Patent paa Ewigheden. — — Og hvor maatte Andersen ikke kæmpe for sin Digtningens Ret: hele Tredivernes Decennium var den jo imod! Man forstod ikke denne lette, yndesulde *Alfepoesi*; man ville have »solid« *Digtning*. Andersen har polemiseret herimod i Moralen til »Springfyrene«: »Krop skal der til!«. Man ville have kunstmæssig Poesi: Vers med vel udarbejdet Fodmaal; Rytmer, der let lod sig fange af Øret. Læserens Fantasi maatte ikke træltes ved Spring, men lokkes fra det ene poetiske Billedet til det andet. Digterens Subjektivitet skulde først og fremmest afspejle det Alménmenneskelige o. s. v., o. s. v. Andersen skrev det skønne Eventyr om »Nattergalen«, der ikke lod sig opdrage, ikke lod sig »trække op« som en Kunstmugl; men sang af sin Natur og sit Hjerles Trang. — Men kom der til al denne Doceren oven i Købet Grin og Ondskab, da greb han Sortkridtet og gav i skarpe, storslaade Omrids Tegningen til den Mythe, der indleder »Snédronningen«, og som han kalder »Troldspejlet«. Aldrig

¹ Se »Mit Livs Eventyr« 260.

har dansk Grineri faaet en mere imponerende Straffetale, aldrig er det blevet revset haardere end her.

Højest af alle Eventyrene fra hint Tidsrum staa dog *de religiøse*. Til dem regner jeg »Boghveden«, »De røde Sko« og »Engelen«. Eventyret om »Boghveden« besidder den Mærkelighed, at Andersen her digter videre i en gammel Folketraditions Spor. Paa den Vis Digteren her fantaserer, saaledes er det sandsynligt, at Hedningetidens spekulative Religionstilosoffer have grublet. Boghveden er bleven sort. »Lynilden har svedet den«, siger Bonden. »Hvorfor er dette skel?« spørger Digteren sig selv, »hvorfor er den bleven sort?« Sort er Syndens Farve! Hvad Synd har da Boghveden begaaet? Jo, den pralede med sine skønne Blomster; den struttede af *Hovmod*. Da Stormens Engel i Tordenvejret for hen over Marken, da vilde den ikke som det nærende, akstunge Korn bøje sig i *Ydmyghed*, men knejsede i Stolthed. Og dog var den atter og atter bleven mildt advaret af sine Brødre i Planternes Verden. — Der er Metaforer og Lignelser i dette Eventyr, som ingen begavet Prædikant skulde undsé sig for at anvende i sit Foredrag; og det er da ogsaa ské¹. — — »De røde Sko« er af en anset Kritiker bleven kaldt »uhyggeligt«. Ja, naar man som afgjort Naturalist er en Modstander af Kristendommen, naar der hverken er Synd eller Ansvar til, *saa maa* man blot føle Medlidenhed med denne stakkels Pige, der ikke kan overvinde sin *Forfængelighed*, men lader sig overvælde deraf. »Behagesyge og Pyntelyst er jo *saa naturlig* hos Kvinden. I Grunden burde hun slet ikke straffes derfor.« Og til sidst svømme slige Raisonnementer ud i *Nødvendighedens* dunkle Taagemasse. Men Herrrens Aand splitter Taagerne og viser os sit lynildshvide Ansigt: Du filosoferer falsk; Du har Skyld; erkend *det* først, *saa kan* Du finde

¹ Se afd. *Biskop Fogs* først udgivne Prædikensamling, da han var Holmens Provst.

Naade. Det er denne gamle, dybe Kristendomstanke, Digteren har anskueliggjort os gennem dette gribende Eventyr. *Lov* og *Evangelium* er sjælden i nogen Digtningens Billedtale traadt os i Møde som her. Det er ikke formasteligt at sige, at det fortjente Plads i en hellig Skrifst. — — Læser man der-ester Eventyret »Engelen«, saa kommer det som et mildt dæmpende Indtryk til os: det stakkels syge Barn i den mørke Kælder i Hovedstadens snævre Gade! »Nogle Dage om Sommeren faldt Solstraalerne en halv Times Tid ind i Kælder-Forstuen. Og naar da den lille Dreng sad der og lod den varme Sol skinne paa sig, og saa del røde Blod gennem sine fine Fingre, som han holdt op for Ansigtet, saa hed det: »ja, i Dag har han været ude!« — En god-modig Dreng hos Naboen bringer ham i Foraarstiden en frisk Bøgegren og en Gang en lille Markblomst, som endnu har Rod. Den planter han, den vander han, og da den trives, jubler hans Hjerte af Glæde. — Det er denne ømme Iagttagelse af det Smaa, det er denne fine, dybe Sympathi med den lille Glæde, der undertiden gør Andersen saa stor. — Og hine ovenanførte Ord: »saa hed det sig, i Dag har han været ude« — hvilket Interiør aabner ikke dets Klang for os: Vi se den fattige Stue; vi se den lille, blege Krøbling, hvem nænsom Kærlighed foregøgler det Bedrag, at, naar han holder Bøgegrenen over sit Hoved, mens Solen blinker lidt ind til ham, saa er det det Samme som at være i Skoven.

Nu ere disse Digtninger i den Grad associerede med Navnet H. C. Andersen, at naar Nogen nævner dette, tænke Alle paa hans Eventyr. Men saaledes var det ikke den Gang. I Danmark og dets Hovedstad brugte Eventyrene et helt Decennium for at arbejde sig frem. Børnelekture,

mente man, skulde først og fremmest justeres af Pædagogen: den skulde være belærende og moralsk. Man erindre sig den endnu for en Menneskealder siden i Skolerne stærkt anvendte »Hjorts Børneven«, hvis Fortællinger ganske ere i denne Stil. Et literært Tidsskrift, »Dannora«, der i 1836 indeholdt en refererende, men meget anbefalende Recension af »Improvisatoren«, anmeldte samtidig Eventyrenes første Heste. »Fyrøjjet«, der er fortalt i djærv folkelig Stil og minder om et gammelt Træsnit, finder Anmelderen, indeholder Uanständigheder, og »Prinsessen paa Årten« gaar den Respekt for nær, man skylder højfyrstelige Personer. — Hvad nu den toneangivende Aesthetik angaard, saa fulgte den den Hegelske Kanon, som alene finder det en sand Digter værdigt at skrive *Dramaer*. Kunde han ikke naa op til denne højere Enhed af Epos og Lyrik, var han kun en Poet af underordnet Rang, der endnu stod med begge Ben i Umiddelbarhedens lave Sfære. For Børnedigtning havde den fornemme Poetik ingen Rubrik.

Men der var et Land, hvor man havde faaet Nok af den *Hegelske Filosofi* og dens Udskejelser til *Højre* og til *Venstre*. Det var dens eget Fødeland, *Tyskland*. Her længtes man netop efter det Umiddelbare og aller mest efter Eventyret. Vel var dette adopteret af den tyske *Romantik*, der stillede det i lige Linie med andre Former for Poesien; men Romantikerne havde dog ikke ret levet sig ind i dets Natur: man behandlede det objektivt og kunstmæssigt. Hvor yndigt et Eventyr *tiecks* »Alferne« er; det staar os dog fjernt som i Dæmringstimen Horisontens gyldne Skyer. Hvor elskeligt *Fouqué's* »Undine« forekommer os, det leger dog paa en sær middelalderlig Baggrund, hvor vi ikke føle os hjemme. *Hofmann* havde nu vel bragt sine Landsmænd Eventyret nærmere og gennemtrængt *derez daglige Liv* med sin Fantasi. Men der var noget Gækkende, Spøgelseagtigt

og Grimasserende ved denne Fantasi, og slog den sig løs, sprængte den Tilværelsen. — I vor Digter fandt Tyskerne, hvad de trængte til: en frisk, barnlig Fantasi, der forholdt sig venlig til Eksistensen; en Fantasi, der ikke trængte Læseren tilbage paa en indbildt Middelalders Grund, men lokaliserede Middelalderen i Nutiden; en Fantasi, der ikke udhulede Virkeligheden, men forsonede sig med den.

Hvad Under, at Andersens *Rejse i Tyskland* 1845—46 lignede et Triumphstog. Ikke blot hans Kunstrebrede modtog ham med Venlighed, ogsaa høje Embedsmænd, ja selv Konger og Fyrster kom ham i Møde, som var han deres Jævning. I Oldenburg bor han hos *Hofraad Eisendecker*, der har et stort og rigt Hus, hvor Alt, hvad der hører til Hof og Literatur, samles. Straks Dagen efter sin Ankomst bliver han præsenteret for Storhertugen og indbudt til Fest paa Slottet. Senere er han her til Taffels og læser, da Maaltidet er forbi, efter Opsordring sine Eventyr. Fra nu af vænner han sig til at foredrage dem paa Tysk. Ved Afrejsen forærer Storhertugen ham en Ring til over 800 Kroners Værdi. — Han kommer til Berlin. Ogsaa her tilsiges han straks til det kongelige Taffel og bliver kort efter dekoreret med »den røde Ørns Orden«. (I Danmark, hvor Ordner den Gang endnu gjaldt Noget, havde ingen Magthaver tænkt paa at udmærke den geniale Eventyrdigter paa slig Vis). — Allerede under Opholdet i Oldenburg havde Storhertugen af Weimar skrevet til ham, at han ikke maatte dvæle for länge i Berlin; men, saa snart han kunde, komme til Weimar. Han kommer dertil og faar her i Schillers og Goethes Hjemstavn den elskværdigste Modtagelse: »ingen af hans Kæreste og Nærmeste i Danmark kunde skænke ham den bedre.« Til Henriette Hanck, hans gamle Odense-Veninde, skriver han (men med strængt Paalæg om, at hun fortier det): »Arvestorhertugen fylder

nu ganske min Sjæl. Han har den ædleste og bedste Vilje: den, at gøre sit Folk lykkeligt og hæve Weimars gamle Glans. Hans Øjne lyste, naar han talte til mig derom. Haand i Haand sade vi tit i Sofaen; og naar jeg var dybt bevæget over hans ædle Sind, trykkede han mig til sit Bryst. »Altid blive vi Venner!« sagde han da. En Gang skulde jeg komme, mente han, og blive i Weimar bestandigt; Noget, svarede jeg, der ikke kunde ské. — Ingen Broder har kunnet være kærligere imod mig end Arvestorhertugen! — — Andersen drager saa til Wien. Han føres fra Fest til Fest og er Gæst ved det gamle *kejserlige Hof*. Ogsaa her foredrager han til Alles Glæde og Tilsfredsstillelse sine Eventyr.

Og ikke blot Fyrster og højtstaaende Embedsmænd; ogsaa dem Aanden havde givet fyrtelig Rang i Kunstens og Videnskabens Verden modtage ham med aabne Arme: saaledes Mendelssohn i Leipzig, Liszt og Ernst i Wien. Den store Naturforsker, Aleksander Humboldt, som er hans Bordfælle ved Kongetalet i Berlin, hilser med Glæde paa den Digter, der »en Gang vil blive verdensberømt«. Den udmærkede Billedhugger Rauch falder ham om Halsen og spaar hans Eventyr en glimrende Frentid. Kirkehistorikeren Hase siger om dem, at de en Gang ved Slægternes Tradition vil blive Folkesagn hos de germanske Folk og leve, til Historien slutter. —

Andersen føler sig overvældet af sin Lykke. Alt, hvad han har stridt og lidt, er nu, som det aldrig havde fundet Sted. Han elsker Menneskene med en Kærlighed, han ikke før har kendt, nu, »da han ser, hvormeget Godt, Smukt og Ædelt der findes hos alle Stænder.« Til sin Velynder, H. C. Ørsted skriver han: »Hvorfor skal jeg fremfor tusend Andre have saa meget Godt? — Mit Hjerte er Gud saa taknemligt!« —

»*Den grimme, graa Aellings*« Svingfjedre vare udvoksede; den havde faaet den unge *Svanes Farve*, den hvide Glans. »Nu svømmede de store Svaner omkring den og strøg den med Næbet.« Og et helt Folk, Folket med det dybe Ge-myrt, jublede den i Møde: »en ny, en ny!« — »Og de gamle Svaner nejede for den«.

VII. SENERE LIV OG PRODUKTION

SANDT er det: have Tyskerne al mulig Grund til at være de Danske taknemlige for den Omsorg, de skænkede *Klopstock* (Tysklands Grundtvig¹), saa mangle de Danske ikke Aarsag til at yde deres Stamfrænder Tak for den Hyldest, de skænkede *Andersen*. De bidroge herved til at holde en Digtergenius oppe, som maaske ellers var gaaet til Grunde i sit Fødeland. I København undte man ham ikke en Gang denne Hyldest. Selv fra »Hjemmets Hjem« (som han kaldte det) lød dæmpede Mishagsytringer. Edvard Collin mente, at Hauchs Anbefaling i hin ovennævnte Artikkel (som kun Klejnmodighed havde astvunget denne), »var mere værd end alle tyske Lavrbær«. Ja selv »Faderen« Collin rynkede paa Næsen af Andersens Tysklandsfærd. En københavnsk Journal spottede ham som den, der drog omkring til de tyske Hoffer som en Slags »literær Probenreuter«. — Da Andersen det følgende Aar vendte hjem fra sin engelske Rejse og stod i sit aabne Vindu, gik et Par Herrer forbi. Den ene saa op paa Digteren og sagde saa højt, at det maatte naa hans Øre: »Der staar vor store udenlandske Orangutang!« Denne »Herre« havde naturligvis fortjent en forsvarlig korporlig Revselse. Men

¹ Med samme nationale Begejstring og Tillid, som Grundtvig læste de oldnordiske Sagaer, læste *Klopstock Tacitus'* tendentiose Skrift om de gamle Tyskere.

hvem skulde give ham den? — Paa Andersen var der frit Slag. — I den literære Verden havde han længe været den Skive, unge Forfattere øvede sig i at skyde til Maals efter. *Søren Kierkegaard* havde alt i 1838 ironiseret over »Kun en Spillemand« i »Af en endnu Levendes Papirer«; men om dette Skrift kunde man bruge en Betegnelse, der er hentet fra Fysiken: »Skruen uden Ende«. — Ingen kunde holde ud at læse det, skønt det kun er en Pjes. — *F. L. Høedt*, den rige Marschandisersøn, havde som theologisk Student og æsthetisk Amatør 1844 i pretentiøs Udstyrelse udgivet nogle saakaldte »Lyriske Studier«, hvori han, den 24aarige Yngling, i nævne Vers, slette Efterligninger af »Gengangerhrevenes«, lægger den 15 Aar ældre Digter paa Sinde, at »han ikke skal sætte sin Glæde i Døgnkritik« og ikke lade »Begejstrings-Vingen trykke af Smaalighedens Baand«. (Tolv Aar efter forlod Høedt det kgl. Theater, hvor han var genoptraadt under stormende Bifald, *fordi et Par unge Mennesker havde pebet ham ud*).

Ogsaa i den akademiske Verden var Andersen »bête noir«. *P. W. Jacobsen*, »Trolldoms« Forf., omtaler ham gentagende haanligt i sine Breve til Adler i Ribe. — Jeg mindes endnu gamle Mænd, som da vare unge, i deres Omtale af Andersen. Heibergianeren, den fine, gamle Professor *Agerskov*, der forдум spillede en vis Rolle i »den gamle Studenterforening«, havde en uovervindelig Antipathi mod Andersen og hans Poesi. *F. L. Liebenberg*, der saaledede en Kreds af fremragende Medlemmer af »Akademisk Læsesforening« om sig, svarede mig en Gang, da jeg i mit Rusaar forsvarede Andersen overfor ham og henviste til dennes ejendommelige Sprog: »Ja, hvis De synes, at Maren Ammes Sprog har nogen Værdi, saa ...« »Men hans Stil da?« udbrød jeg. »Ja, den har han jo ganske faant fra *Brentano*!«. Dette er uretfærdigt: man sammenligne blot den smukke,

korrekte Oversættelse, Prof. O. Borchsenius 1866 leverede af Brentanos »*Gockel, Hinkel und Gageleia*«, med Andersens Eventyr. — En anden hyppig Studenterforeningsgæst, den danske Filolog J. Levin kalder i et Skrift Andersen »en literær Celebritet«. — I *Martin Hammerichs Kreds*, der i 1850—64 samlede Blomsten af den toneangivende akademisk-københavnske Intelligens, blev Andersen aldrig optaget, og jeg ved, at dette Faktum i sin Tid er blevet brugt til at jævnstille hans Betydning med *Erik Bøghs*!

Fra den akademiske Verden udgik ogsaa det bekendte dramatiske Angreb paa Andersen. I *Hostrups »Genboerne«* (opført 27. Juni 1846) kastes der et komisk Skær over hans Navn. Da den unge Studenterdigter har faaet at vide, at Andersen arbejder paa en Digtning, der skal behandle Sagnet om »Jerusalems Skomager«, lader han denne optræde i sin Komedie, dels fordi han ønskede at harcellere Andersen, dels fordi Andersens bekendte Idé i »*Lykkens Galosker*« (*Tre Digtninger* 1839) kunde udnyttes til at sætte hans Komedie i Gang og betinge dens Situationer. Man husker jo, at Andersen apostroferes tit nok i »*Skomagerens*« Talen paa Vers; men helt har Hostrup dog ikke turdet benytte hans Navn. Da Stykket fra Studenternes Scene overførtes til den kongelige, ombyttedes delvis Navnet Andersen med »*Tuborg*«.

Ømfindtlig, som vor Digter var, har Alt dette naturligvis afficeret ham. Men nedtrykke ham kunde Sligt ikke mere. Den Hyldest, han paa en Rejse (1847) havde modtaget i *Holland* og *England*, ikke alene af det høje engelske Aristokrati, men ogsaa af Befolkningens lavere Lag; den fine Opmærksomhed, *Lady Blessington*, den bekendte Forsatterinde, havde vist ham, saa vel som den hjertelig varme Modtagelse, han havde faaet af sin elskede *Charles Dickens*, gav ham og maatte give ham nyt Arbejdsmod. — Dertil kom, at man ved det Aar 1845 kan spore et vist Omslag

i Dommen om Andersen hos hans Landsmænd. Vel havde Molbech efter søgt at rejse en Opposition imod ham. Saa snart denne vejrede en begyndende Sympathi for Andersens Eventyr, begyndte han selv at udgive Eventyr, men kun oversatte; og i Julen 1842—43 udsendte han en Samling, hvori der mellem 82 udvalgte Eventyr kun findes 1 (ét) af Andersen; og dette synes endda kun at være optaget, for at Molbech kunde med nogenlunde Anstændighed skaffe Plads til et Eventyr af sin 20aarige Søn Christian, et Eventyr, hvis Idé er ligesaa triviel som dets Stil er skoleret. Men det var netop det, den Gamle yndede. Ligesom »Cancelliraaden« i »Lille Idas Blomster«, siddende i Sofaen, ærgerer sig og gnaver over, »at Studenten vil bilde Barnet saadan Noget ind«, saaledes kunde Justitsraad Molbech i Fortalen til hin Samling ikke dølge sin Ærgrelse over Andersens Maade at fortælle Børn Eventyr paa: det fordærvede jo aldeles deres Sans for Modersmaalet. — Dog, nu var der fremstaet en Mand, der i det Mindste for en Stund kunde skaffe frisk Luft i Stuerne paa det danske Parnas; det var Peter Ludvig Møller, Heibergs Jævnbyrdige i literær Smag, hans Overmand i Lydhørhed for ny Digerstemmer og hans hvasse Modstander¹. Da dette unge kritiske Talent tog Molbech under Behandling i en literærhistorisk Satire, han senere gav Plads i sine »Kritiske Skitser«, synes der ikke at skulle blive Stort tilbage af dennes literære Renommé. Andersen tog han derimod varmt i Forsvar i en smuk Afhandling i »Dansk Pantheon« og skrev en fintmærkende Recension af hans »Ny Eventyr«. Denne æsthetiske Apologetik gør i høj Grad P. L. Møller Ære.

Andersen følte sig styrket ved den. — 1847 udkom hans Digtning »Ahasverus«. — Længe havde den været i

¹ Mod Heibergs »Intelligensblade« udgav han »Ny Intelligensblade«, mod hans »Urania« sin »Gæa«. — »Hvad er det dog for en Mand, denne Møller! der er saa stem mod min Ludvig?« klynkede Fru Gyllembourg.

hans Tanke; men vanskeligt havde han kunnet faa den formet. Opgaven er ogsaa kolossal; thi det er snart hele Verdenshistorien, han vil omspænde med en lyrisk-episk dialogiserende Ramme. Idéen er denne: »Jødedommen repræsenterer det Bestaaende, det Gamle. Ahasverus var altid Jødedommens Repræsentant; han forkastede det *ny* Guddommelige, forkaster det altid. Menneskeheden skrider bestandig fremad, skønt den har en Ahasverus i sig, der idelig forkaster det Ny; d. v. s. det Ny, som er af Gud; men dette skrider sejrende fremad. Menneskeheden maa skride frem til Fuldendelse: hvert Aarhundrede er en Bølge, der forstenes og danner en Stén i Verdens-Pyramiden; den Pyramide, der betegner den menneskelige Udvikling. Denne vil og maa fuldendes. Alt leder til Udvikling og Erkendelse af det Sande, det Gode, det Skønne!« — Saaledes udtaler Andersen sig i et Brev til Henriette Wulff. Man ser, hvor forskellig Grundtanken i hans »Ahasverus« er fra Ingemanns¹, og hvor karakteristisk den er for Andersen. — Man har dadlet ved hans Digtning, at det store verdenshistoriske Billeder, han ruller op for os, afbrydes brat ved *den ny Verdens Opdagelse*: men dette er grundløst. Andersen kunde ikke føre disse Billeder af Menneskehedens Udvikling op i den franske Revolutions blodige Drama (der jo egenlig ikke en Gang endnu kan siges at have faaet sin sidste Akt). Hans *optimistiske Idé* maatte opfordre ham til at standse dér, hvor et nyt, skønt Fremtidsperspektiv aabner sig for det historiske Menneske. Ogsaa er det af stor dramatisk Virkning, at Ahasverus, der lige fra Begyndelsen kendetegnes som »*Tvivlens Aand*«, er draget med *Columbus*, fordi han ansér denne for en taabelig Sværmer:

»Jeg véd, mod Vesten taber Havet sig
i frygtelige Strømme, dybe Hvirvler,

¹ Sé mit Skrift om Ingemann 361—63.

der drage Alt i Kaos. Jeg gik med,
fordi jeg ikke føler Lyst at leve.“

Han smitter Matroserne med sin kolde, ubarmhjertige Tvivl, saa de ere lige ved at gøre Mytteri. — — Men, til Trods for alle skønne og storslaede Enkeltheder, de tit originalt fremstillede Situationer og karakteristisk opsattede Personligheder, bliver det Hele dog kun Fragment paa Fragment og vil ikke runde sig af til nogen Enhed. Hvor meget Arbejde og hvor mange Tanker Andersen end har nedlagt i sin »Ahasverus«; det Hele efterlader dog et blandet og utilfredsstillende Indtryk. —

Langt heldigere var han med sin ny Roman, »*De to Baronesser*«. — Den maa sikkert sidestilles hans bedste Romaner. Man kan mærke, hvorledes Andersen har fyldt sig med Jagttagelser, siden han skrev »Kun en Spillemand«. Navnlig har han draget Nutte af sit Ophold paa fynske og sjællandske Herregaarde. Udenfor Julen, Jagttiden og Sommerbesøgene kedede man sig dér. Man saa gerne den evnerige Digter hos sig. Ved sine Fortællinger om ny og gamle københavnske Tilstande, ved sine interessante Rejsseerindringer bragte han Liv i Samtalens Dødvande. Den Gang rejste man jo langt mindre end nu. Ingen dannede Mand i Danmark var saa berejst som Andersen og kunde fortælle saa underholdende. Selv den stupideste Landjunker maatte føle, naar Andersen omtalte, hvad han havde set og oplevet i Udlandet, at der dog var noget Andet til end Malkepiger, Vekseldrift og Heste. Herregaardenes Fruer og Frækener skattede hans Eventyr og hørte ham gerne oplæse dem. Skulde en Fest arrangeres, var Andersen ogsaa her Manden. Ingen havde saa udmaerkede Indfald som han, og hans Dekorationer ved slige Lejligheder maa tit have været nydelige. Vistnok har han trængt til megen Opvartering (det hørte til hans absolute Fornødenheder); men paa Herregaardene var der jo fuldt op af Tjenerper-

sonale, som sikkerlig ikke blev overanstrængt. I Fyn var det især paa *Glorup* hos gamle Grev *Moltke-Hvitfeldt*, han kom; paa Sjælland gæstede han navnlig *Bregentved*, *Gissel-feldt* og *Nysø*. Ikke mindst det sidste Sted, hvor den originale *Baronesse Stampe*, født *Dalgas*, residerede. Hun var en myndig Dame og generede sig¹ ikke for i Andres Nær-værelse at rette lidt paa Andersen: f. Eks. dadle hans Lyst til at krølle sit Haar (af Naturen var det glat). Andersen talte dog dette med Sagtmadighed og holdt af hende: dels fordi Digtere nære Sympathi med Originaler, dels fordi hun virkelig var en meget begavet Dame, og Dan-mark stod i Gæld til hende for det landlige Asyl, hun skaffede den hjemkomne *Thorvaldsen* paa hans gamle Dage. — Skulde denne Dame ikke have givet Andersen Stof til den gamle *Baronesse* i nævnte Roman? — Jeg gætter. — Den unge Baronesse, som han lader os følge fra hendes Fødsel under eventyrlige Omstændigheder til hendes Bryllup med *Baron Hermann*, er (i poetisk Metamorfose) Dig-teren selv. Det stakkels forældreløse Barn, som de adelige Studenter tage sig af; som bliver strængt behandlet af den gamle Baronesse; som fra sit Plejehjem paa Vesterhavsoerne løber til København for paa *Effie Deans* Vis i »Midlothians Hjerte« at redde den, hun elsker — hun har ganske Walter Scott-Dyrkeren, vor Digtters Sympathi. Opholdet i den vildsomme Hovedstad giver ham Anledning til at skildre *københavnske Interiører* fra Midten af Fyrrenerne: derved faar hans Roman Værd som Bidrag til Tidens Samfundshisto-rie. Fremstillingen af *Vesterhavsoernes Natur*, som han havde haft Lejlighed til at iagttagе under et Ophold paa *Føhr* i Septbr. 1844, var i hele sin Ejendommelighed ny og frisk for alle Kongerigets Danske. — Men én Person i »De to Baronesser« bør man ikke glemme at mærke sig: det er »Kammerjunker-en«. Denne musikalsk begavede Mand,

¹ GL. Landskabsmaler *Buntzen* har fortalt mig det.

der oversés lidt af de unge Herremandssønner og spottes for sin Angst for at valte med Vognen; han, som er saa tarveligt udstyret med Undertøj, at han i al Hemmelighed selv maa vaske det, under hvilken Beskæftigelse han belures af Tjenerskabet, der ikke skaaner ham i deres Omstale, fordi han er saa knap med Drikkepenge — i ham fremtræder en af Skyggerne ved vor Digters Herregaardsliv. Thi Alt dette gjaldt ham selv. Man kan være forvisset om, at Andersen i det Hele taget er blevet behandlet vel paa de danske Herregårde, hvor han var Gæst, og han fortæller selv, hvorledes han tit i de dejlige Parker og Bøgeskove fik Idéen til nogle af sine bedste Eventyr. Men en Gang i et Brev fra Paris til en af sine Fortroligste, hvor han raser over, at et af hans Stykker er blevet udpebet, undslipper der ham følgende Udtalelse: »Der kan være noget Koldt, ja Satanisk ved de Danske. Dette Folk passer for de vaade, skimmelgrønne Øer, hvor Ambrosius Stub var Herremændenes Nar«¹ Skulde der ikke ligge en personlig Oplevelse skjult i dette bitre Udraab?

Andersen havde i Slutningen af 30rne og Begyndelsen af 40rne for den kgl. Scene skrevet de to Pjeser »Den Usynlige paa Sprogø« og »Fuglen i Pæretræet«. Begge kunde de benævnes »Vaudevillespøg«, og, da de blev godt spillede, morede de Publikum. Men Digterens Navn stod nu en Gang paa det sorte Brædt hos den toneangivende Intelligens: »man vilde ikke taale, at slig flov Spøg beklappedes«; og »Fuglen i Pæretræet« blev, efter det var gaaet 5 Gange, udpebet. — Andersen vilde nu forsøge, hvorledes et Lystspil af ham blev modtaget, naar han indsendte det uden Navn og strængt overholdt Anonymiteten. Han skrev

¹ Breve fra A. Nr. 183.

da »*Den ny Barselstue*«. Det gjorde glimrende Lykke (26/3 1845). Andersen var (som sædvanlig) inderlig glad, naar han opnaade en Succès. Men han blev sin Beslutning tro og tav som en Mur. »*Den ny Barselstue*«, sagde man, »er saamænd ikke af Andersen. Under et saa énstemmigt Bifald kunde han umuligt have holdt tæt med sit Forsatterskab!« »Nej, det er sandt!« sagde Digteren, der har maatte dølge et Smil, »det vilde have været mig umuligt«. En ung Literat prajede ham umiddelbart efter Stykkets Opførelse paa hans Bolig. Denne har antagelig ikke været sparsom med sin Ros, i Haab om at lokke Hemmeligheden ud af ham. Det jublede i Digterens Indre; men han tvang sig og vendte pludselig Spørgsmaalet: »Jeg er vis paa, De selv har skrevet det«, mod sin Inkvisitor. Det hjalp, og han gik. Først da Aar og Dag vare gaaede, navngav han sig. Her blev man da altsaa skuffet i sin urokkelige Overbevisning om, at »Andersen var det mest forfængelige Menneske af Verden«. — — Men Publikums Dom staar endnu, 60 Aar efter, ved Magt. Andersens »*Den ny Barselstue*« vil alle Dage indtage sin Plads i vor gode og rige Lystspilliteratur. Det Galleri af Hverdagsfilistre, han her lader opmarchere, der alle komme for at hilse paa et Digterværks Forfatter, uagtet denne (hvad jo Ågtemanden hos 'Holberg frygter) ikke er »Fader til Barnet«; den falske Forfatters Bestyrtele, da han, aldeles konsterneret, ser den virkelige Forfatter, han trode død, pludselig træde sig i Møde, og i sin Forfjamskelse vil bortmane som en Aand, og den elskværdige Maade, hvorpaa denne redder sin gamle Ven ud af den pinlige Situation og gemytilig deltager i de Ovationer, »Digteren« er Genstand for af de gratulerende Frokostgæster — Alt dette er saa fuldt af Humor og skælmisk Ironi, at naar Andersen i sin Selvbiografi udtaler, at »*Den ny Barselstue*« vil kun

saa et momentant Værd, da skal det sikkert i Tidens Løb vise sig at være altfor beskedent sagt.

Da det foreliggende Skrift skylder Lejligheden sin Fremkomst, maa det være dets Forfatter tilladt at udtale sin Forundring over, at vort Nationaltheater ikke ved Andersens tilstundende Jubilæum har paatænkt at opføre dette kvikke, muntre Lystspil tilligemed hans vakre Operette »*Liden Kirsten*« til *Harlmanns* skønne, evig unge Musik. Den Eventyrkomedie, »*Ole Lukøje*«, man har averteret, hører til en Bastardgenre, som æsthetisk er utilfredsstillende. Det var ikke uden Grund, at den blev Genstand for *Kr. Arentzens* og *Erik Bøghs* dramatiske Satire »*Mér end nok*« (1850).¹ Eventyret kan ikke bringes saaledes direkte paa Scenen. Det kan kun komme frem i Form af Sangspil eller Ballet, der virke gennem Musik og Mimik. I et reciterende Skuespil drages dets Situationer og Skikkelser ned i en jordisk Sfære, som er dets lustige Art imod.

¹ Dertil kommer, at Formen for Ole Lukøje næppe er original, men hentet fra det af Dickens Juleeventyr, hvor Jack Traver drømmer om det Mulige, Fremtiden kan bringe.

VIII. EVENTYRETS KONGE

DEN 2den April 1855, paa sin halvhundredaarige Fødselsdag, udgav Andersen sin Autobiografi, det nok som bekendte »*Mit Livs Eventyr*«. I hans Fødeland vandt dette anselige Skrift ham mange Hjerter: loyalt og sympathetisk havde han her (som sad han i en Skriftestol) fortalt om sit Levned og Intet fordulgt.

Han vendte sig nu atter til »*Romanen*«, muligvis fordi han havde været saare heldig med den sidste »*De to Baronesser*«; men aabenbart ogsaa, fordi han higede efter at give sig i Lag med Livets dybeste Problemer. Havde han i »*Ahasverus*« paa Hegelsk Vis¹ villet skildre Verdens-Aandens Udvikling til Frihed gennem Tidernes frem- og tilbagegaaende Bølgebevægelse, vilde han nu gennem sin ny Romans Begivenheder og Hovedpersoners Forhold klare sig den store Gaade: *hvor er Livet; hvor er Døden?* Derfor

¹ Thi at det er dennes »*Historiens Filosofi*«, han har studeret, er tydeligt. Andersen forsmaaede ikke at lære af denne Tænker, hvis danske Neofyter havde brugt ham som Bussemand ligeoverfor den naive Digter. Der, hvor denne i »*Ahasverus*« lader *Kinas Aand* tale (Sml. Skr. XVII, 146):

»Ding Dang; Ding Dang;
Ens Klang, éns Klang!«

har Hegel sikkert givet ham Idéen.

gav han den en Titel, hentet fra det bekendte Sted i Shakespeare's Hamlet: »*Af være eller ikke*« — det er Sagen. Var Menneskets Liv sluttet med dette; eller var der en Ewighed til, hvor Sjælen vel skulde have et andet Organ for sin Eksistens end det jordiske Legeme; men hvor den dog var sig personlig bevidst og skulde bære Ansvaret for, hvad den havde øvet i sin sublunariske Tilværelse? — Her bruger han ikke Hegel som Vejleder, men sin gamle Ven, den af ham højt skattede *H. C. Ørsted*. Denne Mands vidt-omfattende Naturkundskab og *Schellingske Optimisme* tiltalte i høj Grad vor Digter: allerede i den vakre Rejsebog, »*I Sverrig*« — hvori han søgte at afbetale lidt af den Gæld, hvori han stod til vort nordiske Nabofolk for den tidlige og vedvarende Anerkendelse, det havde skænket ham paa en Tid, han haardt maatte savne den hos sine Landsmænd — allerede i disse svenske Rejseminder havde han udarbejdet Kapitlerne om »*Tro og Videnskab*« (en Prædiken i Naturen) og »*Poesiens Kalifornien*« i Ørsteds Aand og efter hans Impulser¹. — — Men det gaar med Andersens filosofiske Roman som med hans »*Ahasverus*«: det Hele op løser sig i poetiske Enkeltheder: Man kan glæde sig over den friske Skildring af Præstegaardslivet paa den jyske Hede, over de sete og følte Erindringer fra Danmarks hæderfulde Krig 1848—50; man kan have Interesse af at dvæle ved Indtrykket af Københavns uhyggelige Koleraperiode 1853; man kan endelig glædes ved saa skønne Kvindeskikkelselser som Præstedatteren *Bodil* og den fine, elskelige, højtdannede Jødinde, *Esther Arons*; men om det er muligt gennem menneskelig Spekulation at tilegne os Udødelighedstanken; det faa vi ikke at vide. Thi, at *Niels Bryde*

¹ Se Ørsteds »*Aanden i Naturen*«, bl. A. I, 95—104: »Om Overtroens formentlige Poetiskhed«. — Ørsteds sidste store Arbejde fra 1850 hørte til A.s Yndlingslæsning, og han tilgav ikke *J. P. Mynster*, at han polemiserede imod det.

betages af, at en *E-Streng* springer med en sælsom hændende Klang, og mindes nu, da hans elskede *Esther* ligger Lig, at han en Gang under deres Samtaler om Udødeligheden har sagt, at *hvis* der var personlig Tilværelse efter Døden, vilde han aabenbare sig for hende i en Tone — det er poetisk smukt; men bevise Noget gør det jo ikke.

Andersens filosofiske Roman er unægtelig læseværdig. Men Grunden til dens ringe Held maa ikke blot søges i, at den ikke mægtede at løse en af Livets gordiske Knuder, men fornemmelig i Strømkæntringen i den aandelige Verden. Søren Kierkegaards rasende Polemik mod »den officielle Kristendom« og umiddelbart derpaa følgende Død (1855) havde avlet en religiøs Affektation, der bredte sig uhyggeligt i de dannede Kredse. Havde man før i Skrift og Samtaler slaaet om sig med Hegelske Kunstord, blev man nu antihegelsk paa Kraft, og dennes saavel som H. C. Ørsteds Paastand om et højere Fornuftprincip, hvori alle Mislyde sammensmeltede i *Harmoni*, forkastedes: Tro og Videnskabs Forening gennem Tænkningens Medium var en Illusion; »det var to *absolut* uensartede Grundidéer«. Nej, *det*, det kom an paa, var i *Livet* at vise sig som et »ethisk staalsat« Menneske, og det savnede man baade i Andersens Roman og hos ham selv o. s. v. o. s. v. Ligeoversor disse »Alvorsmænds« strænge Miner trak vor upe-dantiske Digter sig tilbage til sin egen Domæne, som Ingen kunde gøre ham stridig: *Eventyret*.

Men efterhaanden havde han givet denne æsthetiske Kategori et større Omfang. Naar han sad mellem Børn og Venner, og de bad ham fortælle »en lille *Historie*«, saa syntes han, at dette Ord laa godt i hans Digterøre. Under Benævnelsen »Historie« indbefattede Børn, Bønder og Al-

mue Fantasiens dristigste Formationer saa vel som den simple Fortælling, Ammestuehistorien som Fahlen¹. — Saadanne Historier begyndte han nu at fortælle 1852; sammenknyttede dem 1857 med Eventyrene og vedblev nu til ind i 70erne, Aar paa Aar at udgive et Hette »Ny Eventyr og Historier« (Hvem husker ikke fra hine Dage det smukke Omslagsbillede med den unge Blomstersælger, der hvert Aar, og det undertiden baade Høst og Vaar, med et venligt Smil tilbød os én af sine Buketter!). Det var vor Digtters Hovedproduktion: de Rejseskildringer, han af og til udgav fra »Spanien« (1863) og »Portugal« (1866), stod ingenlunde paa Højde med, hvad han i sin Ungdom havde leveret i »En Digtters Bazar« og i »I Sverrig«. —

I den mylrende Rigidom af »Eventyr og Historier« er der Nok at vælge imellem: Vi ville fremdrage nogle, som forekomme os fortrinlige, men først forsøge at klassificere dem efter Benævnelser, der stemme overens med deres Karakter.

Af *Fabler* findes i Grunden kun én; men den er saa god, at den kan gælde for ti: nemlig »Det er ganske vist!«: »Hvorledes en lille Fjer kan blive til fem Høns« er jo nu blevet et af vores *Ordsprog*. — Til *det egenlige Eventyr* vilde jeg hensøre saadanne som: »Alt paa sin rette Plads«, »Nissen hos Speakhøkeren«, »Snemanden« og »Klods-Hans«. — Folkloristen J. M. Thiele sagde en Gang til sin Ven Digeren: »Skriv os et Eventyr om en Fløjte, der blæser Alt paa sin rette Plads«. Og straks begyndte denne Idé at arbejde i vor Digtters Hjerne. Det var Noget for ham: den dybe, virksomme Retfærdighed i Tilverelsen, der tilsidst bringer Alt i moralsk Ligevægt, der giver den Forurettede Ret og skærker Aand og Hjerte det Adelsdiplom, som tilkommer dem. Men dette Mysterium kan kun som her symbolise-

¹ Sé A.s: Et Par Bemærkn. om Eventyrenes Tilblivelse og Fremadskridten. Sml. Skr. XXVII.

res gennem et Eventyr. — »*Nissen hos Spækhøkeren*«, der er fortalt med al vor Digers Humor og glimrer af Vittighed, giver en morsom Fremstilling af det Dilemma, hvori mangen svag Sjæl er stedt: man vil gerne kæmpe under Idealets Fane, men vil ogsaa gerne spise Bøfstege og drikke Rødvins. Saa søger man da at gaa en Middelvej, men ender dog med at staa sig til Ro i Filisteriets lune Krog, ganske som »*Nissen hos Spækhøkeren*«. Man skutter sig og synes, at man dog befinner sig bedst dér. — »*Snemanden*« hørte til den ældre Mantzius' yndede Oplæsningsnumre, og den vandt altid Bifald. Grunden til dette var sikkert den talentfulde Skuespillers Evne til at gengive alt det Pudsige, der ligger i at gøre en saa komisk Fremtoning som en Snemand til et levende Individ med Ynglingslængsler indenfor sin hvide Koste. Og disse Længsler gældte en sort, varm Kakkelovn, som han med sine Rødstensøjne kan sé gennem Kælderetagens Ruder. Er det *Kontrasten*, der her udøver sin mægtige Tiltrækning? Nej, da Foraarssolen lyser, og Snemanden glider ud af Tilværelsen, viser det sig, at det er *Sympathi*: han havde en Kakkelovnsskraber i Livet. — »*Klods-Hans*« er et Folkeeventyr, som Digteren har faaet meddelt og nu genfortæller. Emmet har Lighed med de norske Folkeeventyr om *Askeladden*. Men Stilen er Digterens egen og sprudler af hans kaade Lune. Molbech, der ogsaa har ladet Bønderkarle fortælle sig Eventyr, har trukket al Saft og Kraft ud af dem for at faa dem »sprogrigtige«. Andersen forstod, at Indklædningen maa svare til Emmet, og fortæller frisk fra Leveren. Og det paa en Tid, hvor man ikke vovede at opføre Holbergs »*Ulysses*« paa det kgl. Theater, ja end ikke taalte, at det blev oplæst i dannede Folks Stuer. Plumpheden har ogsaa sin Humor, og naar det utilslørede Ord vækker Latter, holdes Forargelsen nede.

Dernæst vilde jeg nævne *Natureventyrene*: »Vinden for-

tæller om Valdemar Daa og hans Døtre« og »Det gamle Egetræs sidste Drøm«. Her lægger Digteren sin menneskelige Sjæl og Tanke ind i Naturtingene og lader dem udtale sig paa den Vis, han forudsætter, de maatte, naar de besad menneskelige Organer. Han har gjort det fortræffeligt i »Vinden fortæller om Valdemar Daa og hans Døtre«. Han har lyttet til Vinden i sine ørkesløse Timer, hørt paa den, naar han ikke kunde sove om Natten, ladet sig onnsuse af den, naar han, hensunken i sig selv, sad under Bøgetraerne i Herregaardenes store, stille Skove. Hans Øre har indfanget dens sælsomme Stemme, snart sørgmodigt klagende, som kendte den al Menneskehedens Nød og Jammer og deltog i dens Smerte, snart vild og spottende, som gjorde den Nar ad det Hele, snart mørk og truende, naar den for om de gamle Taarnmure, som vidste den, hvad de gemte. Og *Borrebygs* Mure gemte et Sagn, som Ingen glemte. Den stolte Herremand af den gamle Slægt *Daa*,¹ *Valdemar* var hans Navn, ejede tre Herregårde i Jylland, foruden en Broderlod i Borreby. Men grebet af videnskabeligt Raseri og Lyst til Guld tilsatte han alle tre Herregårde paa alkymistiske Forsøg. Og da tilsidst ogsaa Borreby blev udlagt for Gæld, forsmaaede han det Naadsensbrød, den ny Ejer vilde række ham med sit alkymistiske Glas i Barmen og Stav i Haand vandrede han, stolt i sine Pjalter, bort fra Gaarden, fulgt af sine tre Døtre. Alt dette fortæller den susende Vind Digteren i sit urolige, abrupte Tempo: »Hu—u—ud! fare hen!« er Omkvædet paa dens travrige Vise. — Et langt lysere Billed oprulles for os i »Det gamle Egetræs sidste Drøm«. Det ældgamle Træ har staat i 365 Aar, har i sin Nærhed set Naturlivet bryde frem, blomstre, røre sig og visne. De blaa Anemoner og den røde Klokkeblomst ere skudte frem ved dets Rod, den florvingede Døgnflue og

¹ Dens sidste Åtling, Gregers Daa, faldt 1712 i Slaget ved Gadebusch.

den summende Bi have tumlet sig mellem dets Blade og Grene. 24 Timer var Døgnfluens Liv; for Egetræet er Menneskets Aar som én Dag: Foraaret er dets Morgen, Somren dets Middag, dets Afslutning er Høsten og Vinteren dets Nat; da drømmer det sine Drømme. Den 365de Jule-nat drømmer det, hvorledes det genser Alt, hvad der har spiret og levet omkring det i dets lange, lange Liv — og pludselig føler det sig løsnet fra sin Rod og hævet op mod Skyerne, ind i Himlen. Det er en Salighed for det gamle Træ; men det vil ikke nyde den alene. O, var de dog med, alle dets unge Søskende mellem Træer og Buske, alle dets smaa Venner mellem Urterne og Blomsterne, alle Insekterne, alle Fuglene, som det nys kendte igen. Dog, efterhaanden som det drages opad, høres Stemmer fra alle de Væsner, det længtes efter. »Vi er med: vi er med« lyder det som fra Kor, der følge paa hverandre. Træet ser den Eneste efter den Anden dukke frem af Skyerne. Nu først er det fuldt glad. Omgivet af sin Kærligheds Skare, svæver det lyksaligt ind i Himlen. Det gamle Egetræ var i hin Nat omblæst af en vældig Storm -- Sømændene havde mistet deres Landmærke. — Aldrig har den store Natur ladet sin moderlige Røst klinge dybere og fuldere end i dette Andersens Eventyr. Hvor betegnende er det ikke, at gamle Fru Signe Læssøe, Andersens mangeaarige, trofaste Veninde, følte sig saa glad netop i dette Eventyr: hun spaade det et Liv, der først vilde ophøre med Sproget. Denne udmaerkede Kvinde, hvis ædle Hjerte selv svulmede af moderlige Følelser, for hvem det »at være Moder« var det Højeste i Livet, har i sin Sjæl som ingen Anden haft en Resonansbund for dets dybe Grundtone.

Dernæst ville vi kaste et Blik paa de tvende ypperste af *de religiøse Eventyr* efter 1852. Thi det er unægteligt: »Pigen som traadte paa Brødet« og »Verdens dejligste Rose«. Det første er forfærdeligt. Forfærdeligt, fordi den, der tror,

at Evangelierne indeholde troværdig Tale om Kristi Liv og Død, hans Ord og Handlinger, hverken kan eller tør nægte, at han har peget alvorligt paa en Tilværelse efter Døden, hvor Enhver fik betalt efter sine Gerninger. Spørgsmaalet bliver blot: er Straffetiden aldrig til Ende? eller er der til sidst Naade at finde selv for den værste Synder? Vor Digter (og her har han vor fulde Sympathii) holder til det Sidste. Men man mene ikke, at han tror, Synderen faar Naade for godt Køb: her skal betales, og det gruligt. Som vi skælve, naar vi med *Dante* vandre gennem Helvedes Afgrunde, saa gyser det i vort Blod, naar Digteren her ud-maler os det Pinested, hvortil *Inger* fordømmes. Andersens Fantasi er saa mægtig, at dens Bue spænder fra det mest Idylliske til det Uhyggeligste. Ingen bør undre sig her-over. Vel var hans Gemiyt blødt og modtageligt som faa Digteres; men hans Aand var ikke umandig: han kunde føle en moralsk Indignation og retsfærdig Vrede over den hjerteløse Egoisme, Svaghed eller uforstandig Opdragelse lader trives. Denne onde Tøs, der som Barn river Vin-gerne af Fluerne og lader dem agere »Krybdyr« og sætter andre Insekter paa Naale, fordi det morer hende at se dem pines og at kunne sige ondskabsfulde Vittigheder, naar de vaande sig; hun, som har traadt sin fattige Moder paa Hjertet, som hun nu træder paa Brødet; som aldrig har skænket Andre uden sig selv og sit könne Ydre en Tanke, — *hun*, mener Digteren, fortjener at synke ned i Mosekonvens slamvaade Bryghus mellem Tudser og Snoge og at staa som Postament i Helvedes Forgaard, fikseret af alle de onde Øjne, der glo paa hende. Først da en from Sjæl, der i sit Jordliv har ynket hende, nu i sin Himmel sukker over hende, først da fødes en sympathetisk Tanke i den Forpintes haarde Sjæl: denne Tanke bliver Spiren til hendes endelige Forløsning. — — »Verdens dejligste Rose« er en hellig Hymne om Frelsen ved Kristus: *Kærlighedens*

røde, varme Rose, *Uskyldsrosen* paa Barnets friske Kind, *Sorgens* blege Rose, der er vandet af Savnets bitre Taarer, *Videnskabens* dunkle, magiske Rose, »hin Underblomst, for hvis Pleje Manden i Aar og Dage, i lange sovnløse Nætter, i den énsomme Slue, hengiver sit friske Liv« — alle ere de skønne, og den ene skønnere end den anden. Men Verdens dejligste Rose sprang frem paa Golgathas Kors, da Blodet randt fra *hans* Vunder, som skulde frelse ufødte Slægter. Aldrig dør Den, som ser hin Rose, Jordens dejligste!

Den, som ikke formaar at tilegne sig dette Eventyrs Idé, læse det dog, blot for Stilens Skyld: det er *den lyriske Prosa*, som Andersen er den Første der anvender i det 19de Aarhundredes danske Literatur, efter at det 18de havde fusket i den eller misbrugt den til Rhetorik. Betingelsen for, at den skulde kunne gøre sig gældende, var, at Sproget gennem et Par Menneskealdre havde udvidet sit Forraad, naat større Modenhed og, ved hyppig at tvinges ind i *bunden* Form, havde øvet sin Evne til at udtrykke sig kort, kraftigt og lyrisk. Nu kunde det uden at blive affektert eller støde Øret anvende de indvundne poetiske Udryk og Former i den *ubundne* Stil, naar Indholdet tillod det. — Der er hverken Rytmer eller blot Klang af Rim i Andersens lyriske Prosa; men hænde kan det dog, at den er det Rytmiske saa nær, at Øret modlager den som Rylne og ikke som Prosastil. Man høre:

Maanen fortæller: »Sidste Nat gled jeg gennem Indiens klare Luft;
jeg spejlede mig i Ganges:
mine Straaler søgte at trænge gennem det tætte
Hegn,
som Platenerne flette; de hvælve sig tæt som
Skildpaddens Skal.
Da kom fra Tykningen en hinduisk Pige,
let som Gazellen, skøn som Eva.

Der var noget saa luftigt og dog syldigt fast ved
 Indiens Datter;
 jeg kunde se Tanken gennem den fine Hud.
 De tornede Lianer rev Sandalerne sønder; men
 rask skred hun fremad.
 Vilddyret, der kom fra Floden, hvor det havde
 læsket sin Tørst,
 sprang sky forbi.
 Thi i Haanden holdt Pigen en brændende Lampe:
 jeg kunde se det friske Blod i de fine Fingre,
 der bøjede sig til Læ for Flammen.
 Hun nærmede sig Floden, satte Lampen paa
 Strømmen,
 og Lampen sejlede nedad.
 Luen vistede, som vilde den slukkes, men den
 brændte dog.
 Og Pigens sorte, funkende Øjne fulgte med et
 Sjæleblik bag Øjelaagenes lange Silkefrynser:
 hun vidste, at brændte Lampen saa længe hun
 øjnede den,
 da levede endnu hendes Elsker:
 men sluktes den, da var han død.
 Og Lampen brændte og bævede,
 og hendes Hjerte hrændte og bævede.
 Hun sank paa Knæ og læste Bønnen.
 Ved hendes Side laa i Græsset den vaade Slange;
 men hun tænkte kun paa Brama og sin Brud-
 gom. —
 »Han lever!« jubledе hun;
 og fra Bjergene genlød det: »han lever!«

Dette Digt i lyrisk Prosaform hører til den lille Skat, den danske Literatur ejer i Andersens »Billedbog uden Billeder«. Desværre har jeg i sin Tid ikke kunnet erholde den hos *Br. Reitzel* uden at faa nogle smagløse, tyske Billeder med i Købet. Saa megen Pietet burde Andersens gamle Forlæggere have vist Digteren, at de ikke af Forretningshensyn havde vansiret en af hans skønneste Bøger. Denne lille Bog behøver ingen Illustrationer, vare de end

udførte af en Kunstnerhaand. Den maler selv. Den udkom 1840, men kan godt siges at danne Indledningen til »Historier« 1852 og de efterfølgende »Ny Æventyr og Historier«; thi ligesom i disse indtager i hin *Livsbilledet* en fremragende Plads. At det trænges ind i en snævrere Ramme gør det blot mere anskueligt og lettere at erindre. Alle Livets Stemninger kaste deres Skær over disse Miniaturmalerier. Snart ere de vemodige, som den gamle *Frækens* ilsomme Jorfærd, snart rystende, som den smukke *Præstedatters* Skæbne; snart fulde af elskværdigt Humor, som Billedet af *den lille Pige*, der vil ind at kysse Hønen og bede den om Forladelse, fordi hun den anden Dag forulempede den og dens Kyllinger¹, eller Situationen med *en anden lille Pige*, der ved Foden af det høje Træ, hvori de kaade Brødre har hængt hendes Dukke op, staar bekymret for, at Dukken skal forgaa af Angst, naar Natten kommer med sine Spøgelser². Eller en hejtidelig, gammeltestamentlig Stemning kan brede sig over Billedet, som naar *Rothschildernes* gamle Moder fra Sønnens straalende Saloner lader sig bære ind i det fattige Hus i den gamle Jødegade. Thi i ydmyg Nøjsomhed og ærefrygtfuld Underkastelse under den Gud, der velsignede hendes Sønner med Rigdom, haaber hun at kunne holde Lykken til deres Huse.

Esterhaanden udformes det poetiske Miniaturbillede under Digterens Haand til »en Historie«. — Af saadanne »Historier« udkommer en større Samling 1855, hvoraf i det Mindste to staa i inderlig Forbindelse med Digterens Privatliv; det er »Under Piletræet« og »Hun duede ikke«. Den første har nogen Lighed med »Kun en Spillemand«: ogsaa her bliver et trofast Hjerte forsmaet af en Kvinde, der stræber højere, end at blive en jævn, borgerlig Hustru. »Christian« og

¹ Dette passerede med en af Prof. Hauchs Smaapiger i Sørø.

² Fru Læssøe fortalte en Gang A. dette som en af sin Barndoms Oplevelser.

»Knud« i »Under Piletræet« ligne til Trods for deres Hvervs Forskellighed saa temmelig hinanden; mellem »Naomi« og »Johanne« er der derimod dyb Forskel: medens hin er mørk-lidenskabelig og vild-egoistisk, er denne lys, klar og inderlig som en nordisk Sommernat. Naomi er interessantere som Romanfigur; Johanne har biografisk Interesse; thi »Under Piletræet« er digtet ud af Andersens ubesvarede Tilbøjelighed for *Jenny Lind*. — For anden Gang, 15 Aar efter den første Kærlighed, flammer hans Hjerte; denne Gang for den svenske Sangerinde, som vakte Københavnernes entusiastiske Bisald, de tarveligste Tilhøreres som de største Kunstneres. Medens Andersens Tilbøjelighed for Riborg Voigt var begrundet i dennes kvindelige Elskværdighed, var det ikke netop *det*, der fængslede ham hos Jenny Lind: hendes Øjne vare dybe og udtryksfulde, fortælles der¹, og en mild, jomfruelig ren Værdighed var udbredt over hendes Personlighed; men hendes Ansigtstræk vare ingenlunde regelmæssig smukke. Det var den Maade, hun tog sin Kunst paa, der tiltrak Digteren. Den Bejlen til Publikums Bisald, endlige Forstaaelsen af de Kneb, hvor ved det skal vindes, var Jenny Lind højt hævet over; Sligt overlod hun sine Kunstsøstre mellem Divaerne: »ved hende« siger Andersen »har jeg først forstaaet Kunstens Hellighed, ved hende har jeg lært, at man maa glemme sig selv i det Højeres Tjeneste. Ingen Bøger, ingen Personer har for en Tid virket bedre og mere forædlende paa mig«. — Digteren skal en Aften, da de i Selskab med fælles Venner fulgtes ad, have ønsket at holde hende lidt tilbage, for at han kunde faa Lejlighed til at fri. Men hun asparerede det. Heller ikke *hun* kunde som forдум Riborg Voigt skænke ham mere end »en Søsters« Følelser². Ved Tilbuddet om sligt

¹ Overskous Skildring i hs Theaterhistorie V maa være grundet paa Autopsi.

² Sé »Mit Livs Æventyr« S. 312.

Forhold har den forsmaaede Bejler troligvis (som *Knud i Fortællingen* under en lignende Situation) tænkt: »Ja, det skal hjælpe stort!« — Ikke desto mindre bestod endogsaa efter Jenny Linds Giftermaal et venligt Forhold mellem hende og Andersen.

Til Trods for, at »Under Piletraet« er en vel fortalt »Historie«, og vort Kendskab til dens Motiver giver dens Skikkelses forøget Liv og Fylde, gør dog »*Hun duede ikke*« et langt dybere og mere vemodigt Indtryk. Æsthetisk set, hører den til Andersens mest fuldendte Fortællinger. I den skitserede *Fremsstilling af Personer*, som er hans Force i disse Livsbilleder, naar han ikke højere end her. Ligefra Tegningen af »Byfogeden«, der staar ved sit Vindu, paaklædt til at modtage sine Middagsgæster, indtil »halte Maren« med Vaskerkonens Dreng ved hendes Grav, er Alt fremstillet med en trofast, maadeholden Realisme, som en Hollænders Pensel ikke kunde gøre bedre. Dertil kommer, at *Sproget i Replikerne* har en Lyd saa ægte og saa naturlig, at ingen af vore Dages Realister (ikke en Gang *Sofus Schandorph*) i saa Henseende har naat eller vil kunne naa vor Digter i denne lille »Historie«. Men den *Følelse*, der ligger til Grund for hele Kompositionen, har dog endnu større Værd. Andersen nævner i sine Noter Anledningen til, at han skrev »*Hun duede ikke*«; men der er ingen Tvivl om, at han af Blufærdighed omgaar Sandheden. Det er ikke hans Moders Ytring om en anden Almueskvinde, der har givet ham hans Emne; *det er Moderen selv*. Hele denne Historie handler om *hende*. Jeg husker godt, hvorledes Andersens Moder blev omtalt i sin Tid endogsaa af hans venskabelige Bekendte: »der var ikke Noget ved hende; hun var en fordrukken Kælling«, hed det sig. Sønnen vil da dække sin stakkels Moders Skam med Kærlighedens Kaabe, og det lykkes ham. Hvor tit han har evnet at røre os: her har han rørt os paa det Dybeste. Vi skænke den stakkels,

haardt bedømte Haandværkerenke vor fuldeste Sympathi. Sønnen har ført hendes Sag saaledes, at alle Domme maa forstumme. Intet Under, at »Hun duede ikke« vakte et storartet Bifald, da Andersen valgte den til sin første Op-læsning i Københavns Arbejderforening.

Medens »Hun duede ikke« handler om en Moder, der var ringe og ilde omtalt af Verden, skønt hun sled for sit Barn, »saa Blodet sprang hende ud af Neglerødderne«, fortæller »Anne Lisbeth«¹ om en Moder, der sad som vel-agtet Købstadsmadam, men fornægtede og forglemte det Barn, der havde hvilet under hendes Hjerte. — Andersen har haft Øjnene med sig paa de Herregårde, han gæstede, og tit set mere end det naadige Herskab. Mellem det, der har stødt hans dybe, naturlige Sans, men som han klogelig har tiet med, har Synet af disse smukke Bønderpiger været, der i stadselig Dragt og for en Tid stærkt hyggede af Herskab som Tjenerskab har skænket den lille, spinkle, blege Stamherre af deres sunde Brysts Overflødighed det, som egenlig tilkom deres eget Barn. »Hvad er der blevet af dette Barn«, kan vor Digter have spurgt. »Aa«, er der saa blevet svaret ham, »det er blevet Fødebarne« (d. v. s. slængt hen til en ussel Families Vanrøgt). Dette har forarget Digteren, og Forargelsen er blevet til Eventyret »Anne Lisbeth«. — Med saa Træk skitserer han hendes snobbede Fornemhedssyge og slet anbragte Kærlighed til det grevelige Barn, hun har ammet. Hendes egen, som hun kalder »den grimmie Unge«, kommer til Grøftegraverens og vokser op for Lud og koldt Vand. Senere bliver han Vogterdreng og har det ikke stort bedre: altid er han sulten, gennemkuldes af Regnen og tørres af den skarpe Blæst. »En Gang i Foraaret sad han paa Grøften i Solskinnet og snittede paa en Tøjrepæl: han vidste, hvor der stod tre Jordbærplanter i Blomster; de vilde nok sætte Bær« — det er det

¹ 3dje Heste af »Ny Eventyr og Historier« udgivet i Foraaret 1859.

eneste glade Øjeblik i dette lille stakkels Liv — »men der kom ingen Bær«. Senere bliver han Skibsdreng hos en fordrukken Skipper paa en elendig Skude, der i en forrygende Storm gaar under med Mand og Mus. — Men nu begynder Aandeverdenens Indvirkning paa den unaturlige Moder. Ved et Besøg paa Herregården, som hun i lang Tid har ventet sig saa meget af, bliver hun fuldstændig overset og negligeret af »sit søde Grevebarn«, der imidlertid er vokset op til en lang, adelig Lømmel. Og paa den lange Hjemvej til Byen vaagner hendes Samvittighed. Efteraars-aftenens Taager, der lægge sig over Skoven og Kysten: Maaneskinnet, der gør Alt blegt og uhyggeligt; Tavsheden og Dødsstillet rundt om, lader gamle truende Folketradiioner dukke op i hendes Erindring; Traer, Stene og Gengrundne, der i Halvmørket antage et underligt Udseende, ja selv hendes egne, næppe hørlige Skridt i det halvvaade Sand skrække hende. Anger og Forfærdelse griber hende Fra denne Nat af er hun tabt for sine Omgivelser og Verden: hendes Hjerne er forstyrret; hendes angstfulde Sjæl har kun én sikre Tanke: Barnet, hendes forventede Hjerte har kunnet skyde fra sig. Endelig løser Gud op for hende: hun har bødet for sin Synd. -- I dette dybe, alvorsfulde Eventyr er Alt tegnet med en Mesters Haand; Alt udsprunget af en folkelig skabende Fantasi, en Fantasi, som mellem vore Digtere kun Andersen havde i Eje.

Blandt de flere Gange, jeg har hørt Andersen oplæse sine Eventyr og Historier, er der navnlig én, som har afpræget sig i min Erindring. Det var, da jeg i Midsommeren 1871 var i Norge. Som dansk Student fik jeg venlig Oppfordring til at deltage i det Aars »Russelag«. — Andersen besøgte netop paa den Tid vort Broderland for første Gang

og blev paa det Hjerteligste modtaget af *Christianienserne*. En smuk Fest for ham blev afholdt i »Botanisk Have«: Bjørnson havde skrevet Festsangen, Jørgen Moe, den vakre Digter og fine Eventyrfortæller, holdt Festtalen. Dette sidste Arrangement trak hele Christianias Dannelsesverden til Festen; Noget, der ikke var sket, om Bjørnson alene havde forestaaet den. Andersen var betagen og rørt. — Nu vilde Studenterne ogsaa gerne se ham i *deres* Kreds. Men den 66aarige Digter var saa overvældet af al den Hyldest, han allerede havde modtaget, at han i Begyndelsen afslog deres Indbydelse. Da aflagde en ung Artiumskandidat, der havde været uheldig ved Eksamens, ham et Besøg og fortalte, at han havde skrevet en Sang til Digteren for det Tilfælde, han vilde blive Studenternes Gæst. Denne Opsordring kunde Andersen ikke modstaa. *Han huskede sine egne Artiumskvaler* og gav efter. Med stor Akklamation blev han modtaget af de unge Mennesker: en Rus talte smukke, varme Ord til »den gamle Digter«, og denne svarede paa sin jævne, hjertelige Vis. Men morsomt var det for mig at høre den svage, bløde, fynske Dialekt efter den unge Nordmands rullende, stærkt lydende Ord. Derpaa oplæste Andersen det lille Eventyr »Sommerfuglen«. Smukt var det at se de unge Nordmænd flokke sig om den danske Digters Forelæsningsstol: nogle trængte sig frem, saa Forhøjningen næsten rystede under Oplæseren; andre holdt sig stolt beskedne tilbage; men Opmærksomheden var malet i alle de friske unge Ansigter. »Jeg havde aldrig tænkt«, sagde en ung norsk Digter, hvis Venskab jeg havde vundet, »at der laa saa megen Poesi i det lille Eventyr«. Da Oplæsningen var til Ende, sagde Andersen: »Ja, kære unge norske Venner! Gerne blev jeg imellem Dem; thi mit Hjerte er endnu ung; men« — og han førte Haanden til Issen — »her falder lidt Sné«. Derpaa forlod han »Russelagen« under Hurraraab og Haandtryk.

Saaledes sluttede *det unge Norge* smukt Kredsen af alle de germaniske Folk, der i Aarenes Løb i saa rigeligt Maal havde bragt vor Digter deres Anerkendelse.

Dog, ogsaa i hans Fødeland havde man efterhaanden faaet Blikket op for, hvilken Mand man besad i ham. D. 23. November 1867 udnævnte *Odense* Byraad ham til Æresborger og fejrede hans Modtagelse af Diplomet ved en smuk Fest paa Raadhuset d. 6. Debr. — Ja selv *København* kom med, og d. 26. Juni 1880 afsløredes *H. C. Andersens Statue* ved A. V. Saaby i Rosenborg Slotshave. Digteren havde været bekendt med Planen og var dybt bevæget ved Tanken om, at hans Monument nu skulde rejses i *den* offentlige Have, hvor han som stakkels nødlidende Yngling, i Mangel af Middagsmad, havde siddet og fortærer et Stykke tørt Brød. Men den Glæde, at se sig saaledes hyldet i levende Live af en Stad, hvor saa mangen bitter Skaal var bleven ham iskænket, den opnaade han ikke. D. 4. August 1875 lukkede den 70aarige Digter sine Øjne paa det smukke Landsted »*Rolighed*« ved Østerbros Kalkbrænderier. Det ejedes af den i Københavns Handelsverden højt ansete Grosserer *Morits Melchior*. Denne Mand og hans elskværdige Familie skænkede (hvad der med Tak bør mindes af alle Danske) vor Digter, som Alderens Skrøbeligheder havde gjort meget nervøs og vanskelig, en Omhu og Pleje, som selv kædelige Frænder ikke kunde have ydet større.

IX. »JEG GIK DEN VEJ, SOM GUD MIG BØD«

NÅAR man har arbejdet sig gennem Andersens *Selvbiografi* og dens *Supplement*, gennem hans 4 Bind tykke *Korrespondance* og hans henved 30 Bind *Skrifter*, saa kommer man til at holde af ham, ja faar ham uendelig kær. Denne Aabenhed, denne Troskyldighed, denne Ulyst til det tvetydige Udtryk, denne Trang til at være sig selv — Alt dette gør, at man lige som kan se ham dybt ind i hans store, kærlige Hjerte. — Men, siger man til sig selv, hvad var det dog, som gjorde, at man stedse fandt saa Meget at dadle hos denne Mand, at Sladderen om ham bredte sig fra København til den mindste Provinskrog; og hvorledes er det gaaet til, at Alt dette har kunnet holde sig op til vore Dage? thi det er først nu, efterat en ny Slægt er vokset op, at hans Person forbliver uantastet. Lad os en Gang drage nogle af disse atter og atter gentagne Anker frem og holde dem op for Lyset, maaské bliver da deres Tyndhed synlig.

For det Første talte man i sin Tid meget om Andersens *Egoisme*: «han tænkte kun paa sig selv, var kun optaget af sig selv etc.» Jeg svarer: hvorledes er det muligt, at denne Mand kun har været optaget af sig selv, han, hvis Breve og Skrifter viser den største Interesse for Alt, hvad der foregik uden om ham, og den dybeste Sympathi med Andres Bekymringer; han, som kan henrykkes ved Kun-

stens og Videnskabens Storværker, og være inderlig bedrøvet med den lille Pige, der ikke besad den Tinknap, det kostede at overvære »Moppens Begravelse«. Han, som, da Ingemann vilde lindre *Chr. Hvid Bredahls* Nød, straks sætter sig i virksom Bevægelse; han, til hvem Fru Læssøe en Gang skrev et bebrejdende Brev, men tilføjede: »Beredvillighed til at tjene Folk er den Del af Deres Godmodighed, De helt har bevaret¹. — Ja, til hans »Egoisme« mindes jeg, at man endnu i hans sidste Leveaar regnede den Kendsgerning, *at han aldrig havde villet gifte sig*: »egenkærlig, som han var, unddrog han sig den Byrde, Ægteskabet paa-lægger Manden«. Dette vigtige Vaas bør jo nu forstumme, da vi ved, hvor ulykkelig han har været i sin Kærlighed til Kvinder, han elskede. Nu læse vi med Vémod hans Historie om den tyske Pebersvend i Hyskenstrædet, hvorledes »gamle Anton« i de kolde énsomme Nætter trak Huen ned over Ørene og græd sine bitre Taarer.

Endvidere har man bebrejdet Andersen hans *Mangel paa Fædrelandskærlighed*: »Hvor mange tyske Fyrster skal De nu besøge?« spurgte en Gang den københavnske Handelsmatador *Alfred Hage*, der vist ikke gjorde sig lidt til af sin Patriotisme. — Ja, det er blandt Andre Andersens Skyld, at vort lille Land gælder Noget i den store europæiske Kulturverden. Alfred Hage kunde have sparet sig sin nationale Indignation. — Ogsaa *Erik Bøgh* havde i det Punkt Andersen mistænkt. Da han efter hans Død skrev en nedsættende Karakteristik af ham, ansørte han, hvad Ludvig Bødtcher havde fortalt ham. Vännerne fra Italien, Bødtcher og H. C. Andersen, havde ved Troppernes Hjemkomst 1851 mødt hinanden paa Gaden: »Er det ikke herligt!« sagde Bødtcher, »saaledes at se et helt Folk i Begejstring!« »Jo,« svarede Andersen henkastende, »men i Morgen rejser jeg til Udlændet. Farvel!« »Ja, rejs Du kun,

¹ N. Bøgh: *Fru Signe Læssøe*.

raabte Bødtcher efter ham, »nu da Ingen her mer bryder sig om *Dig!*« — Men hvad vil det Hele sige? Andersen, som jo altid led af Humørsyge, har været udisponeret i hint Øjeblik til at deltage i Vennens festlige Stemning. At *han* ikke skulde føle sit Hjerte banke ved alle de Sejrskranse, hin lykkelige Krig bragte os, modsiges afgjort af den Kendsgerning, at baade hans Breve og en lang Række *Digte* fra hin Tid strømme over af Sympathi for den danske Sag og dens heltemodige Forsvarere. Den *augustenborgske Hertugfamilie*, der i sin Tid havde vist Andersen den største Yndest og Venlighed, trak han sig straks tilbage fra, da Hertugens politiske Planer vare blevne aabenbare, og vilde i Udlændet ikke modtage nogen som helst Indbydelse fra dette Hof.

Endelig er der Andersens meget omtalte *Forfængelighed*? Var den virkelig saa stor? — Have vi ikke Alle en god Portion deraf? — Er det ikke nødvendigt for vor Tilværelse, for vor Arbejdsevne, at vi leve i den Illusion, at vi (hver for sig) ere mere værd, end vi i Virkeligheden ere? — Saa vi al vor Jammerlighed og Intethed i Sandhedens ubarmhjertige Spejl, vilde vi ganske miste Modet til at eksistere. — Og nu den meget (mest af os selv) omtalte danske *Beskedenhed*, er den dog i Grunden ikke saare *konventionel*? Prøv blot at tage en af disse overbeskedne Danske paa Ordet; straks vil Mandens Selvfølelse komme i Kog. Jeg tror virkelig, vi Danske (hvad Forfængelighed angaaer) kunne rivalisere med Franskmændene; men vort Lands Lidenhed og Følelsen af, at vort Folk ikke har den Betydning, som det kan tilkomme, har lært os som Nødvendighed den Dyd, der kaldes Beskedenhed. — Andersens unægtelige Forfængelighed har tydeligvis sin Oprindelse i hans Fødsel af ringe Forældre, hans tidlige Fattigdom, hans legemlige Uskønhed, hans underlige Overbevisning om sit Digterkald, der i mange Aar blev mødt af en uvillig og borneret Kritiks kolde Overgydninger, hans aandelige Utryghed i en Tid, der ikke fat-

tede hans Geni. Alle disse Omstændigheder gjorde, at den naturlige *Jeghedsfølelse* hos ham kunde udarte til *Jegheds-syge*, og da var han maaske mindre behagelig for sine Omgivelser. — Dog, hvor han saa og vidste, at Kritiken over ham udgik af personlig Velvilje og et intelligent Begreb, dér hørte han den villigt og taalmodigt. Saaledes fortæller Edvard Collin, at hans Søster Fru *Ingeborg Drewsen*, »lille Viggos« Moder, kunde sige ham de haardeste Ting, der, hvis en Andens Mund havde udtalt dem, vilde have gjort ham rasende.

Man kaldte ogsaa i Andersens første Digterperiode ham for flygtig og forsængelig; fordi »han ikke vilde lære Noget«, d. v. s. fordi han ikke vilde sætte sig hen og gøre sig bekendt med »gode Mønstre«, fordi »han ikke vilde studere« Poesiens Ästhetik (Poetik kaldet) samt Metrik, Stistik, Grammatik, og hvad det nu Altsammen hedder. Men Sligt laa ikke for denne *Naturdigter*, som det laa for Hertz og Paludan-Müller. I sin Udvikling gik Andersen »den Vej, som Gud ham bød«, og den bestod i, at han gennem Arbejdet i de forskellige Digtarter (det lyriske Digt, Romanen og Dramaet) som gennem forskellige Skoleklasser rykkede op mod den Digtart, der ret egenlig var *hans*, nemlig »*Eventyret og Historien*«. Disse Eventyr og Historier ere snart *lyriske Digte i Prosa*, snart *smaa Romaner*, snart hele *Fortællinger*, snart *lystige Skuespil* eller *alvorlige Tragedier* uden Akt- og Sceneinddeling. Tvivlsomt er det, om Andersen nogen Sinde var kommen til at ekszellere i den for ham bestemte Genre, om ikke han havde øvet sig i alle.

Naar man vil tydeliggøre sig en Digtars Stilling i hans Literatur, skal man spørge: kunde han undværes her? — Andersen kunde paa ingen Maade undværes i den danske Literatur, ikke alene paa Grund af hans Digtningens Kvalitet: men ogsaa fordi vi uden ham og Sten Blicher vilde mangle Overgangsledet til vor nyeste Poesi. Andersen og hin jyske

Digter repræsentere i Trediverne alene den ilde sete, ugerne talte og lidet agtede *Realisme*. Andersen har ligesom en Følelse af, at han i Sten Blicher har en ældre Aandsfrænde: han nævner ham tit med Kærlighed, rivaliserer med ham, efterligner ham i Naturbeskrivelsen og søger endog at overgaa hans berømte Skildring af Vesterhavet i »Marie« i »en Historie fra Klitterne« (1859).

Andersens Paavirkninger spores alt i hans levende Live, saaledes meget stærkt i *Christian Richardts* første opsigtvækende Digsamling (Foraarssangen: »Hvor Skoven dog er ung og frisk!« — »Tulte« — »Paa Badehuset« o. fl.). *L. Budde* ligefrem efterligner ham. — *Drachmann* har senere som bekendt stærkt benyttet hans »Svinedreng« i »Der var en Gang«. — *J. P. Jacobsen* faar Motivet til sin »Marie Grubbe« fra Andersens »Hønsegrethes Familie«¹, og i »Et Skud i Taagen« har Hovedpersonens Vandring langs Stranden efter Fuldbrydelsen af hans Hævn en mærkelig Lighed med den énsartede Scene i »Anne Lisbeth«. —

Fru Læssøe skriver en Gang i et Brev om Andersen følgende Ord, som hun understreger: *Nej, Andersen hænger ikke ved sig selv. Hans Idéer er ham Alt.*« Det er rigtigt! Andersens poetiske Idéer var ham Alt; de magttog ham, og han gik op i dem og levede med dem. Men Værkerne af en saadan idébegejstret Digter er Samtidens særdeles Opmærksomhed værd, netop fordi han ikke et Øjeblik tænker paa at drive *Agitation* med dem eller danne *et Parti* til deres Realisation. *Derfor* have de tit mer end almindelig Betydning, ere Tidernes Tegn og Aandens Fingerpeg. Havde man i 1850, da man arbejdede paa vort højere Skolevæsens gennemgribende Reform, ikke hængt saa meget i 30rnes doktrinære Idealisme, men hellere lyttet til det højtalende Forsvar, Andersens Digtning førte for *Umiddelbarhedens* og det *Oprindeliges* Ret, saa havde man ikke ved hin jammer-

¹ Dette ved jeg med Sikkerhed.

lige Skoleordning tilstoppet de Kildevæld, hvoraf den opvoksende Ungdom ene kan forfriskes. De Mænd, der i 70erne og 80erne støttede Magthaverne, vare næppe da blevne skolerette Politikere og superkloge Jurister, der forstod Alt i Verden, men blot ikke, hvad den naturlige Udvikling og Folkets Trang krævede.

Andersen kunde rolig forlade Verden. Han havde lyttet til Aandens Kald og fulgt det. Nu sé vi klart, hvad han vilde, og forbavses over, hvad han naade. Nu føle vi først Sandheden af de Ord, hvormed hans »sidste Sang« begynder:

»Løft mig kun bort, Du stærke Død!
til Aandens bedre Lande.
Jeg gik den Vej, som Gud mig bød.«

H. SCHWANENFLÜGEL

HENRIK WERGELAND

EN LITERÆRHISTORISK SKITSE

PRIS: 1.50

OLDTIDENS KULTURHISTORIE

I SINE FASER

PRIS: 3.00

INGEMANNS LIV OG DIGTNING

PRIS: 4.00

PETER ANDREAS HEIBERG

EN BIOGRAFISK STUDIE

PRIS: 6.50

CARL BERNHARD

HANS LIV OG FORFATTERVIRKSOMHED

PRIS: 1.00

—
H. HETTNER

FRANKRIGS LITTERATURHISTORIE

I DET 18. AARHUNDREDE

PÅA DANSK

PRIS: 2.50

LÆREBOG I HISTORIE I—II

PRIS à 3.75

H. SCHWANENFLÜGEL

DIGTE AF BAGGESEN
UDVALGTE OG INDLEDEDE

PRIS: 5.00

KALEVALA
FINNERNES NATIONALEPOS
(SÆRTTRYK)
PRIS: 0.75

UDVALGTE STYKKER
AF EWALD OG WESSEL
MED INDLEDNING

PRIS: 5.00

MINDRE LÆREBOG I HISTORIE I-II
PRIS à 3.00

CARL BAGGER: DIGTNINGER
UDVALGTE OG INDLEDEDE
PRIS: 5.00

WESSELS UDVALGTE SKRIFTER
MED INDLEDNING
PRIS: 2.50

JAKOB PETER MYNSTER
HANS PERSONLIGHED OG FORFATTERSKAB
I-II PRIS: 8.25